

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezető (Kapitány Balázs)	7
I. Módszertani tanulmányok	9
<i>Kutatási koncepció</i> (Spéder Zsolt)	11
<i>A mintavétel, a nyers adatok megbízhatósága</i> (Kapitány Balázs)	29
<i>Adatfelvétel, ellenőrzés, „panelkarbantartás”</i> (Virágh Eszter–S. Molnár Edit)	40
<i>A meghiusult kérdőívfelvételek: mértékek és okok</i> (Gyabronkáné Németh Zsuzsanna)	51
<i>Az adatbázis súlyozása</i> (Szelényi Barbara)	64
II. Dokumentáció	83
<i>A kutatás adatbázisáról és a kérdőívről</i> (Kapitány Balázs)	85
<i>Az első hullám kérdőíve</i>	93
<i>A válaszlapok</i>	131

BEVEZETŐ

Ez a kötet második tagja annak a Műhelytanulmányok megnevezéssel indított sorozatnak, amely az *Életünk fordulópontjai* című társadalmi-demográfiai panelvizsgálat információs bázisát és eredményeit ismerteti. Tárgya a vizsgálat kutatási koncepciója és az adatfelvétel első hullámának módszertani problematikája.

A tágan értelmezett demográfiai magatartásváltozások leírása és magyarázata egy gyorsan változó társadalomban olyan feladat, amely esetünkben az átlagos társadalomtudományi vizsgálatoknál nagyobb és összetettebb kutatást tett szükségessé. A kutatási koncepcióból következő követéses (ún. panel) vizsgálati eljárás pedig, – amelyet ötvözni kellett a keresztmetszeti elemzés és az élettörténeti módszer által nyújtott lehetőségekkel, – maga is kereteket szabott a minta nagyságának és a mintavétel módjának, illetve a kérdezés lebonyolításának.

Az adatfelvétel közben hozott módszertani döntések taglalása, illetve a kérdőív publikálása nem csak a korrektség és az átláthatóság miatt fontos, hanem előfeltétele mind az eredmények pontos értékelésének, mind a további elemzéseknek. Ezzel – reményeink szerint – egyaránt segítséget nyújtunk a sorozat leendő szerzőinek és olvasóinak. Emellett a közölt tanulmányok bizvást szolgálnak olyan tanulságokkal (például a súlyozást vagy a válaszmegtagadásokat illetően), amelyek más adatfelvételek tervezése és kivitelezése során is hasznosulhatnak.

Kiadványunk természetesen csak az első adatfelvételi hullámmal kapcsolatos információkat tartalmazhatja. A 2004-ben sorra kerülő második, illetve a háromévente ismételt további adatfelvételi hullámok kapcsán ismét sort kell keríteni a módszertani döntések és kérdőívek közreadására.

I. MÓDSZERTANI TANULMÁNYOK

KUTATÁSI KONCEPCIÓ

Spéder Zsolt

Ismertetőkben az *Életünk fordulópontjai* című kutatás főbb jellegzetességeit, alapvető vizsgálati kérdéseit és az alkalmazott módszerek tulajdonságait mutatjuk be. Elsődleges szándékunk annak megvilágítása, hogy ezen kérdések és módszerek közül melyek és milyen mellérendeléssel kecsegtetnek érdekesebb válaszokkal. Elképzeléseink szerint ez a bevezető útmutatóul szolgál az érdeklődő kutatók, a későbbi adatfelhasználók, az adatfelvételben együttműködő szakemberek számára, hogy könnyebben eligazodhassanak a kérdőívben és a változók között. Mivel tanulmányunk tehát elsősorban gyakorlati célt szolgál, ebből az is következik, hogy itt eltekintünk a tárgykörünkhöz tartozó szakirodalom kritikai ismertetésétől, a mellékelt jegyzék csupán felsorolja a kutatási tematika kidolgozásához felhasznált legfontosabb írásokat.

A KUTATÁS ALAPKÉRDÉSE

A magyar népesség demográfiai magatartása az elmúlt évtizedben gyökeresen megváltozott: a házasságkötés helyett egyre többen élnek élettársi kapcsolatban; radikálisan csökkent a születések száma; megugrott a házasságon kívüli születések hányada; magasabb életkorban szülik az anyák első gyermeküket; továbbra is nagy a válások számaránya; erőteljesen megnőtt a nyugdíjasok létszáma – hogy csak néhányat említsünk a legszembeűnőbb jelenségek közül. Ezek a fejlemények nemzetközi összehasonlításban nem egyedülállóak. 1990 után a volt szocialista országokban hasonló folyamatok bontakoztak ki, némileg eltérő intenzitás-

sal. A nyugat-európai országok többségében pedig már jóval korábban elkezdődtek ezek a változások, amelyek leírására *van de Kaa és Lesthage* a „második demográfiai átmenet” terminust alakították ki.

Kutatási koncepciónk kifejtése nem kívánja meg feltétlenül a vonatkozó elméletek és hipotézisek elemző ismertetését. Elengedhetetlen azonban, hogy itt nagy vonalakban és leegyszerűsítve, a későbbiekben pedig, az egyes kutatási kérdések taglalása során részleteket is érintve utaljunk a főbb nézetrendszerre. Mint ismeretes, a családformálódás (nyugat- és) kelet-európai társadalmakban végbemenő radikális átalakulásának magyarázatára három nagyobb iskola szerveződött.

A *második demográfiai átmenet* képviselői a kulturális rendszer módosulásában, az individualizálódás folyamatának felerősödésében, a családi és nemi szerepeket érintő értékek változásában látják a radikális átalakulás legfőbb okát. (*Lesthaege 1983*). Nem hagyják figyelmen kívül a környezeti feltételek, így a munkapiac és szociálpolitika átformálódását sem, ám a hangsúly mégis a kulturális rendszer, az egyéni cselekvések új motivációs viszonyaira kerül.

Az ún. *gazdasági megközelítések* a demográfiai magatartás fordulatát elsősorban a környezeti feltételek megváltozával, azon belül is főképpen a gazdasági szerkezet (munkapiac, lakáspiac), illetve a nagy ellátórendszerek (oktatás) átszerveződésével magyarázzák. A kelet-európai viszonyokat illetően ide kapcsolódik a *Macuráék* által kidolgozott *krízis-hipotézis*. Eszerint a transzformáció a mindennapok viszonyaiban, ezen belül az anyagi körülményekben radikális romlást hozott magával, ezért az érintett országok lakossága a további hátrányok elkerülése érdekében elhalasztotta a(z újabb) gyermek vállalását, illetve lemondott a gyermekvállalásról.

A volt szocialista társadalmak viszonyaira kidolgozott harmadik irányzat egy újabb szempontot hangsúlyoz (*Philipov 2001*). Elfogadja, hogy mind az egyéni értékek, mind pedig a gazdasági szerkezet változásai szerepet játszanak a családformálódás új jegyeinek megjelenésében, ám perdöntőnek a *társadalom integráltságát* látja. Nagyon leegyszerűsítve: a terjedő anómia, a személyes életutak tervezhetőségének hiánya meghatározó szerepet játszik abban, hogy az egyének hosszú távra nem kötelezik el magukat. Ennek megnyilvánulása az is, hogy nem kötnek tartós párkapcsolatot, nem vállalnak gyermeket.

A kutatási koncepció kidolgozása és operacionalizálása azt célozta, hogy adatfelvételünk eredményeként elégséges információkhoz jusunk a fentiekben felvillantott gondolatrendszerek teszteléséhez, a hatótényezők súlyának méréséhez, a magyarázó sémák esetleges kiegészítéséhez. Igaz, a más forrásokból rendelkezésre álló *népmozgalmi adatok* pontosan dokumentálják a változások természetét, a makro szintű strukturális átrendeződés jellemző irányait, a 2001-ben felvett *népszámlálási adatok* pedig a kohorsz-specifikus magatartásváltozások részletes feltérképezését teszik lehetővé. Ugyanakkor ezek csak korlátozottan alkalmasak az ok-okozati összefüggések feltárására, a demográfiai viselkedés átalakulásának mechanizmusáról kialakított elméletek ellenőrzésére. Ez a felismerés motiválta annak az adatbázisnak a megteremtését, amely módot ad a szóban forgó demográfiai jelenségek mögött meghúzódó individuális, csoportszintű (kohorszspecifikus, réteghez, településhez kötött) és makro szintű tényezők megragadására, a kölcsönhatások feltérképezésére. További teljesítendő igény, hogy részletes képet kapjunk a népesedési folyamatok hatásairól és jóléti következményeiről. Összefoglalóan: az adatfelvétel eredményeként tesztelhetjük és módosíthatjuk a megváltozott demográfiai magatartás magyarázatára kialakított elméleteket és elképzeléseket.

Kutatási kérdéseink, amelyekről a későbbekben részletesebben is szó lesz, az alábbi problémakörök köré csoportosíthatók:

- élettársi kapcsolat és/vagy házasság,
- a válás (szétköltözés) körülményei és következményei,
- az újraházasodás körülményei és következményei,
- a gyermekvállalás körülményei és következményei (45 év alattiak),
- felkészülés a nyugdíjas korra (45 év feletti aktívak),
- a nyugdíjasok életkörülményei (45 év feletti nyugdíjasok),
- a szülői család elhagyásának folyamata,
- generációs kapcsolatok és egyenlegek.

Érdeklődésünk középpontjában tehát a családalapítás és -felbomlás körülményei és következményei állnak. Mielőtt azonban a részletekre térnénk, szükségesnek látszik a követett metodológia (perspektívák és módszerek) rövid bemutatása.

A KUTATÁS MÓDSZEREI: A KÖVETÉSES VIZSGÁLATOK ELŐNYEI

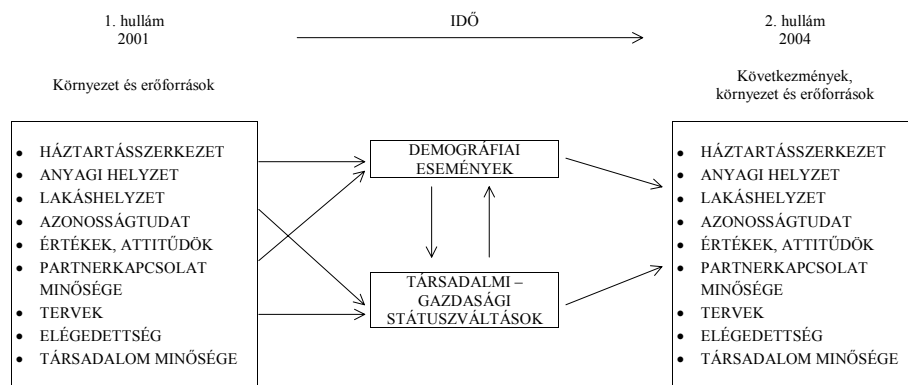
A társadalmi és demográfiai változások mérésére és nyomon követésére többféle eljárás ismeretes. Ebben a kutatási programunkban mi háromféle módszer előnyeit kívántuk ötvözni (*I. ábra*). Az individuális szinten értelmezhető jelenségek az időben bekövetkező változásainak okai és következményei különösen jól vizsgálhatók a követéses, többszörös kikérdezésen nyugvó *panelmódszerrel*. Az ilyen adatbázisából ugyanis a demográfiai eseményeket (párválasztást, házasságot, gyermekvállalást, válást és újraházassodást, a szülői ház elhagyását) megelőző és követő időszakról is rendelkezünk objektív és szubjektív változókkal. Az *Életünk fordulópontjai* című kutatás is ezt a módszert részesítette előnyben. Ugyanakkor fontosnak tartottuk, hogy lehetővé tegyük más módszerek alkalmazását is. Itt elsősorban az *élettörténeti* módszerre és az *idősoros* elemzésre gondolunk. E három eljárás ötvözésének konkrét formájáról az egyes kutatási kérdésekre vonatkozó hipotézisek megvitatását, és annak mérlegelését követően döntöttünk, hogy melyik közelítés kecsegtet a nagyobb eséllyel az adott probléma tisztázásához, részletes körüljárásához.

Foglalkozzunk kicsit részletesebben ezekkel a lehetőségekkel! Először a panel-, illetve az élettörténeti módszer néhány jellemzőjét emeljük ki és hasonlítjuk össze. Ha az emberek pontosan emlékeznek életük eseményeire – és itt nemcsak a házasságkötésük jól rögzíthető időpontjára, az akkor birtokolt vagyontárgyaikra, de jövedelmeikre, vallott értékeikre, örömeikre vagy gondjaikra is gondolunk – akkor valamely meghatározott időpontban felvett élettörténet maradéktalanul helyettesíthetné a követéses panelmódszert, és nem lenne szükség a minta alanyainak többszöri megkérdezésére. Tudjuk, hogy az érintettek viszonylag jól emlékeznek az olyan eseményekre, amelyek pontosan köthetők dátumokhoz, életkorhoz (születés, házasságkötés, válás, munkahelyváltás, lakóhelyváltás), ugyanakkor bizonytalanok korábbi jövedelmi helyzetüket illetően. Ami pedig az emberi lét szubjektív elemeit: az értékeket, a terveket, a motívumokat, az elégedettséget illeti, azokról egyáltalán nem tudunk retrospektív adatokat gyűjteni.¹

¹ Pontosabban: a szubjektív tudatállapotokról csak olyan információkat gyűjthetünk, hogy mai értelmezésünk szerint, mit éreztünk, gondoltunk valamilyen eseménnyel kapcsolatban. Ekkor viszont ez a perspektíva, tudniillik a „jelenbeli racionalizálás” a döntő.

kasodó opciókat a társadalmi szerkezet strukturálja. *Lesthage* és *Moors* – szerepüket kiemelve – azt állítja, hogy az értékek szelektálnak a demográfiai magatartás formái között. A II. ábránk a népesedési eseményeket társadalmi kontextusba helyezi, ugyanakkor arra is rámutat, hogy ezek szerepet játszanak a szinkron társadalmi-gazdasági, illetve jóléti státuszváltásokban (kilépés a munkapiacról, elszegényedés, lakásváltozás) és előre kiszámítható vagy váratlan következményekkel (szegénység, boldogság, elégedettség) járnak, miközben az értékrendszer is idomul, átalakul (adaptálódik).

A fenti megfontolásokat és elemzési logikát a kutatás irányadó kérdéseinek vázolója során újra felidézzük, és taglalni fogjuk. Itt most arra hívjuk fel a figyelmet, hogy mindennek érvényesítésére majd a második – és minden további – hullám lekérdezése *után* kerülhet sor. Az adatfelvétel első hullámát követően csak a hagyományos keresztmetszeti, illetve élettörténeti vizsgálatra van mód.

II. ábra. A demográfiai események panelmódszerrel történő elemzésének egyszerűsített sémája

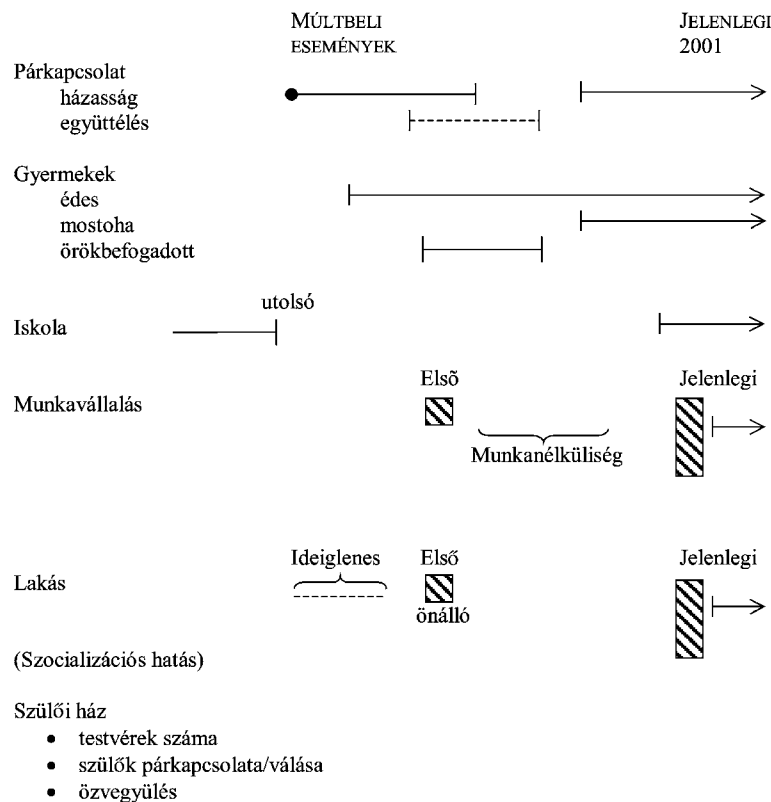
Kutatási koncepció

JELLEN 2001 1. hullám	VÁRHATÓ ESEMÉNYEK/ FOLYAMATOK	JÖVŐ 2004 2. hullám
HÁZTARTÁS- SZERKEZET	<p>DEMOGRÁFIAI ESEMÉNYEK</p> <ul style="list-style-type: none"> • partnerkapcsolat megkötése/szétválás • házasság/válás • gyermekvállalás • felnőtt gyermek kirepülése • összeköltözés • özvegyülés <p>SZOCIO-ÖKONOMIAI ESEMÉNYEK</p> <ul style="list-style-type: none"> • lakásváltoztatás/bővítés • gazdagodás/szegényedés 	HÁZTARTÁS- SZERKEZET
<p><i>Anyagi helyzet</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - lakáshelyzet - depriváltság - jövedelem - transzferek <p><i>Iskola/munkapiac</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - képzettség - aktivitás <p>- státusz</p> <p><i>Értékek, attitűdök</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - nem szerepelvárások - általános (Inglehard) - aggodalom <p><i>Partnerkapcsolat minősége</i></p> <p><i>Elégedettség</i></p> <p><i>Tervek/célok</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - párkapcsolat - gyermekvállalás <p><i>Azonosság</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - vallásosság - etnicitás <p><i>Társadalmi együttélés minőségének érzékelése</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - bizalom - anomia - magányosság 	SZELEKCIÓ/ADAPTÁCIÓ	

III. ábra. A demográfiai magatartás panelmódszerrel történő elemzésének leglényegesebb dimenziói és változói

A hagyományos keresztmetszeti elemzések céljára, többféle kérdéstípus is kidolgoztunk. Az elsőt a Népeségtudományi Kutatóintézet korábbi kutatásaiból átvett kérdések alkotják, ezek idősoros elemzésekre alkalmasak. A második csoportba tartozók arra irányulnak, hogy miként függenek össze a demográfiai értékek, a családszerkezeti jellemzők a társadalmi szerkezetben elfoglalt pozícióval. Ekkor a panelkutatás számára kidolgo-

zott változókat keresztmetszeti jelzőszámként értelmezzük. Harmadrészt feltettünk olyan kérdéseket is, amelyek a választott demográfiai magatartás személyes okait tudakolják (pl. miért nem akar az interjúalany több gyermeket). Ennek kapcsán a megkérdezettek interpretációját elemezhetjük. Végül vannak olyan kérdéskörök – pl. a középkorúak „szendvicsgeneráció” hipotézise –, amelyek elsősorban keresztmetszeti elemzések tárgyai lehetnek, ám panelszerűen is értelmezhetők.

IV. ábra. Az élettörténeti módszer alkalmazása a demográfiai panel információinak feldolgozásában.

Úgyszintén már az adatfelvétel első hullámát követően mód nyílik élettörténeti elemzésre (IV. ábra). Igaz, az információbázis nem elégíti ki a teljesség követelményét, amennyiben nem rendelkezünk minden egyes vizsgálati alanyról részletes párkapcsolat- és a gyermekvállalás-

történettel, lakástörténettel, aktivitás- és munkahelytörténettel és iskolatörténettel. Az önkorlátozásban a kérdezés elfogadható időtartalmának végessége, továbbá az meggyőződésünk játszott szerepet, hogy a panelmódszer a legalkalmasabb a demográfiai magatartás változásának kutatásához. Ugyanakkor az ezek figyelembevételével megszerkesztett élettörténeti modul sokféle demográfiai jellemző vizsgálatát teszi lehetővé. E modul a előbbi két tematikus részből áll.

Teljes és részletes felvételt végeztünk minden érintett párkapcsolatról (kezdetről, végéről, típusáról) és gyermekvállalásának történetéről, (a saját, mostoha- és örökbefogadott gyermekekről, azok együttéléséről a kérdezett háztartásában).

Rögzítettünk minden szükséges információt a szülői család elhagyásának jellegzetességeiről és ütemezéséről, (iskola befejezése, első munkahely, első elköltözés, első önálló lakás, első partnerkapcsolat, első gyermek születése).

Már itt jelezzük, hogy a második hullámban, amikor az élettörténeteket csak 2001-től kell továbbvinni, a gazdasági aktivitásról és munkahelyekről is komplett képet szándékozunk nyerni. Nyilvánvaló, hogy a panel jellegű kérdezéssel a 2001 és 2004 közötti időszak élettörténeteit a maguk teljességében követni tudjuk.

A KÉRDŐÍV TARTALMÁT MEGHATÁROZÓ KUTATÁSI KÉRDÉSEK

Kutatásunkat - mint már jeleztük - azzal a céllal indítottuk, hogy részletes képet adjunk a családformálódás magyarországi jellegzetességeiről, teszteljük a demográfiai változások értelmezéséhez kialakított elméleteket és megközelítéseket, végül magyarázatokat alakítsunk ki az elmúlt tíz évben végbement demográfiai változásokról. Mivel ezekben több részfolyamat összegződik, előnyösnek tűnt, hogy altémákat különítsunk el, és ezek mindegyikére külön vizsgáljuk meg, hogy mely módszertani apparátussal közelíthetők a legeredményesebben. A következőkben ezeket a részterületeket mutatjuk be nagyon röviden. Bár programunk előkészítéseként áttekintettük a nemzetközi és hazai szakirodalmat, itt nem vállalkozhatunk ennek legszűkebb ismertetésére sem, hiszen egy-

egy témának külön tanulmányt kellene szentelni. Ezért csupán az egyes problémakörök kapcsán felmerült kérdéseket vázoljuk, illetve azt jelezzük, hogy ezek vizsgálatához az általunk alkalmazott három módszer – panelkutatás, élettörténeti módszer, hagyományos keresztmetszeti elemzés – közül melyik bizonyulhat a legalkalmasabbnak, illetve a másik nézőpontból: a kutatásban alkalmazandó módszerekkel előreláthatólag milyen kérdésekre kaphatunk választ.

EGYÜTTÉLÉS ÉS/VAGY HÁZASSÁGKÖTÉS

Kutatásunk egyik alapkérdése, hogy az együttélés és a házasság mennyiben jelentenek *alternatív* életformát, illetve mennyiben tekinthetők az egyén életében *egymást követő* stációknak. Vajon a párkapcsolatok alakulását illetően a magyarországi gyakorlat a skandináv (előbbi változat) típust követi-e vagy a német mintát (utóbbi változat). Választ a párkapcsolatokra vonatkozó „élettörténeti modul”-ra alapozott vizsgálatból kapunk. Az adatokat korcsoportokra és rétegekre bontva tisztázhatjuk, hogy melyik társadalmi csoport(ok)ban és melyik történeti időben indult el az élettársi kapcsolatok terjedése. A jelenbeli élettársi és házastársi kapcsolatokat összehasonlítva informálódhatunk azok rétegekötöttségéről, az egyéni preferenciákról, és hogy minőségében mennyiben tér el a két kapcsolattípus.

A panelmodul segítségével pedig lehetővé válik annak vizsgálata, hogy milyen objektív körülmények és szubjektív diszpozíciók kedveznek a különböző partnerkapcsolatok létrejöttének, a kettő közötti átváltásnak.

A VÁLÁS (SZÉTKÖLTÖZÉS) KÖRÜLMÉNYEI ÉS KÖVETKEZMÉNYEI

A demográfiai események közül talán a válásról tudjuk a legkevesebbet. Ismerjük ugyan az erre vonatkozó arányszámokat, és a mindennapi tapasztalatok sejteni engedik negatív kihatásait (elszegényedés, egyszülős családok, sérült szocializáltságú gyermekek, hajléktalanok), de nincsenek objektív és szisztematikus ismereteink az okokról és következményekről. A bírósági végzés indokló része mint információforrás szociodemográfiai szempontból elégtelen.

A panelmódszer viszont különösen előnyös lehetőségeket nyújt a

probléma vizsgálatához. Ismerni fogjuk a válásokat, szétköltözéseket megelőző objektív körülményeket (lakáshelyzet, anyagi helyzet, munkapiaci helyzet), a párkapcsolat minőségét (elvárások és azok teljesülése, viták, elégedettség). Ezzel lehetővé válik annak elemzése, hogy milyen előfeltételek, feszültségek jelzik a párkapcsolatok törékenységét, illetve milyen körülmények és beállítódások szolgálnak a sikeres párkapcsolat zálogául. A következményeket illetően pedig arról kapunk képet, hogy az elváltaknak és a szétköltözőknek milyen nehézségekkel kell megküzdeniük. A fenti kérdések természetesen differenciálisan, a társadalmi tagoltság kontextusában is vizsgálhatók.

Az élettörténeti módszer segítségével – hiszen teljes partnerkapcsolati történettel rendelkezünk – a válások kohorszspecifikus jellegzetességeit tudjuk leírni és értelmezni.

ÚJRAHÁZASODÁS, ÖSSZEKÖLTÖZÉS

Noha magas a válások arányszáma, az emberek jelentős része mégsem marad élete végéig egyedül. Erre utal például, hogy bár emelkedik a gyermekeket egyedül nevelő háztartások hányada, ám nem annyira, amennyire a válások indokolnák. Az érintettek tehát társat keresnek, összeköltöznek vagy/és újrahasodnak. E folyamatról mind az élettörténeti módszerrel, mind pedig a panelmódszerrel számot tudunk adni. Az előbbi segítségével megvizsgálható, hogy az egyes kohorszok életében milyen a mintázata az élettársi kapcsolat/házasság → válás/szétköltözés → együttélés → újrahasodás eseményeinek. Azt is megtudhatjuk, hogy e folyamatban a gyerekek léte és azok száma mennyiben játszik korlátozó, illetve ösztönző szerepet. A panelmódszerre alapozva a partnerkapcsolati státusok közötti átváltás igen részletes magyarázatrendszerét alakíthatjuk majd ki. Alkalmunk lesz összehasonlítani az újrahasodást választók, illetve arról lemondók objektív körülményeit és szubjektív diszpozícióit (II. és III. ábra). A második hullám eredményeinek ismeretében tisztázódik, hogy mennyiben tér el a két csoport lakáshelyzete, anyagi helyzete, iskolázottsága, munkapiaci státusa és pozíciója, miben mások értékeik, vágyaik, beállítódásuk, társas viszonyaik, s

végül mennyiben látják másként az életközegüket (bizalom, anómia).

A GYERMEKVÁLLALÁS KÖRÜLMÉNYEI - ÖSZTÖNZŐ ÉS GÁTLÓ TÉNYEZŐK

Kutatásunk másik meghatározó törekvése a gyermekvállalási magatartás megértése. Talán e kérdéskörnek a legkiterjedtebb az irodalma, hiszen a születésszám alakulása a demográfia egyik alapkérdése, aminek a mai Magyarországon és egész Európában külön hangsúlyt ad, hogy az elmúlt évtizedben eddig nem ismert módon csökkent a teljes termékenységi arányszám. E tény értelmezése kapcsán számos körülmény mérlegelendő, de nagyon valószínű, hogy a gyermekszám a rendszer-váltást megelőző időszakhoz képest alacsonyabb szinten fog stabilizálódni. Kérdéssorunk kialakítása során szem előtt tartottuk azt a tényt, hogy magát a gyermekvállalást, illetve a vállalt gyermekek számát egy sor körülmény, így az érintettek anyagi viszonyai, lakáshelyzete, munkapiaci pozíciója, értékei (vallásossága), párkapcsolatának minősége, a jövőt illető bizonytalanságérzete, társadalmi elvárásokhoz való viszonya, tervei befolyásolják. Változóink segítségével tehát sokféle hipotézist tudunk majd tesztelni.

E kutatási kérdés körüljárásában a keresztmetszeti elemzésnek is jelentős szerepet szánunk. Egyrészt pontos képet kaphatunk arról, hogy mennyire azonosak vagy eltérőek a gyermekvállalási tervek anyagi helyzet, korcsoport, munkapiaci státus, iskolai végzettség, etnicitás és más ismérvek szerint. Másrészt konkrétan rákérdezünk a gyermekvállalást ösztönző és korlátozó tényezőkre, illetve az állami családpolitika szerepére. Az ösztönző és korlátozó tényezőket tekintve lehetőség lesz a társadalmi különbségek felmérésére, illetve egyes esetekben idősoros elemzésre is.

A panelmódszer segítségével a fenti összefüggéseket aszinkron módon elemezhetjük, vagyis kimutathatjuk, hogy a *jelenbeli helyzet* (előnyös vagy hátrányos anyagi körülmények, szűkös vagy tágas lakásviszonyok, kedvező vagy kedvezőtlen munkapiaci státus, a munkával töltött rövidebb vagy hosszabb idő, a párkapcsolat jó vagy rossz minősége és perspektívája, az elégedettség magas vagy alacsony foka, a családpolitika percepciója stb.) hogyan befolyásolja a *gyermekvállalásról* a jövőben ho-

zandó döntést. Úgy véljük, hogy az aszinkron (megelőző) és szinkron folyamatok egy modellben történő szerepeltetése sokkal pontosabb képet ad majd a gyermekvállalás oksági mechanizmusáról. Végül a panel-módszer alkalmat ad olyan összevetésre is, hogy az érintettek külsőleg megfigyelhető pozíciói mennyire vágnak egybe a gyermekvállalásról hozott döntésük személyes magyarázatával.

Ebben a vonatkozásban az élettörténeti módszert arra alkalmazzuk, hogy az 1990-es évek gyermekvállalási magatartásáról nyerjünk részletes képet. A kérdőív kitöltésére fordítható idő korlátozott volta miatt sajnos nem volt lehetőségünk a munkapiaci életút feltárására, noha feltételezzük, hogy ennek magyarázó ereje jelentős. Tervezzük, hogy a második hullámban (2004-ben) ezt meg tesszük.

A GYERMEKVÁLLALÁS KÖVETKEZMÉNYEI

A demográfiai események/státusváltások egy része tervezhető (házasság, gyermekszületés), más része nem (válás). A nyomon követéses adatfelvétel lehetővé teszi annak felmérését, hogy milyen körülmények valószínűsítik a státusváltást, és azt is, hogy milyenek ennek következményei. A gyermekvállalásnál – *ceteris paribus* – azt feltételezzük, hogy az együtt élő család anyagi helyzete romlik. A kísérleti elemzések szerint azonban ez nem mindig következik be, vélhetőleg azért, mert a háztartások munkahely-változtatással, túlórázással, alkalmi munkával aktívan alkalmazkodnak az új helyzethez. Ám nemcsak az anyagi következmények fontosak, hanem a jólét szubjektív összetevői is! Vajon a gyermekszületés után nem lesznek-e boldogabbak, elégedettebbek a családok? Igaz-e, hogy a nők elégedettsége növekszik, a férfiaké pedig csökken? Kevesebb vagy több időt töltenek-e együtt a szülők, javul-e vagy sem, sőt romlik a házasság vagy élettársak kapcsolata? Különösen fontos ezt megismerni az első gyermek születését követő időszakra nézve, hiszen az életvezetésben ekkor következik be fordulat. E tapasztalatok hasznosulnak a további gyermekvállalást, és még inkább a párkapcsolatok alakulását illetően!

FELKÉSZÜLÉS A NYUGDÍJAS KORRA

A 45 évesnél idősebb foglalkoztatottak többsége számára a leglényegesebb jövőbeli státusváltás a nyugdíjba vonulás. Vajon mennyire foglalkoztatja őket ez a kérdés? Mikorra tervezik, és milyen programmal? Számolnak-e olyan fejleményekkel, amelyek aggodásra, szorongásra adnak okot?

A keresztmetszeti közelítés lehetőséget teremt a fenti kérdések társadalmi-gazdasági-demográfiai tényezőik (munkapiaci helyzet, foglalkozási státus, lakóhely típusa, családi állapot stb.) szerinti differenciált vizsgálatára.

A panelfelvétel viszont a dinamikus mozzanatok felmérésére alkalmas. Így vizsgáljuk, hogy a nyugdíjba vonulás közeledtével mennyire változnak, konkretizálódnak a tervek, fellép-e frusztráció; a nyugdíjas státusban megvalósulnak-e a korábbi elképzelések, hogyan változik az anyagi helyzet, egészségi állapot, miként jellemezhető az elégedettségben, boldogságban, illetve magányosságban, frusztráltságban megmutató szubjektív jólét.

A munkapiaci karrier történetének a második hullámban tervezett részletes felvétele további lehetőségeket teremt majd arra, hogy ebben az összefüggésben is vizsgáljuk a nyugdíjasok anyagi és szubjektív jólétét.

AZ IDŐSEK ÉLETKÖRÜLMÉNYEI - AZ ÖREGEDÉS

Meglepő ugyan, de viszonylag kevés ismeretünk van az idősök életkörülményeiről, s még kevesebb az öregedés folyamatáról. Kutatásunk nem szorítkozik a szokásos életkörülmény-jellemzőkre, hanem kor-specifikus közelítésben kíván képet adni az idősök anyagi helyzetéről, családi és társas kapcsolatairól, munkaképességéről, egészségi állapotáról, mindennapi elfoglaltságairól, továbbá gondjaikról, elégedettségéről. A leírásnál is fontosabb az időbeli változás, az öregedés folyamatának vizsgálata. Vajon igaz-e az, hogy az öregedés az élet- és cselekvési tér, a kapcsolatrendszer szűkülésével jár együtt? Ha igen, lineáris folyamatról van-e szó? Valós feltételezés-e, hogy az idős ember tudomásul veszi helyzetét, és egy életkor, élethelyzet bekövetkeztével

csökken a kizártság, a státuszvesztés érzete? Vajon rendelkeznek-e az érintettek segítő (családi) kapcsolatokkal, és szükséghelyzetekben ezek aktivizálódnak-e?

E kérdések megválaszolására alakítottuk ki a 45 év feletti nyugdíjasokra vonatkozó blokkot. A csoport társadalmi-gazdasági tagoltsága – családstruktúra, munkapiaci karrier, településtípus szerint, – már az első hullámban vizsgálható. Az öregedés individuális folyamatait pedig a második hullám után tudjuk értelmezni és elemezni. Felmérhetjük, hogy mennyire változik aktivitásuk, tevékenységszerkezetük, frusztráltságuk, illetve elégedettségük. Reményeink szerint a paneljellegű kérdezés okozati összefüggések feltárására is lehetőséget ad.

Fontosnak tartjuk annak feltárását, hogy a társadalom egyes nagy csoportjai (generációk, rétegek, nemek) és maguk az érintettek hogyan tekintenek az idős korra, vannak-e ebben számottevő különbségek, vagy egybehangzó a vélekedés az öregek társadalmon belüli helyzetéről és szerepéről.

A SZÜLŐI CSALÁD ELHAGYÁSA

A családformálódás folyamatait tekintve központi kérdés, hogy hogyan, milyen időzítéssel és szinkronitással történik a szülői család elhagyása, az új család megalapítása. Feltételezésünk szerint ebben is jelentős változások történtek az elmúlt évtizedekben. Mindezek tisztázásához a munkavállalás, különköltözés, partnerválasztás, gyermekvállalás eseményeinek és folyamatainak kitüntetett fordulópontjait kell megvizsgálnunk. Az élettörténeti módszer logikáját alkalmazva pontos információink lesz az iskola befejezésének, az első munkavállalásnak, az első tartós partnerkapcsolat létrejöttének és az első gyermekvállalásnak az időpontjáról (*III. ábra*). Így képet kaphatunk arról, hogy generációk szerint hogyan változik ennek algoritmusa.

A panelmódszer hozzájárulását abban várjuk, hogy az éppen családot alapítók anyagi körülményeiről, szubjektív diszpozícióiról, illetve azok formálódásáról is sokféle indikátorral rendelkezünk majd. Ennek alapján felmérhető, hogy mi akadályozza, illetve segíti leginkább a szülők elhagyásának és az új család alapításának a folyamatát.

GENERÁCIÓK KÖZÖTTI TRANSZFEREK

Mint annyi más területen, itt is számolnunk kellett a kérdőív kitöltésére fordítható idő korlátozott voltával, pedig itt is sok a hiányzó ismeret. Vajon érvényes-e a középkorúakra a „szendvicsgeneráció” koncepciója, azaz, hogy ők azok, akiknek mind a fiatalokat (gyerekeiket), mind pedig az időseket (szüleiket) segíteniük kell, éppen akkor, amikor karrierjük csúcsán állnak, így időhiányban szenvednek, ugyanakkor elegendő forrással rendelkeznének személyes programjaik realizálására. Vajon hogyan alkalmazkodnak ehhez az érintettek? A fiatalok továbbra is megkapják-e azokat a monetáris és munkatranszfereket, amelyek a családalapítást segítik? Az idősek esetében pedig van-e tipikus mintája annak, hogy ki mire számíthat? A vizsgálatot az időkorlátok miatt a segítség rendszeres típusára fókuszáltuk, számba vettük a pénzbeli és munkasegítséget, valamint az ajándékozást. A kapcsolathálót tekintve a gyerekeket és a szülőket emeltük ki. Kérdéseink révén nemcsak a segítség generációs egyenlege számítható ki, de a segítségnyújtás dinamikája is.

ÖSSZEGZÉS HELYETT

Szükségesnek tartjuk ismételtlen leszögezni, hogy az adott keretek között nem törekedtünk és nem is törekedhettünk a demográfiai státusváltások okainak és következményeinek átfogó bemutatására. Kutatási koncepciónkát itt gyakorlati–elemzési céllal ismertettük. Azt szándékoztuk megvilágítani, hogy milyen kutatási elgondolások húzódnak meg az *Életünk fordulópontjai* nevet viselő társadalmi–demográfiai pannelvétel kérdésprogramja mögött, és mely kérdések milyen tudományos problémák elemzésére lehetnek alkalmasak. A megadott szakirodalom is inkább csak útmutatóul szolgál.

VÁLOGATOTT IRODALOM

- Andorka Rudolf-Spéder Zsolt*: Szegénység. In: Sík, Tóth, szerk.: Egy év után... Jelentés a Magyar Háztartás Panel II. Hullámának eredményeiről. BKE Szociológia Tanszék – TÁRKI 1993. 97-112. p.
- Arber, S. and Attias-Donfut, C.* (Eds.), 2000: The myth of generational conflict. London: Routledge.
- Cseh-Szombathy László*, 1999: Családi viszonyok. In: Andorka-Kolosi-Vukovich, szerk.: Társadalmi Riport 1990. 487-500. p.
- van den Broek, A., de Moor, R.*, 1993: Eastern Europe after 1998. In: Ester, Halman, de Moor, ed., *The Individualising Society*. Tilburg University Press, 197-227. p.
- Birg, H., Flöthmann, E. J.,-Reiter, I.* 1991: Biographische Theorie der demographischen Reproduktion. Frankfurt: Campus.
- Bumpass, L. L.*, 1984: Children and Marital Disruption: A Replication and Update. *Demography* 21: 71-82. p.
- Bumpass, L. L.-Sweet, J. A.*, 1995: Cohabitation, Marriage and Union Stability: Preliminary Findings from NSFH2. Wisconsin – Madison: Center for Demography and Ecology. NSFH. Working Paper No. 65.
- Coleman, D.*, 1998. Populations in the UN ECE Region on the eve of the millennium: Trends and issues. Solicited paper for the Regional Population Meeting, Budapest, 7-9 December 1998.
- Corijn, M.-Liefbroer, A. C.-De Jong Gierveld, J.* 1996: It takes two to tango, doesn't it? The influence of couple characteristics on the timing of the birth of the first child. *Journal of Marriage and the Family* 58 (Feb): 117-126. p.
- Daróczi Etelka, Spéder Zsolt* (szerk.): A korfa tetején. KSH Népeségtudományi Kutató Intézet 2000/3. Kutatási Jelentések 64. 180.
- Deven, F.,-Bauwens, S.* 1991: Shortcuts as pitfalls? Ways of measuring childbearing preferences and intentions, pp. 74-86. In: *Female Labour Market Behaviour and Fertility*. (Ed.) J. J. Siegers, J. de Jong-Gierveld, E. van Imhoff. Berlin: Springer.
- Dövényi, Zoltán* (1995): Spatial Aspects of the Refugee Issue in Hungary, In: Endre Sík and Judit Tóth *Refugees and Migrants: Hungary at a Crossroads*, Budapest 1995. 17-26. p.
- Gödri Irén* 2001.: A házassági kapcsolatok minősége és stabilitása. KSH Népeségtudományi Kutató Intézet 2001/1. Kutatási Jelentések 66. 74.
- Hablicsek László-Tóth Pál Péter* (1996): A nemzetközi vándorlás hatása a magyarországi népesség számának alakulására 1994-2010 között. In: *Táborlakók, diaszpórák, politikák*. Szerk.: Sík Endre-Tóth Judit, Bp. 1996. 161-180. p.
- Hagestad, G. O.*, 2001: Adults intergenerational relationships. In: *Generations and Gender Programme, UNECE, PAU, Genf*, p. 125-143. p.
- Hill, M. S.-Yeung, W-J. J.*, 2001: Behavior and status of children, adolescents and young adults. In: *Generations and Gender Programme, UNECE, PAU, Genf*, p. 1-57. p.
- Hoem, J.-Aassve, A.-Andersson, G.-Baizán, P.-Billari, F.-Engelhardt, H.-Fürnkranz-Prskawetz, A.-Hank, K.-Huinink, J.-Kohler, H-P.-Kohlmann, A.-Kreyenfeld, M.-Neyer, G.-Vikat, A.*, 2001: Concepts for a second round of fertility and family surveys in

- Europe with particular attention paid to persons of reproductive/working age. In: Generations and Gender Programme, UNECE, PAU, Genf, 59–104. p.
- Kolosi Tamás, Sági Matild, 1998: Hullámzó háztartások. In: Kolosi, Tóth, Vukovich, ed.: Társadalmi riport, 1998. Budapest: TÁRKI 45–73. p.
- KSH, 1984: Longitudinal Marriage Surveys in Hungary, 1966–1980. 153 p.
- KSH (1990): A Magyarországra menekülők főbb demográfiai és foglalkozási adatai (1988–1990. V. 31.) Budapest 1990.
- Lesthaege, R., 1983: A century of demographic and cultural change in Western Europe: an exploration of underlying dimension. *Population and Development Review*, vol. 9. No. 3. 411–435. p.
- Lesthaege, R.,–Moors, G.: Életpálya-váltások és értékorientáció: szelekció és adaptáció. *Demográfia* 2000/4. 405–444. p.
- Macura, M., Y.–Mochizuki, S.–Garcia, J. L., 2000: Europe's fertility and partnership: selected developments during the last ten years. Paper presented at the FFS Flagship Conference, Brussels, 29–31 May.
- Merton, R. K. [1949] (1968) [1980]: *Social Theory and Social Structure*. 3rd ed. Glencoe: Free Press. [hungarian publication]
- Moksony Ferenc, 1997: Rendszerváltás és deviancia. Kézirat 27 p.
- Mutz, G. et. al., 1995: Diskontinuierliche Erwerbsverläufe. Analysen zur postindustriellen Arbeitslosigkeit. Opladen: Leske + Budrich.
- Róbert, P., 1995: Perceived Social Position and Perceived Mobility. In: Zs. Ferge, E. Sik, P. Róbert and F. Albert: *Societies in Transition*. International Report on the Social Consequences of the Transition (Soco) Project. Vienna: Institute for Human Studies.
- S. Molnár Edit–Pongrácz Tiborné–Kamarás Ferenc–Hablicsek László (1998): Házasságon kívüli szülések. KSH Népeségtudományi Kutató Intézet. Kutatási Jelentések 61. 222.
- S. Molnár Edit, 1999. Családi értékek – magatartások – demográfiai tendenciák. Századvég, Nyár/14. szám. 31–54. p.
- Schmith, H., Schmidt-Denter, U., 1999. Die Nachscheidungsfamilie sechs Jahre nach der elterlichen Trennung. *Zeitschrift für Familienforschung*. 11. Jahrg.Heft 3. 28–55. p.
- Spéder Zsolt: Ikertestvérek. – A szegénység arcai a mai Magyarországon. Századvég 1996/2.
- Spéder, Zs.–Paksi, B.–Elekes, Zs. 1999: Anomy and satisfaction. In: Kolosi, Tóth, Vukovich, ed., *Social riport 1988*. Budapest: TÁRKI. 490–513. p.
- Sweet, J.–Bumpass, L. L.–Call, V., 1988: The design and content of the National Survey of Families and Households. Wisconsin – Madison: Center for Demography and Ecology. NSFH Working Paper No. 1.
- Trost, J., 1992: Ehen und andere dyadische Beziehungen. In: Nauk, Onnen-Isemann, Hg. *Familie im Brennpunkt von Wissenschaft und Forschung*. 343–355. p.
- Vaskovics, L. A.–Rupp, M.–Hofmann, B., 1997: Nichteheliche Lebensgemeinschaften. Eine soziologische Längsschnittstudie. Opladen: Leske + Budrich.
- Zapf, Wolfgang–Mau, Steffen (1993): Eine demographische Revolution in Ostdeutschland? Dramatischer Rückgang von Geburten, Eheschliessungen und Scheidungen. In: *Informationsdienst Soziale Indikatoren*, 10, S. 1–5.

A MINTAVÉTEL, A NYERS ADATOK MEGBÍZHATÓSÁGA

Kapitány Balázs

A MINTAVÉTEL

Tanulmányunkban a Népeségtudományi Kutató Intézetben *Életünk fordulópontjai* címmel indított vizsgálat mintájának kialakítását és a mintavétel főbb jellegzetességeit ismertetjük.

A mintavételi eljárást természetesen mindig a kutatás szándékainak és a lehetőségeknek a kettőssége határozza meg. Esetünkben – a kötetet indító írásban taglalt – kutatási koncepció különös nehézségeket támasztott.

– A szükséges *elemszám* meghatározásakor egyfelől arra kellett figyelemmel lennünk, hogy a demográfiai magatartás elemezni kívánt változása szempontjából lényeges társadalmi csoportok (pl. élettársi kapcsolatban élők, fiatal egyedül élők) előfordulása megfelelő nagy számú legyen.

Másfelől azonban arra is ügyelnünk kellett, hogy a panelfelvétel háromévenként ismétlődő hullámai között az elemzést lehetővé tévő gyakorisággal következzenek be demográfiai események (pl. gyermekvállalás, házasság, otthonról való elköltözés stb.)

A fenti megfontolásokat szem előtt tartó számítások után úgy döntöttünk, hogy a sikeres interjúk szükséges száma legalább 15 000 darab, azaz a minta minimális mérete 15 000 fő legyen.

– A *paneljelleg* miatt különösen fontos csökkenteni a meghíúsulásokból, illetve az elutasított interjúkból származó adattorzulást, hiszen ha most még súlyozással látszólag korrigálható is az adatbázis, a minta a 3 év múlva esedékes következő fordulóra valószínűleg nagyon eltorzulna. Ráadásul a követéses vizsgálat természetéből adódóan ugyanakkor számolnunk kellett a válaszmegtagadások eleve várható magasabb arányával.

Annak érdekében, hogy a *meghiúsult és az elutasított* interjúk számát minimalizáljuk egyfelől kérdezőtechnikai (erről lásd a kötet adatfelvételtől szóló tanulmányát) másfelől mintatechnikai lépéseket kellett tennünk.

Az utóbbi – tehát a minta-technikai lépések – kapcsán a legfontosabb kérdés: pótoljuk-e, s ha igen, hogyan, a *meghiúsult és elutasított* kérdőív felvételeket. Valamiféle pótlás a panelfelvétel jelzett sajátosságaiból következően elkerülhetetlen volt. A Központi Statisztikai Hivatal erre alkalmazott hagyományos módszere az ún. „pótcímezés”. E szerint „többszörös” mintát veszünk, azaz minden mintába került személy mögött áll egy (vagy akár több) hasonló nemű, korú, lakhelyű, (és esetleg családi állapotú, végzettségű) „póttag”, aki szükség esetén helyettesíti az eredeti interjúalanyt. A módszernek azonban van egy nagy hátránya: a tapasztalatok szerint a kérdező az alternatív megoldás tudatában nem tesz meg mindent a számára valamiért gondot jelentő személyek elérése és/vagy meggyőzése érdekében. Emiatt ez a megoldás a minta igen nagy rejtett, vagyis az elsődleges kemény demográfiai változók révén fel nem tárható torzulásával járhat.

Ebből kiindulva döntöttünk úgy, hogy inkább előzetesen „torzítjuk” a címlistát, azaz korábbi mintavételek tapasztalataira alapozva a szükséges mértékben eleve felülreprezentáljuk azokat a csoportokat, amelyek esetében, magasabb arányú *meghiúsulás és interjú-elutasítás* várható. Így érhetjük el azt, hogy a válaszadás után a tényleges adatbázis összetétele közelebb kerüljön az alapsokaságban kialakult arányokhoz. Ezt az eljárási módot nevezik „lemorzsolódós” mintavételnek. A módszer alkalmazásának sikerességét viszont az korlátozza, hogy előzetesen nem ismerhetjük az eredményes interjúk számát. Előnye viszont a pótcímezéssel szemben, hogy itt minden mintaalany helyettesíthetetlennek számít, így a kérdezők nem szűrhetik ki a nehézséget okozó válaszadókat.

Fontos azonban látni, hogy semmilyen mintavételi módszer, illetve utólagos súlyozási eljárás nem képes jóvátenni az abból következő potenciális torzítást, hogy a sikeres illetve – a bármely okból – sikertelen interjúk alanyai szinte minden szempontból eltérhetnek egymástól. Ezért az elsődleges cél mindig a sikertelen interjúk arányának csökkentése.

*Összefoglalva a mintavétel fő jellemzőit: interjúk elutasításának és *meghiúsulásának* a lehetőségével számolva előzetesen torzított, régióként, település-*

nagyság-kategóriánként és életkori kategóriánként rétegzett többlépcsős mintát vettünk. A mintavételi egység a személy, az alapsokaság az 1926. január 1. és 1983. december 31-e között született magyar állampolgárok köre volt.

Az adatok két különböző forrásból származtak: az alapsokaságra vonatkozó adatokat a Központi Statisztikai Hivatal, a válaszadó személyek tényleges adatait a Belügyminisztérium Központi Adatfeldolgozó, Nyilvántartó és Választási Hivatala (BM KANYV) biztosította.

Az alapsokaságot a lakónépesség a 2000. január 1-i állapotra vonatkozóan becsült száma képezte, mivel a minta tervezésekor ez volt a legfrissebb információ, a 2001. évi továbbvezetett településsoros adatok ugyanis még nem álltak rendelkezésre, a 2001. évi népszámlálás előzetes eredményei pedig csupán 2001. decemberére születtek meg.

Sajnos nincsenek teljes körű adatok arról, hogy milyen a lakosság pontos korösszetétele a településeken (Ez a népszámlálásokból ismerhető meg), ezért a település teljes népességén belül a 18–75 évesek (tovább bontva a 18–29, illetve 30–75 évesek) számát becsülni kellett. Ezt a munkát a KSH 2000. IV. negyedévi és a 2001. I. negyedévi ún. ELAR-felvételének adatállományából ($N = 84\,000$) a KSH Demográfiai és Módszertani Osztályán végezték el. A nagyobb települések (Budapest és az azt követő 70 legnagyobb lélekszámú magyarországi település) mind szerepeltek az ELAR-felvételekben, így ezek korstruktúrájára közvetlenül lehetett becslést adni. A többi, kisebb település esetében közvetett eljárást alkalmaztak: a régiók szerinti településnagyság-kategóriák egészére határozták meg a korcsoportok becsült arányát, és ezt vetítették rá egységesen az összes, abba a településnagyság-kategóriába tartozó településre.

A tapasztalatok szerint BM KANYVH által szolgáltatott *személyi adatok* hibás (pl. nem ott lakik a személy, nem létező a cím), így az interjú elkészítését elkerülhetetlenül meghiúsító tételeinek aránya ma az adatbázisban már 10–20% között van. Ez igen magas hányad, de mivel a 1990. évi népszámlálás címlistájának aktualizálása nem történt meg, és a 2001. évi népszámlálás címlistái nem voltak még készen, a minta tervezéskor ezek voltak a legmegbízhatóbb adatok Magyarországon¹. Ráadásul az ebből következően meghiúsult interjúk nem véletlenszerűen oszlanak el, ha-

¹ Azóta a BM-KANYVH adatainak frissítése is megindult, az országgyűlési és önkormányzati választásokra tekintettel.

nem bizonyos régiókban és bizonyos társadalmi csoportokban (pl. a földrajzilag különösen mobil fiataloknál; vagy a legszegényebbeknél) lényegesebben gyakoribbak. Jelentős számú a nem teljesen hibás, de a lekérdezést igencsak megnehezítő adatok száma. Mint legjellegzetesebb példát említhetjük a nem a tartózkodási címén élők csoportjának azokat a tagjait, akikről a bejelentett tartózkodási címükön kideríthető tényleges tartózkodási helyük. Hogy ezen emberek ne vesszenek el a kutatás számára külön szabályoztuk azt, hogyan érhetőek ők is el a kérdezőink számára.

Magának a településmintának a kiválasztásakor két réteggépző ismérv alkalmazására került sor.

Az első réteggépzési szempont Magyarország regionális beosztása volt (Nyugat-Dunántúl, Közép-Dunántúl, Dél-Dunántúl, Központi régió, Észak-Magyarország, Észak-Alföld, Dél-Alföld). Az erre tekintettel levő rétegzés növeli a regionális adatok megbízhatóságát, s így megfelelő elemszám mellett előkészíti ezek jó színvonalú elemzésének a lehetőségét.

A második rétegzési szempont a településnagyság-kategória volt. A minta tíz olyan településnagyság-kategóriára bomlik, amelyben az összlakosság közelíti az ország összlakosságának egytizedét, azaz az akkori adatok szerint a 1 004 322 főt. Fontos megjegyzés, hogy a lakosságszámával kiugró Budapest 23 kerületre bontva jelenik meg, így lehetséges, hogy a települések száma összesen: 3156.

A 6–10. kategóriába tartozik 70 önálló település és Budapest 23 kerülete, ezek ún. „önreprezentáló” települések, vagyis mindegyik a mintába került, és ezeken belül külön-külön történt a mintavétel.

Az 1–5. kategóriába azonban már 3063 település tartozik, esetükben így egyszerű szervezési és egyéb okokból sem oldható meg, hogy minden egyes településen külön mintavétel történjen. A KSH kérdezőbiztosai ugyanis szokásszerűen egy-egy településen dolgoznak csupán, és nemcsak munkaszervezési okokból kifolyólag, hanem a költségek és az adatminőség szempontjából sem szerencsés, ha 14 főnél kevesebb személyt interjúvolnak meg egy településen belül.

Erre gondolva, maguknak a településeknek a kijelölése úgy történt, hogy a megkérdezettek száma régióként és településnagyság-kategóriáinként megfeleljen a kiválasztási valószínűség arányának, vagyis mintha egy régió egy településnagyság-kategóriájának összes települé-

se egy önreprezentáló település lenne. Végül is a kérdésbe bevont települések száma 441 (Budapestet egy településnek számítva), ebből 370 tartozik a nem önreprezentáló öt településkategóriába.

1. táblázat.
Településnagyság-kategóriák a lakónépesség száma szerint
(2000. január 1-i állapot)²

nagyság-kategória	településnagyság (fő)	települések száma a kategóriában (db)	a kategóriához tartozók létszáma (fő)
1.	- 1214	1919	1 003 218
2.	1215- 2376	585	1 004 887
3.	2377- 4353	320	1 003 983
4.	4354- 9182	161	1 002 245
5.	9183- 17 816	78	993 484
6.	17 817- 32 169	42	1 007 243
7.	32 170- 63 337	21	956 499
8.	63 338- 85 877	14	1 023 488
9.	85 878-125 941	9	950 793
10.	125 942-203 648	7	1 097 384

Természetesen az általunk választott mintavételi mód esetén nemcsak a meghíúsulások, hanem a *válaszmehtagadások torzító hatását* is becsülnünk kellett. Az eddigi vizsgálatok eredményei szerint az interjú elutasításának aránya összefügg az életkorral (fiatal korban nagyobb³), a település típusával (nagyobb lélekszámú településen nagyobb), a válaszadó nemével (férfiaknál nagyobb) és sok egyéb tényezővel is.

Nekünk arra volt lehetőségünk, hogy településenként és életkori csoportokként más címkiválasztási arányt határozzunk meg, s ennek során ne csak az interjú meghíúsulásának, hanem a válasz mehtagadásának gyakoriságával is kalkuláljunk.

A 2. táblázat azt mutatja, hogy egy interjú bizonyosan sikerrel járó elkészítéséhez becslésünk szerint hány címre van szükség. (A sikertelenség mindkét csoportjával számolva.)

² Forrás: Mihályffy 2001.

³ Természetesen ezek az összefüggések sem nem ilyen egyszerűek, sem nem lineárisak.

2. táblázat.
A mintavétel biztonsági kvóciensei

településnagyság-kategória	19-29 év közötti válaszadó	30-75 év közötti válaszadó
1.	1,44	1,2
2-3.	1,56	1,3
4-5.	1,68	1,4
6.	2,16	1,8
7-8.	2,4	1,8
9-10 ⁴ .	2,4	2

A becsült alapsokaság 7 454 196 fő.⁵ A kiválasztási arány: 15 000 / 7 454 196, tehát megközelítőleg 0,2%. Ha az elméletileg nyert pontos kiválasztási arányt megszorozzuk a 2. táblázat értékeivel, megkapjuk a településnagyság-kategóriánként és korcsoportonként szükséges tényleges kiválasztási arányt. Eszerint a felhasznált címek száma 25 510 volt, ebből 7247 tartozott a 18-29 évesek kategóriájába.

A mintakiválasztás és a kérdezés megszervezésének lépései arra irányultak, hogy a kutatás eredményei a lehető legteljesebb mértékben megbízhatóak legyenek még az olyan társadalmi alcsoportokra nézve is, amelyek a kérdőíves adatfelvételekkel általában nehezen közelíthetők meg. Ezt szolgálta például annak kontrollálása, hogy a nem önreprezentáló települések közül a jelentős roma lakossággal rendelkezők arányuknak megfelelően kerüljenek a mintatelepülések sorába.⁶

Úgynevezett címkövetéssel elértük, hogy legalább részben felleljük azokat a mintaalanyokat, akik nem a bejelentett lakcímükön laknak.

⁴ Ebbe a csoportba soroltuk Budapest néhány kis lélekszámú belső kerületét is, ahol a sikeresen felvett kérdőívek aránya hagyományosan alacsony (I., VI., VIII., XII. kerület.), az általában gondot okozó többi kerület magas lakosságszáma miatt eredendően ide tartozott.

⁵ A 2001. évi népszámlálás eredményei szerint az alapsokaság 7 618 280 fő. A különbség a továbbvezetett, illetve a népszámlálás során nyert adatok mintegy 200 000 fős eltérésének az alapsokaságra vetített része.

⁶ A roma lakosság arányának becslését Kertesi-Kézdi (1998) alapján végeztük el.

Ennek révén reményeink szerint az átlagnál valamivel jobb arányban sikerült bevonnunk a vizsgálatba a fiatal, mobil rétegeket. (A kérdés-technikai részleteket jelen kötetünk egy másik tanulmánya ismerteti.)

A fenti megfontolásokat követve 25 510 címet kértünk a BM Központi Adatnyilvántartó Hivatalából, abban bízva, hogy becsléseinknek megfelelően legalább 15 200 sikeres interjúhoz jutunk.

A NYERS ADATOK MEGBÍZHATÓSÁGA

A tényleges adatok a következőképpen alakultak: a kért 25 510 cím 95,7% -a (24 417 cím) került a kérdezőbiztosoknak kiosztásra, a címkártyát 24 138 főről (94,7%) töltötték ki. A meghíúsult és az elutasított interjúk aránya az összes címhez képest 30,4%, az elkészült interjúké 64,3%, 16 394 darab. (Tehát a sikeres interjúk aránya a kitöltött címkártyák – a kérdezőbiztosok által felkeresett címek – 67,9%-a.) Az eredmény értelmezése során számításba kell venni a nehezebben elérhető csoportok irányában történt előzetes torzítást, ami már önmagában „nehezítette” a lekérdezést.

A sikeres 16 394 interjú (noha a felhasználható adatok száma az ellenőrzés nyomán még valamelyest csökkent) olyan arányt képviselt, amely megfelelt várakozásainknak, sőt csekély mértékben felül is múlta azokat. Összesen négy megyében nem sikerült teljesíteni az előzetes becslések alapján kalkulált szintet. A legnagyobb elmaradás Borsod-Abaúj-Zemplén megyében mutatkozott, ahol a várt 1338-nál 92-vel kevesebb interjú készült el. Mind abszolút mértékben, mind arányában extrém módon túlteljesített Fejér megye, ahol a kalkulált 589-nél 213-mal több sikeres kérdőívfelvétel történt. Fontos azonban felhívni a figyelmet arra, hogy ezek a különbségek nem csupán a megyék egyéni teljesítményével, hanem a településnagyságtól és a fiatalok arányától függően kalkulált elvárési szintek eltéréseivel is magyarázhatók.

Az igazán lényeges kérdés azonban az, hogy mennyire volt sikeres a kiválasztott címek előzetes torzításának a becslése, vagyis a kapott eredmények mennyire közelítik meg a tényleges eloszlást. Ennek a tisztázására leginkább a teljes adatbázis és a 2001-es népszámlálás végleges adatainak összevetése alkalmas. Első közelítésben logikusabbnak

tűnne, ha a mintavételi alapsokaság (2001. január 1.) eloszlását vetnénk össze a kapott adatokkal. De ha így járnánk el, akkor egy technikai kényszerből elfogadott bázishoz hasonlítanánk az adatainkat, amelyekről közben kiderül, hogy nem is pontos teljesen. További hátránnyal járna, hogy ebben az esetben le kellene mondanunk olyan jellemzők (például az iskolai végzettség) egybevetéséről, amelyekre nincs továbbvezetett adat. Emiatt a pontosabbnak tekinthető, és a vizsgálatunk eszmei időpontjához lényegesen közelebb eső népszámlálást vesszük alapul, amikor a kapott eredményeink nyers, súlyozatlan eloszlásait értelmezzük. Természetesen így sem kerülhető el némi pontatlanság, mivel a népszámlálás és a mi adatfelvételünk ideje között csaknem egy év telt el, és ezalatt valamelyest változott az alapsokaság eloszlása.

A nemek szerinti eloszlás az adatbázisban 45,4% férfi, 54,6% nő. Noha a férfiak magasabb halandósága folytán az alapsokaságban is a nők vannak többen (52,4 %), realizált mintánkban ez az arány tovább torzult amiatt, hogy a férfiakat nehezebb mind elérni, mind szóra bírni.

A korcsoportok szerinti összevetést a következő eredményeket adja. (3. táblázat)

3. táblázat.

Generációk szerinti összetétel az adatbázisban

	1926-1941	1942-1951	1952-1961	1962-1971	1972-1983	összesen
népszámlálás 2001	1 574 583	1 346 282	1 510 999	1 323 724	1 862 692	7 618 280
népszámlálás %	20,7 %	17,7 %	19,8 %	17,4 %	24,5 %	100 %
Életünk fordulópontjai	3495	2882	3091	2605	4321	16 394
Életünk fordulópontjai %	21,3 %	17,6 %	18,9 %	15,9 %	26,4 %	100 %

Feltűnő, hogy mintavétel során szándékoltan felülreprezentált fiatalok aránya elérte, sőt csaknem két százalékkal meghaladta a népszámlálás szerinti arányukat. A többletet azonban nem egyenletesen ellentételezi a többi korcsoportban mutatkozó hiány, hanem ez a fiatal középkorúaknál összpontosul. Úgy látszik a mintavétel során – bár csekély mértékben – ennek a – némi pontatlansággal 30 és 40 év közötti – korcsoportnak a felülreprezentálása is indokolt lett volna.

A nem és az életkor szerinti összetételt együttesen tekintve megállapíthatjuk, hogy az adatbázisban a fiatal középkorú férfiak vannak leginkább alulreprezentálva, hiszen míg ideális esetben e csoport aránya

8,7% lenne, a mintánkban csupán 7,4%.

Lehetőségünk van az alapsokaság és a nyers adatbázis a családi állapot, illetve a kor és családi állapot szerinti összevetésére is. A válaszadók családi állapot szerint a következőképpen oszlottak meg: nőtlen, hajadon 25,2%, házas 56,7%, elvált 9%, özvegy 9,1%. A népszámlálási eloszlások a következők: nőtlen, hajadon 25,7%, házas 55,7%, elvált 9,9%, özvegy 8,7%. Az arányokat tekintve tehát a legkevésbé az elváltakat sikerült elérni és válaszra bírni, de a kategóriára vetített eltérés itt is csak 10 százaléknyi.

A családi állapot korcsoportos mintázatának a torzulásában szerencsére nincs olyan koncentráció, mint amilyent a fiatal középkorú férfiak képeztek.

Az iskolai végzettséget tekintve a minta 13,5%-a rendelkezett felsőfokú képesítéssel, míg ugyanaz az arány a népszámlálás esetében 12,6% volt. Az érettségizettek hányadát 31,9%-osnak mértük, az alapsokaság 28,6%-ával szemben. Az eltérés egyik oka az lehet, hogy a népszámlálás eszmei időpontja és az adatfelvétel között lezárult egy tanév, a minta tagjai közül tehát azóta sokan leérettségizhettek, illetve diplomát szerezhettek. (Ezzel a problémával, és a megoldásával a súlyozásról szóló tanulmány foglalkozik részletesen.) Ugyanakkor ezen felül az is felmerülhet, hogy a magas iskolai végzettségű rétegeket valamivel nagyobb arányban sikerült szóra bírni. Mindazonáltal ez a közelítés – összehasonlítva egyéb vizsgálatok eredményeivel – meglehetősen jónak mondható.

Az iskolai végzettséget és korcsoportot együtt tekintve, tovább pontosítható az előbbi kép. Megfigyelhető, hogy a nyers adatbázis a felsőfokúak arányát minden korcsoportra nézve elég pontosan képezi le, eltolódás az érettségizett, nem érettségizett kategóriák között mutatható ki, az előbbi javára. Ezt a torzulást felerősíti az a körülmény, hogy középkorúak általában is kevesebben vannak a mintában, így aztán, míg a 30 és 50 év közötti nem érettségizett lakosság az alapsokaság mintegy 21%-ára rúg, a nyers adatbázisban csupán 17,9%-ot tesz ki.

Természetesen nincs lehetőség egyenként áttekinteni valamennyi illeszkedési szempont minden kombinációját, és ha meg is tennénk, akkor sem állíthatnánk teljes bizonyossággal, hogy az össze nem vethető szempontok szerint is ilyen jó az illeszkedés. Egy részmintavizsgálata

azonban még elengedhetetlen, ez pedig a fővárosi populáció.

4. táblázat.

A budapestiek generációk és képzettség szerinti megoszlása nemenként

Nem	Végzettség	Adatbázis	1926- 1941	1942- 1951	1952- 1961	1962- 1971	1972- 1983	össz.
férfi	felsőfok	Népszámlálás %	2,6	2,5	2,2	2,1	1,5	11,0
		Életünk fordulópontjai %	3,5	3,3	2,7	2,2	3,9	15,6
	érettségi	Népszámlálás %	2,1	2,6	2,5	2,8	5,8	15,7
		Életünk fordulópontjai %	2,9	2,3	2,2	2,5	6,9	16,9
	érettséginnél alacsonyabb	Népszámlálás %	3,8	3,3	3,4	3,4	5,6	19,5
		Életünk fordulópontjai %	3,5	3,3	2,7	2,2	3,9	15,6
nő	felsőfok	Népszámlálás %	1,7	2,4	2,6	2,5	2,0	11,1
		Életünk fordulópontjai %	2,6	3,0	3,4	2,8	2,4	14,3
	érettségi	Népszámlálás %	3,8	4,6	4,1	3,7	6,8	23,0
		Életünk fordulópontjai %	4,2	4,7	3,9	3,8	7,4	23,9
	Érettséginnél alacsonyabb	Népszámlálás %	7,2	3,4	2,8	2,3	4,0	19,7
		Életünk fordulópontjai %	7,4	3,6	2,7	1,4	2,9	18,0
össz.		Népszámlálás %	21,1	18,8	17,7	16,7	25,7	100,0
		Életünk fordulópontjai %	23,6	20,0	16,8	14,4	25,1	100,0

Ismert (pl. Waffenschmidt, 2001), és a rendszerváltás óta egyre súlyosabbá vált az a probléma, hogy Budapesten (főleg annak is néhány belső, illetve hegyvidéki kerületében) kórosan magas mind a válaszmegtagadások, mind a nem bejelentett címükön lakók aránya. Ez a körülmény súlyosan veszélyezteti a kérdőíves felvételek budapesti adatainak megbízhatóságát. A „lemorzsolódós” mintavétel tervezésekor ezért Budapesten számoltunk a legalacsonyabb sikerességi aránnyal. Becslésünk többé-kevésbé sikeresnek is bizonyult, így a fővárosiak aránya elég pontosan megfelelt az elvárásainknak, (a kalkulált 18% helyett 17,5% fővárosi került a nyers mintába).

Ennek ellenére azonban kérdéses a belső arányok pontossága.

A 4. táblázat azt foglalja össze, hogy a budapesti lakosság egyfelől a népszámlálás, másfelől a nyers adatbázis alapján hogyan oszlik meg nem, életkor és iskolai végzettség szerint.

Az összehasonlításból kiderül, hogy az alapsokaság és a nyers adatbázis illeszkedése a nők esetén pontosabb, mint a férfiakéban. Az előbbieknek csak két csoportja mutat számottevő eltérést: az idős, felsőfokú végzettségű fővárosi nőből az alapsokasági arányukhoz képest lényegesen több, fiatal nem érettségizettből pedig kevesebb került a mintába. A férfiakat illetően szintén a fiatal iskolázatlanok kategóriájában hiány, többlet pedig a nem középkorú, nem iskolázatlan csoportoknál jelentkezik. Az alulreprezentáltságot részben ismét az indokolhatja, hogy a népszámlálás és az adatfelvétel eszmei időpontja között eltelt időben emelkedett az alapsokaság iskolai végzettsége (például egy kohorsz leérettségizett).

Összességében megállapítható, hogy nyers adatok megfelelően közelítik az alapsokaság eloszlását, súlyozás segítségével a főbb dimenziókban a peremeloszlások pontos illesztése különösebb problémák nélkül elérhető. Az előzetesen torzított „lemorzsolódó” mintavétel bevált, a minta az alapsokaság vizsgált szempontok szerinti eloszlását megfelelő pontossággal leképezte.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Kertesi Gábor–Kézdi Gábor (1998): A cigány népesség Magyarországon. Dokumentáció és adattár. Budapest. Socio-typo.
- Mihályffy László (é.n.): A Demográfiai Panel mintájának terve. Kézirat.
- Waffenschmidt Jánosné (2001): Adatgyűjtés és az adatok minősége. Statisztikai Szemle, 2001/9: 741–751.

ADATFELVÉTEL, ELLENŐRZÉS, „PANELKARBANTARTÁS”

Virágh Eszter–S. Molnár Edit

AZ ADATFELVÉTELI FOLYAMAT

A „VÉGREHAJTÁSI UTASÍTÁS” ÉS SZEREPE AZ ADATFELVÉTELLEN

Az *Életünk fordulópontjai* című panelvizsgálat első hullámának teljes adatfelvételi folyamatáról az ún. *Végrehajtási utasítás* ad képet. Ez a dokumentum az adatgyűjtést lebonyolító területi igazgatóságok számára készült, de általános érvényű „kézikönyveként” is használható, mivel teljes körűen ismerteti az adatfelvételhez kapcsolódó munkálatokat. (Terjedelmi okokból minderről csak rövid áttekintést nyújtunk.)

A végrehajtást szabályozó utasítás mindenekelőtt tartalmazza az adatfelvétel részletes ütemtervét, a feladatokhoz rendelt határidőkkel és felelősökkel, illetve résztvevőkkel. Az ütemterv azzal a céllal készült, hogy biztosítsa a munkafolyamat zökkenőmentességét, azaz az egymást megelőző és követő feladatok pontos összekapcsolását, az időzavarok és holtidők elkerülését, a közreműködők egyenletes terhelését, illetve kapacitásaik áttekinthetőségét.

Ezt követően az anyag – nyolc fő fejezetre tagolva – az egyes munkaszakaszokhoz tartozó részfeladatokat írja le. Először a területi teendők megelőző munkálatokról esik szó, így a kérdőív szakértői véleményeztetéséről, a fókuszcsoporthozos tesztelésről, valamint a terepen zajló próbakérdésről. A dokumentum – funkciójából adódóan – részletesen foglalkozik a kérdés lebonyolításával kapcsolatos területi feladatokkal. Ezek sorában legelőször a területi szervezést segítő tudnivalók szerepelnek: miként célszerű meghatározni az adatgyűjtést végrehajtó kérdezők létszámát, és milyen – a kutatás sajátosságaiból adódó – szempontokat kell figyelembe venni a kiválasztásuknál. A kulcskérdések egyike az adatfelvétel kétféle oktatási rendszere: a kérdezőbiztosok kiképzése, illetve az igazgatósági oktatók ezt megelőző fel-

készítése. A munkafolyamat logikáját követve az egyik fejezet részletesen foglalkozik a kérdezés lebonyolításával, ezen belül a minta és a címjegyzék használatával, a felkérő levél és a tájékoztató brosúra postázásának módjával, a kérdőív és a címkártya kitöltésének szabályai-
val, valamint a kérdezést követő kódolással. Külön fejezet tárgyalja az ellenőrzésnek az adatfelvétel különböző szakaszaihoz kapcsolódó formáit (az első kérdőívek kontrollja, a területi és a központi manuális ellenőrzés, az adatszolgáltatók közvetlen megkeresésével történő ellenőrzés), amelyek az adatfelvétel minőségbiztosítását szolgálják. A dokumentum a területi igazgatóságokra háruló utolsó feladattal, az adatok rögzítésével, illetve az anyagok összegyűjtésével, továbbításával kapcsolatos teendők leírásával zárul.

A KÉRDŐÍV KIALAKÍTÁSA, TESZTELÉSE

Az adatfelvétel előkészítő szakaszában került sor a kérdőív kialakítására, amelynek számos változata készült el, a különböző véleményezési és tesztelési eljárások eredményeinek figyelembevételével. A tesztelési lehetőségekről külön elméleti anyag született, amely az eljárás jelentőségéről, céljáról, eltérő kvalitatív és kvantitatív módszereiről, ezek előnyeiről-hátrányairól szól. E tanulmány alapján a kutatócsoport a többféle tesztelési elemet is tartalmazó fókuszcsoportos módszer, valamint a területi próbakérdezés alkalmazása mellett döntött.

A két módszer természetesen más-más célt szolgál. Míg a fókuszcsoportos tesztelés alapvetően minőségi szempontokra irányul: így elsősorban a kérdőív tartalmi, a kérdések megfogalmazásbeli, értelmezési, szakmai és feldolgozhatósági szempontjainak vizsgálatára alkalmas, addig a tereppróba kvantitatív jelleggel is bír, amennyiben információkat nyújt az adatfelvétel teljes munkafolyamatának működőképességéről, a válaszadók felkeresésének, nyilatkozókészségének esetleges problémáiról, s már a válaszok várható számszerű megoszlását is jelzi.

A 2001 júliusában hat munkacsoportban zajlott a különböző megfigyelési szempontokra irányuló fókuszcsoportos tesztelés. Ennek során a kérdőívet készítő szakemberek oly módon szembesülhettek tervezetük gyakorlati alkalmasságával, hogy egy kérdezőbiztos és egy válasz-

adó által eljátszott interjú megfigyelőjeként tanulmányozhatták a kérdezési folyamat egészét. A kísérletet a tapasztalatok megbeszélése követte, ahol döntések születtek a kérdőív módosításáról.

A kérdőív kialakításának későbbi szakaszában – a tartalmi problémák tisztázása után, 2001. szeptember 15-e és 23-a között – öt megyében, illetve a fővárosban összesen 180 fős mintán került sor a próbakérdezésre. Ez már magában foglalta az adatfelvétel lebonyolításának szinte valamennyi elemét, a címek felkeresésétől kezdve egészen az adatok feldolgozásáig, mégpedig a végleges adatfelvételben is alkalmazni szándékolt módszerekkel, eljárásokkal. Így a próbakérdezést is kétlépcsős oktatás előzte meg: elsőként az oktatók, majd az ő révükön a kérdezők kiképzése. A kérdezőbiztosok minden próbainterjú után egy ún. *Visszacsatoló kérdőívet* töltöttek ki tapasztalataikról, felmerült problémáikról, esetleges változtatási javaslataikról. Ezek feldolgozása, valamint a területi igazgatóságok szervezést végző munkatársaival folytatott konzultációk után került sor részben a kérdőív véglegesítésére, részben az adatfelvétel egyes elemeinek (pl. felkérőlevél, címkártya, kérdezői útmutató, rögzítőprogram stb.) végleges kialakítására.

A KÉRDEZŐBIZTOSOK KIVÁLASZTÁSA

A próbakérdezés tapasztalatait is figyelembe véve fogalmazódtak meg azok a szempontok, amelyek alapján a területi igazgatóságok elkezdték a kérdezőbiztosok kiválasztását, létszámuk, valamint az érvényesítendő követelmények körvonalazását. Az előbbit illetően például azt kellett megbecsülni, hogy naponta hány interjú készíthető el, hány munkanap és hétvége áll rendelkezésre a megadott határidőig, hány megghiúsulásra, illetve elutasításra számíthatnak, és a lemorzsolódások milyen településtípuson és milyen számban fordulnak elő, mennyit kell a kérdezőbiztosoknak utazniuk, egyenként hány kérdőívet hajlandók elvállalni, mennyi munkával találják meg az anyagi számításukat és így tovább. Az adatgyűjtés időszakát kettészelték a karácsonyi-újévi ünnepek, ami szintén befolyásolhatta, hogy hány és melyik kérdezőbiztos jöhet szóba.

A kiválasztás mennyiségi szempontjai mellett minőségi paramétereket is megjelöltek a kutatók. Az egyik meghatározó tényező az volt,

hogy olyan kérdezők végezzék a munkát, akik alkalmasak a hagyományos statisztikai kérdőívektől eltérő, viszonylag hosszú személyes interjú lebonyolítására. Panelvizsgálatról lévén szó kritérium volt az is, hogy a kérdezőnek hosszabb távú együttműködésre kellett megnyernie a leendő válaszadót, akit névre szólóan kell majd újól megkeresnie és meggyőznie. Különleges feladatot jelenthetett ez az adatfelvétel azért is, mivel a kérdőív sok vélemény- és attitűdkérdést tartalmazott, amelynek válasszal kecsegtető előadása személyes ügyességet, intuíciót és türelmet is igényel.

Az országosan kb. 25 000 főre becsült mintanagyság alapján az igazgatóságok eleinte lényegesen több kérdezőbiztos bevonását szorgalmazták, mint ahány a csökkenő minta elve alapján várható kb. 15 000 sikeres interjú elvégzéséhez indokolt. Nehéz volt ugyanis előre felmérni, mely körzetekben fogyatkozik leginkább a minta. Végül is összesen 560 kérdezőbiztos kezdett dolgozni az *Életünk fordulópontjai* című kérdőívvel.

FELKÉSZÍTÉS, OKTATÁS

A próbakérdezés tapasztalatainak figyelembevételével került sor az adatfelvétel tényleges lebonyolítására. Ennek első szakaszában, 2001 októberében a kétlépcsős képzési program keretében először a területi igazgatóságok munkatársait készítették fel szervezési, képzési feladataikra, majd november első hetében ők tartottak a kérdezőbiztosok számára kiscsoportos oktatást az adatgyűjtéssel kapcsolatos teendőikről (a nagyobb megyékben ezekből többet is szerveztünk). A kérdőív kidolgozásában részt vevő kutatók minden megyében jelen voltak a kérdezőbiztosok oktatásán, akik így a felmerülő kérdéseikre kompetens személyektől kaphattak felvilágosítást. Az oktatási program célkitűzése az volt, hogy valamennyi igazgatóságon ugyanolyan formában és ugyanazokhoz az információkhoz jussanak hozzá a kérdezőbiztosok, ezáltal felkészítésük mértéke és minősége egységes legyen. Ezt szolgálta a minden igazgatóság számára kötelezően és egységesen alkalmazandó *Oktatási forogatókönyv* és a szemléltető eszközök ezt kiegészítő kollekcója. A képzés módszertanának az volt a fő elve, hogy a kérdezők a felkészítés során ne csak elméleti ismeretanyagot sajátít-

sanak el, hanem kérdezéstechnikai és kommunikációs gyakorlatokat is végezzenek. Ennek megfelelően a közel 4 órás oktatás egy rövidebb informáló és egy hosszabb aktivizáló részre tagolódott.

Az egységesen felkészített kérdezőbiztosok munkáját egy rövid (6 oldalas) *Kérdezői útmutató* is segítette, amely összefoglalta az adatgyűjtéssel kapcsolatos teendőket, valamint a kérdőív kitöltésének helyes módját. Ugyanez tartalmazta a címjegyzék kezelésére, a címfelkeresésre, illetve a címkövetésre vonatkozó instrukciókat is. Az útmutató hátlapján áttekintő táblázat szolgált „puskaként” a kérdezői munka főbb feladatait és a különlegesebb kérdésekre vonatkozó teendőket illetően.

A CÍMKÁRTYA

Feladata volt a kérdezőbiztosoknak, hogy valamennyi (25 510) címről ún. *címkártyát* töltsenek ki, akár sikerült az interjú, akár nem. A rendelkezésre álló időtartam alatt a kérdezők végül is 16 394 sikeres interjút bonyolítottak le, és további 7744 címmel léptek kapcsolatba, azonban ez utóbbi felkeresések vagy megghiúsultak (pl. elköltözés, tartós távollét, haláleset miatt), vagy a kiválasztott interjúalany elutasította a válaszadást. Mindösszesen tehát 24 138 kitöltött címkártyával rendelkezünk. Az eredeti mintaállományban szereplő további 1372 cím felkeresése a megadott időintervallumban nem járt sikerrel, vagy már maga a címkártya aktivizálása is elmaradt.

A címkártya-állomány adatait – központilag egységesen megadott rendszer szerint – a területi igazgatóságokon feldolgozták. Erre két okból is szükség volt. Részben a minta nyomon követése céljából, ami a kutatás paneljellegéből következik, részben annak felmérésére, hogy mennyire bizonyult sikeresnek az adott mintaválasztási módszer.

A feldolgozott címkártyaállomány elemzése azt szolgálta, hogy a megghiúsulások mennyiségének, összetételének, okainak értékelése alapján információkat nyerjünk a mintaválasztás módszertani problémáinak megoldásához (pl. a mintanagyság meghatározása, a mintatorzítás arányainak megállapítása), valamint az adatfelvételek hatékonyabb megszervezéséhez (pl. a kérdezők felkészítése, a címfelkeresés során adódó problémák kezelése).

A címkártyák adtak lehetőséget arra, hogy az elköltözött vagy nem a ténylegesen bejelentett címén lakó, mintába került személyeket a tényleges tartózkodási helyükön lehetőség szerint elérjék.

Az elutasított és a megghiúsult interjúk arányát a dokumentációs kiadvány egy másik tanulmánya vizsgálja.

AZ ADATGYŰJTÉST TÁMOGATÓ KOMMUNIKÁCIÓ

Adatfelvételünk többféle szempontból – méret, tematika, mintaválasztási módszer, paneljelleg – is egyedi volt. Legalább 15 000 válaszadót kellett elérni, megnyerni egy hosszú és három-évenként megismétlődő adatszolgáltatásra, amely bár általános érdeklődésre számot tartó kutatást szolgál, de kényes témákat is felvet. Mindez arra ösztönözte a felvétel tervezőit, hogy a projekthez a kérdezők munkáját és az adatszolgáltatói készség növelését segítő, a lakosság széles köreit tájékoztató PR-kommunikációs programot kapcsoljanak.

A kommunikációs program első szakaszában az adatszolgáltatók tájékoztatása, meggyőzése volt a cél. Ehhez az adatgyűjtés megkezdésének időpontjában egy figyelemfelhívó, országos *sajtóközlemény* jelent meg a kutatásról, közelebbről a készülő felmérés időpontjáról, témájáról, a válaszadók kiválasztásának módjáról, az eredmények kamatoztatásáról, és meggyőző érveket sorakoztatott fel a részvétel fontosságáról, társadalmi hasznosságáról.

Emellett a kérdezők az első felkeresés alkalmával közvetlenül vagy előzetesen, postai úton *felkérőlevelet* és tájékoztató broszúrát juttattak el a címzettekhez. Ezek az anyagok magukat az interjúalanyokat látták el a szükséges információkkal, részben hivatalos, részben populárisabb formában. A levélen a Népeségtudományi Kutatóintézet igazgatójának aláírása szerepelt, hogy hangsúlyt kapjon a felkérés hivatalos jellege, ugyanakkor hangvételeiben, tartalmában a személyesség, az egyéni motiváció felkeltésének szándéka dominált.

A kutatás saját emblémáját viselő, színes tájékoztató *brosúra* vonzó külsejével is a figyelemfelkeltést szolgálta, ugyanakkor közölt néhány fontos információt. Így ismertette a felmérés főbb témaköreit, és szólt az adatok hasznosításának lehetőségeiről. Külön oldalon szerepelt a

további tájékoztatásra kész szakemberek jegyzéke. Pontos címük és telefonszámuk feltüntetésével érzékeltették a kutatás készítői, hogy szívesen állnak az adatszolgáltatók rendelkezésére. A brosúrán a kérdezőbiztos feltüntette nevét és érkezésének várható időpontját. Néhány színes adatsor, ábra pedig ízelítőül szolgált a hasonló jellegű adatfelvételek eredményeiből.

A válaszadók megnyerésére irányuló kommunikáció részét képezték azok a kis, jelképes *ajándékok* (emlémezott szatyor, kulcstartó, pénztárca), amelyeket a kérdezőbiztosok adtak át interjúalanyaiknak.

A kommunikációs program második szakasza már az adatfelvételt követően, az ún. *panelkarbantartás* keretében zajlott és zajlik (erről a későbbiekben szólunk részletesebben).

A KÉRDEZŐBIZTOSOK MUNKÁJÁNAK ELLENŐRZÉSE

Az adatfelvétel minőségbiztosításának hatékony módszere a több ponton beépített ellenőrzés. Ez egyfelől az egyes részfeladatok magas színvonalú végrehajtását segíti, másfelől támpontként szolgál a kapott adatok érvényességének becsléséhez, az eredmények megbízhatóságának, valóságosságának megítéléséhez. A kutatók az ellenőrzésnek többféle módszerét alkalmazták, és erre – minőségjavító hatást remélve – előzetesen felhívták az adatfelvételben résztvevők figyelmét is.

Az ellenőrzés egyik formája már az előkészítés során megvalósult. A kutatók ugyanis személyesen kísérték figyelemmel valamennyi kérdező kiképzését, egyrészt hogy segítsék a területi oktatók munkáját, másrészt, hogy tisztázódjék, országosan egységes információk, ismeretek birtokában kezdik-e munkájukat az adatgyűjtést végzők.

Alapvetően segítő szándékkal szerveződött a folyamatos telefonügyelet, amely révén a kutatók azonnal válaszolhattak az olykor még az interjúkészítés közben is felmerülő kérdésekre. A kérdezőbiztosok különösen a munka kezdeti szakaszában vették igénybe ezt a lehetőséget.

Az adatfelvétel további fázisaiban már a gyakorlati lebonyolítás egyes lépései kerültek nagyító alá. Ekkor további ellenőrzési formák alkalmazására került sor.

AZ ELSŐ KÉT KÉRDŐÍV KÖZPONTI ELLENŐRZÉSE
„KONTROLL-LAP” SEGÍTSÉGÉVEL

Az első két kitöltött kérdőívet minden kérdezőbiztos elküldte a Népeség tudományi Kutatóintézetbe gyors kontrollra, és addig nem folytathatta a munkát, míg az ellenőrzés eredményéről visszajelzést nem kapott. A központban a kutatók minden beérkező kérdőívet átnéztek, minősítettek, majd telefonon azonnal értesítették a kérdezőt esetleges hibáiról, illetve megerősítést adtak arról, ha jól végezte munkáját. Az érintettek igen kedvezően fogadták, és hatékonynak tartották a segítő szándékú ellenőrzésnek ezt a formáját. Ebben az ellenőrzési fázisban hat kérdező végleges lecserélésére került sor.

A kontroll-lapok eredményeit számítógépes állományban megőriztük, így azok a munkafolyamat további szakaszaiban is hasznosultak.

A TOVÁBBI KÉRDŐÍVEK MANUÁLIS ELLENŐRZÉSE

A következő felülvizsgálat a kérdőívek átvételekor a megyei igazgatóságokon történt. Az átvevők megadott szempontok szerint ellenőrizték az átvett kérdőív néhány kritikus pontját, majd minősítésüket a címlapon jelölték. A súlyosan hibás vagy nagyon hiányos kérdőívek helyettesítése céljából adatpótlás elrendelésére került sor.

A KÉRDEZŐK MUNKÁJÁNAK ELLENŐRZÉSE
AZ ADATSZOLGÁLTATÓKON KERESZTÜL

A kérdezés befejezése után a panelkarbantartás keretében valamennyi interjúalany egy rövid kérdőívet kapott postai úton. Noha ennek a kapcsolatfelvételnek nem az ellenőrzés, hanem a minta megőrzése, karbantartása volt az elsődleges célja, a visszaérkező levelek lehetőséget nyújtottak a kérdezőbiztosok kontrolljára is. Az ellenőrzésnek ez a fázisa néhány (maximum egy tucat) esetben ún. önkítöltésre utaló jeleket tárt fel. Mintegy kéttucatnyi esetben pedig az volt valószínűsíthető, hogy a kérdezőbiztos az egyéni minta kötöttségeit figyelmen kívül hagyva a kijelölt válaszadó helyett ugyanabba a háztartásba tartozó más személytől (elsősorban házastárstól) gyűjtött adatokat.

EDITÁLÁS

Az adatállomány ellenőrzése, tisztítása (az úgynevezett editálás) szintén többlépcsős, összetett munkafolyamat, amelynek főbb állomásait röviden ismertetjük.

ÁTVÉTELI EDITÁLÁS

Az első gyorskontrollra az átvétel alkalmával a megyei igazgatóságokon került sor. Ennek az ellenőrzésnek a tárgya a kérdőív néhány kritikus pontja, továbbá a kitöltöttség, illetve a kódolás volt.

EDITÁLÁS A RÖGZÍTÉS SORÁN

Az átvett és már kódolt kérdőívek rögzítése a KSH megyei igazgatóságain történt, BLAISE rögzítőprogram segítségével. Maga a program az érvényességi feltételeken (kódtartományon kívüli kódok bevitelének tilalma) kívül több mint száz logikai feltételt tartalmazott, azonban ez utóbbiak közül csak mintegy fél tucat volt olyan, amelyek megsértése lehetetlenné tette az adatok további bevitelét. Ebből látható, hogy az elkészített rögzítőprogram azt az elvet követte, hogy néhány kulcsadat kivételével az első pillanatban inkonzisztensnek, logikailag hibásnak minősülő adatok bevitele is (rögzítői megerősítés után) megtörténhessen, azonban úgy, hogy ne vesszen el az ezek kritikussá válásáról nyert információ. Ezzel azt szerettük volna elérni, hogy a rögzítő ne érezzen kényszerítést az ellentmondásos adatok korrigálására. Ugyanakkor a megerősítés kényszere jó eséllyel kiszűrte az elütéseket és az esetleges félreolvasásokat. (Például az olyan elképzelhető, de nem valószínű adatot, mint hogy a kérdezettnek 14 éves korában született meg az első gyermeke, csak ismételt ellenőrzés és jóváhagyás után fogadta el a program.) A rögzített kérdőívek közül csaknem 1200 (7,5%) sértette meg legalább egy elemében az általunk előzetesen támasztott logikai kritériumokat.

A megyei igazgatóságokon történt meg a foglalkozások részletes kódolása (FEOR) is. Az ily módon elkészült, az inkonzisztens pontok megjelölését is tartalmazó adatfájlokból állt össze a teljes állomány.

UTÓLAGOS EDITÁLÁS AZ ADATFÁJLBAN

A következő fázisban fent ismertetett módon létrejött állomány illogikusnak tűnő adatairól kiderült, hogy az ellentmondások mintegy öthatalda néhány alaptípusba sorolható. (Például: az interjúalany szakmunkás-bizonyítvány nélkül végzett szakmunkát; 14 éves kora előtt kezdett keresőmunkát végezni stb.) Az ilyen esetekre egységes döntés született, amely általában tiszteletben tartotta a kérdezett által közölt adatokat. Ezt követően megtörtént azon 241 személy adatainak a leválogatása, akik esetében tényleges és feloldhatatlan logikai inkonzisztenciát, elütésre utaló jeleket, illetve egészen különleges atipikus válaszokat lehetett kimutatni.

MANUÁLIS EDITÁLÁS

A 241 kritikus kérdőív adatainak ellenőrzése egyedileg, manuálisan, az eredeti kérdőív alapján történt. A helytálló tények kiderítése hosszadalmas és sziszifuszi munkát igényelt. (Például a kérdőív szerint az interjúalany családi állapota házas, azonban a háztartástáblában hiányzik a házastárs. Ilyen esetekben más kérdésekre adott válaszokat értelmezve kellett kideríteni a tényleges állapotot.) A feloldhatatlanul ellentmondásos és tisztázhatatlan adatpárokat kölcsönösen töröltük, ezzel elkerülve, hogy hibás, de nem annak látszó információ maradjon az adatbázisban. Fontosnak tartjuk hangsúlyozni, hogy imputálást semmilyen formában nem végeztünk, csupán adatjavításra került sor.

A fent ismertetett elvek érvényesítéséből adódóan az ellenőrzési-javítási folyamat után egyes kérdőívek kritikus adatai (pl. háztartásnagyság és -összetétel, családi állapot) hiányoztak. Emiatt 28 kérdőívet töröltünk az adatbázisból, míg másik hármat azért, mert itt a kérdezettek (a belügyminisztériumi adatok pontatlansága miatt) kívül estek a minta korhatárán. A tisztított és végleges állomány 16 363 fős lett.

A „PANELKARBANTARTÁS”

A kutatás paneljellegéből adódóan a teljes vizsgálat akkor sikeres, ha az első hullám válaszadóinak minél nagyobb hányadát utolérjük a további hullámok során is. Ezt a törekvést szolgálja a válaszadók követése, az ún. panelkarbantartás. Ennek az eljárásnak több célja van: az esetleges név- és lakcímváltozások követése; a második hullám válaszmehtagadási arányszámának csökkentése; a magunk és kérdezőink munkájára vonatkozó visszajelzések gyűjtése. További szempont a visszacsatolás, vagyis az adatszolgáltatók tájékoztatása az eredményekről. Ez a munka két adatfelvételi hullám között folyamatosan zajlik, így itt csak annak első fázisáról számolhatunk be.

Valamennyi válaszadóhoz eljuttatunk egy terjedelmesebb broszúrát, amely bemutatta az eredményeket, egy ajándéknaptárt, egy ajándék-sorsolásra felhívó levelet, valamint egy kérdőívet, amely a kérdezőbiztos ellenőrzését szolgálta.

Az elküldött ismertető népszerűsítő formában részletesen beszámolt a felmérés első hullámának főbb eredményeiről, arról, hogy hányan vettek részt benne, és milyen főbb válaszadói típusok rajzolódtak ki az egyes témakörökön belül. Az adatok tükrében, olyan kérdésekre ad választ, mint pl. „Milyenek vagyunk?”, „Mire vágunk, és minek nem érezzük hiányát?”, „Tudunk-e úgy élni, ahogyan szeretnénk?”, „Milyen a legjobbnak tartott életforma?”, „Mi kell a jó házassághoz?”, „Hány gyermek ideális egy családban?”, „Mikor szülessen az első gyermek?”, „Hogyan segítik egymást a családok?”, „Mikor kezdődik az öregkor?”, „Milyen a remélt és a már megtapasztalt öregkor?”

A panelkarbantartás a továbbiakban is feladatának tekinti, hogy rendszeresen tájékoztassa az adatszolgáltatókat a felmérés eredményeiről és hasznosításának módjáról.

A MEGHIÚSULT KÉRDŐÍVFELVÉTELEK: MÉRTÉKEK ÉS OKOK

Gyabronkáné Németh Zsuzsanna

A reprezentatív lakossági összeírások egyik kiemelt munkafázisa a meg-
hiúsult kérdőívfelvételek arányának, összetételének és okainak elemzé-
se. Ezek a vizsgálatok két aspektusból is szükségesek: egyrészt a minta
kialakítása szempontjából (pl. érdemes felülreprezentálni azokat a né-
pességcsoportokat – pl. Budapest, fiatalság stb., –, amelyek esetében a
kérdőívfelvételek gyakoribb meg-
hiúsulása várható); másrészt az össze-
írók munkájának megszervezése (pl.: hol lesz szükség ismételt felkere-
sésre), továbbá felkészítésük szempontjából (a válaszmegtagadás kü-
lönböző típusai, okai – ezek kezelési módja, a meggyőzés különböző
eszközeinek, módszereinek kialakítása, begyakoroltatása).

Az *Életünk fordulópontjai* c. kutatás adatfelvétele két vonatkozásban
is eltér a KSH hasonló célokra kialakított gyakorlatától: egyrészt a ku-
tatási feladat mind *témája*, mind a *paneljellegénél* fogva (a kérdezettek-
nek hozzá kellett járulniuk, hogy 3 év múlva ismét felkeresik őket)
speciális; másrészt a minta nem háztartási, hanem *egyéni* (a kérdőív
kérdéseire kizárólag a mintába kiválasztott személy válaszolhatott).

Mindez a *meghiúsult kérdőívfelvételek összetételének* elemzési irányait is
meghatározta. Az elemzés adatbázisát a *címkártya* biztosította. Ezt az
összeírónak a mintába kiválasztott minden egyes személyről ki kellett
töltenie, akár sikerült a kérdezés, akár nem.

A pontosan kitöltött címkártya alapján egyértelműen megállapítha-
tó, hogy

hol (megye, településtípus),

milyen nemű személy esetében és

milyen okból hiúsult meg a kérdőívfelvétel.

Mivel az eredeti minta a kiválasztott személy születési évét is tartalmazza, azt is meg tudtuk állapítani, hogy a sikertelen kérdezés *milyen életkorú* személy esetében fordult elő.

A megghiúsult kérdőívfelvételek összetételét a következőkben e négy változó alapján mutatjuk be.

KÉRDŐÍVFELVÉTELEK MEGGHIÚSULÁSA FŐBB TERÜLETI
ÉS DEMOGRÁFIAI JELLEMZŐK SZERINT

Tekintsük át először a *területi adatokat*. Az 1. táblázat *Eredeti minta* fejcímű rovata azt mutatja be, hogy a minta hogyan oszlott meg megyék, illetve településtípus szerint (függőleges %), míg a felvétel sikerességéről – hasonló szerkezetben – a *Sikeres összeírások* és a *Megghiúsult összeírások* fejcímű rovatok (vízszintes %) tájékoztatnak.

1. táblázat

*Az eredeti minta, a sikeres, illetve a megghiúsult összeírás aránya
megyék és településtípus szerint (%)*

Megyék	Eredeti minta		Sikeres összeírás	Megghiúsult összeírás	Összesen
	szám	%	%	%	%
1 Budapest	5599	23,2	52,8	47,2	100,0
2 Baranya	826	3,4	74,2	25,8	100,0
3 Bács-Kiskun	1347	5,6	67,8	32,2	100,0
4 Békés	926	3,8	79,8	20,2	100,0
5 Borsod-Abaúj- Zemplén	1730	7,2	72,4	27,6	100,0
6 Csongrád	932	3,9	68,8	31,2	100,0
7 Fejér	1138	4,7	70,7	29,3	100,0
8 Győr-Moson-Sopron	958	4,0	70,9	29,1	100,0
9 Hajdú-Bihar	1227	5,1	70,7	29,3	100,0
10 Heves	822	3,4	69,8	30,2	100,0
11 Komárom	773	3,2	63,5	36,5	100,0
12 Nógrád	282	1,2	84,8	15,2	100,0
13 Pest	2405	10,0	66,4	33,6	100,0
14 Somogy	726	3,0	71,5	28,5	100,0
15 Szabolcs-Szatmár- Bereg	1318	5,5	76,6	23,4	100,0

	Eredeti minta		Sikeres összeírás	Meghiúsult összeírás	Összesen
16 Jász-Nagykun-Szolnok	924	3,8	74,5	25,5	100,0
17 Tolna	461	1,9	94,8	5,2	100,0
18 Vas	502	2,1	87,6	12,4	100,0
19 Veszprém	733	3,0	74,8	25,2	100,0
20 Zala	509	2,1	75,0	25,0	100,0
Összesen:	24138	100,0	67,9	32,1	100,0
Budapest	5599	23,2	52,8	47,2	100,0
Megyei jogú város	5341	22,1	62,2	37,8	100,0
Egyéb város	6252	25,9	70,4	29,6	100,0
Község, tanya	6947	28,8	82,2	17,8	100,0
Összesen	24138	100,0	67,9	32,1	100,0

Területi összehasonlításban Budapest lakossága emelkedik ki elutasító magatartásával, itt a meghiusult összeírások aránya 47,2%. Ez a magas érték nem rendkívüli, hiszen valamennyi korábbi felvétel esetében ugyanezt tapasztaltuk. A jelenséget több tényező magyarázza:

- a nagyvárosi elszigetelődés (a lakosság, belefáradva a környezeti ingerekbe, igyekszik kizárni otthonából a külvilágot);
- a fővárosi lakosok több otthonon kívüli elfoglaltsága (nehezebb felkelhetőség);
- a nagyváros közbiztonsága (az idegenekkel szembeni bizalmatlanság);
- Budapesten sok az üres, a másodlagos lakás, ház.

Az 1. táblázat azt igazolja, hogy a kisebb településeken sikeresebb az összeíró munkája. Az okok a következők lehetnek:

- a falvak lakossága - rendszerint az elszigetelten végzett munka reakciójaként is - igényli a kapcsolatokat;
- a kistelepülések közbiztonsága jobb, a kölcsönös ismeretség eredményesebb kontrollal jár, gyakran az összeíró személye is ismerős;
- üres lakás, ház inkább csak egy-egy haldokló településen fordul elő.

Árulkodó adatok, hogy az egyik jellegzetesen kistelepülései megyénkben, Tolnában a legalacsonyabb (5,2%) a meghiusult kérdőívfelvételek aránya.

Hasonló következtetésre jutunk, ha a sikeres és a megghiúsult összeírások megyék szerinti megoszlását tekintjük át (2. táblázat).

2. táblázat
A sikeres és a megghiúsult összeírások megyék szerinti összetétele (%)

Megyei	Sikeres összeírás	Megghiúsult összeírás	Összesen
1 Budapest	18,0	34,1	23,2
2 Baranya	3,7	2,8	3,4
3 Bács-Kiskun	5,6	5,6	5,6
4 Békés	4,5	2,4	3,8
5 Borsod-Abaúj-Zemplén	7,6	6,2	7,2
6 Csongrád	3,9	3,8	3,9
7 Fejér	4,9	4,3	4,7
8 Győr-Moson-Sopron	4,1	3,6	4,0
9 Hajdú-Bihar	5,3	4,6	5,1
10 Heves	3,5	3,2	3,4
11 Komárom	3,0	3,6	3,2
12 Nógrád	1,5	0,6	1,2
13 Pest	9,7	10,4	10,0
14 Somogy	3,2	2,7	3,0
15 Szabolcs-Szatmár-Bereg	6,2	4,0	5,5
16 Jász-Nagykun-Szolnok	4,2	3,0	3,8
17 Tolna	2,7	0,3	1,9
18 Vas	2,7	0,8	2,1
19 Veszprém	3,3	2,4	3,0
20 Zala	2,3	1,6	2,1
Összesen:	100,0	100,0	100,0

Az előzőekkel egybecseng, hogy míg a sikeres összeírásokon belül Budapest hányada az egyötödöt sem éri el, a megghiúsultak között több mint egyharmados aránnyal képviselteti magát.

Mivel legpregnansabbnak a településtípus szerinti különbségek bizonyultak, a továbbiakban ilyen tagolásban tekintjük át a nem és az életkor szerinti eltéréseket (3. táblázat).

3. táblázat
Az eredeti minta, a sikeres, illetve a meghíúsult összeírások alakulása
településtípus és nemek szerint (%)

Településtípus	N	Eredeti minta	Sikeres összeírás	Meghíúsult összeírás
Férfi				
Budapest	2645	22,4	17,4	32,0
Megyei jogú város	2601	22,0	20,0	26,0
Egyéb város	3089	26,1	27,0	24,5
Község	3487	29,5	35,6	17,5
Összesen	11822	100,0	100,0	100,0
Nő				
Budapest	2954	24,0	18,6	36,4
Megyei jogú város	2740	22,2	20,6	26,1
Egyéb város	3163	25,7	26,7	23,2
Község	3460	28,1	34,1	14,3
Összesen	12317	100,0	100,0	100,0
Mindösszesen				
Budapest	5599	23,2	18,0	34,1
Megyei jogú város	5341	22,1	20,3	26,0
Egyéb város	6252	25,9	26,8	23,9
Község	6947	28,8	34,8	16,0
Összesen	24138	100,0	100,0	100,0

A településtípus szerinti különbségek irányultsága nemenként azonos (a kisebbek felé haladva csökken a meghíúsult kérdőívfelvételek aránya). A páronkénti összevetésben viszont már mutatkozik eltérés. Például a fővárosban élő férfiak alacsonyabb gyakorisággal szerepelnek a meghíúsulási listán, mint a nők. A községekben, tanyákon élők között pedig az utóbbiak hajlamosabbak a válaszadásra. Ennek okai korábbi felvételek kapcsán már tisztázódtak: a községben, tanyán élő nők nagy hányada otthon tartózkodik, mert kevés a munkalehetőség, megoldatlan a kiskorú gyermekek intézményes gondozása, továbbá a tradíciók megkövetelik tőlük a család összetartását. Számukra tehát az összeíró a hiányzó külvilágot testesíti meg. Az ugyanott élő férfiakat

viszont a szigorú munka- és életkörülmények részben kényszerítik, részben hajlamossá teszik az elzárkózásra. Ők azok, akik különböző indokokkal, de nem feltétlenül megokoltan utasítják el a kérdezőt.

Tekintsük ezek után a különböző településtípusokon élő fiatalabb és idősebb generációkra vonatkozó adatokat (4. táblázat).

4. táblázat
Az eredeti minta, a sikeres, illetve a megghiúsult összeírások alakulása
településtípus és korcsoport szerint (%)

Településtípus	N	Eredeti minta	Sikeres összeírás	Megghiúsult összeírás
18-29 éves				
Budapest	1545	23,7	19,0	31,4
Megyei jogú város	1610	24,7	22,4	28,5
Egyéb város	1674	25,7	26,5	24,4
Község, tanya	1689	25,9	32,1	15,7
Összesen	6518	100,0	100,0	100,0
30-39 éves				
Budapest	949	22,3	16,9	33,2
Megyei jogú város	919	21,6	19,8	25,3
Egyéb város	1146	26,9	27,2	26,4
Község, tanya	1240	29,1	36,1	15,1
Összesen	4254	100,0	100,0	100,0
41-49 éves				
Budapest	1029	21,4	16,3	32,9
Megyei jogú város	1044	21,7	20,1	25,4
Egyéb város	1293	26,9	27,8	24,7
Község, tanya	1444	30,0	35,8	16,9
Összesen	4810	100,0	100,0	100,0
50-59 éves				
Budapest	1011	24,8	19,3	37,6
Megyei jogú város	870	21,4	20,1	24,7
Egyéb város	1053	25,9	27,0	23,3
Község, tanya	1133	27,8	33,6	14,4
Összesen	4071	100,0	100,0	100,0
60-69 éves				
Budapest	682	22,7	17,7	37,3
Megyei jogú város	606	20,2	18,5	25,1

Településtípus	N	Eredeti minta	Sikeres összeírás	Meghiúsult összeírás
Egyéb város	744	24,8	26,1	21,0
Község, tanya	970	32,3	37,7	16,6
Összesen	3002	100,0	100,0	100,0
70-75 éves				
Budapest	379	25,6	20,2	40,7
Megyei jogú város	289	19,5	18,5	22,4
Egyéb város	342	23,1	25,5	16,5
Község, tanya	469	31,7	35,8	20,4
Összesen	1479	100,0	100,0	100,0
Mindösszesen				
Budapest	5599	23,2	18,0	34,1
Megyei jogú város	5341	22,1	20,3	26,0
Egyéb város	6252	25,9	26,8	23,9
Község, tanya	6947	28,8	34,8	16,0
Összesen	24138	100,0	100,0	100,0

Az egyes korcsoportokon belül – a településtípustól szinte függetlenül – nagyon hasonlóan alakul a sikeres és meghiusult összeírások irányultsága. Ennek lényege, hogy *minél idősebb volt a kiválasztott személy, annál nagyobb volt a siker esélye, illetve fordítva*. Megjegyzést érdemel azonban, hogy a legidősebb (70–75 év közötti) községi lakosok körében a meghiusult kérdőívfelvételek aránya néhány százalékponttal meghaladja a községi lakosok átlagát. A jelenség mögött a községekben élő idősebb emberek gyakoribb *válaszképtelenségét* sejtjük (pl. rossz egészségi állapot miatt nehezebben érti meg a feladatot, túlságosan bonyolultak számára a kérdőív kérdései stb.)

A KÉRDŐÍVFELVÉTEL MEGHIÚSULÁSÁNAK OKAI

Az összeírás sikertelenségének okait a már említett címkártya alapján rendszerezhetjük. A személyes indoka természetesen mindenkinek más és más, de ezek egy része a korábbi felvételeken szerzett tapasztalatok segítségével tipizálható.

Kialakított kategóriáinkat két csoportba soroltuk, megkülönböztetve az *objektív* (1. típus) és a *pszichikai okokat* (2. típus). Az elsőbe azokat so-

roltuk, amelyek nyomán már a találkozás sem jött létre. A másik esetben a sikeresen felkeresett személy a válaszadást megtagadta. Ezek megoszlásait, összetételét mutatja be az 5. táblázat.

5. táblázat
A kérdőívfelvétel megghiúsulásának okai (%)

1. típus	A felkeresés megghiúsult, mert	
	nem lakik az adott címen, és az új címet nem lehet kideríteni	22,1
	az új cím más körzetben/településen (messze) van	1,6
	háromszor nem találta otthon	21,1
	egyéb ok miatt hiúsult meg	8,4
	<i>Összesen</i>	53,2
2. típus	A válaszadást megtagadták	
	időhiány miatt	8,6
	érdektelenség miatt	19,9
	bizalmatlanság miatt	7,6
	3 év múlva nem vállalja	1,3
	egyéb ok miatt nem válaszol	9,5
	<i>Összesen</i>	46,9

Az adatok szerint az összeírási kísérletek sikertelensége 53,2%-ban objektív okokra vezethető vissza; a leggyakrabban előforduló két kategória a „nem lakik az adott címen” és a „háromszor nem találta otthon”. A mintákba kiválasztottak további 46,9%-a tekinthető tényleges válasz-megtagadónak. Az ő arányuk az eredeti minta közel 25 ezres méretéhez viszonyítva csupán 15%.

Hasznos megismerni, hogy a főbb demográfiai tényezők miként befolyásolják a kérdőívfelvétel megghiúsulásának oksági szerkezetét. Elsőként azt vizsgáljuk, hogyan alakulnak ezek az arányok a férfiak és a nők körében (6. táblázat).

Az adatok azt mutatják, hogy az objektív okok a férfiak esetében nagy súllyal szerepelnek, míg a pszichológiai motívum – ebből következően – a nőknél hangsúlyosabb. Eszerint a férfiak ugyan jobb válaszadók, de nehezebb őket megtalálni, míg a nőket – ha könnyebb is megtalálni – nehezebben lehet válaszadásra bírni. A jelenség összefüggésben lehet az eltérő szerepnormákkal.

6. táblázat
A kérdőívfelvétel meghíúsulásának okai nemek szerint (%)

Típusok	A felkeresés meghíúsult, mert	Férfi	Nő	Együtt
1. típus	nem lakik az adott címen, és az új címet nem lehet kideríteni	23,1	21,0	22,1
	az új cím más körzetben/településen (messze) van	1,7	1,4	1,6
	háromszor nem találta otthon	22,3	19,9	21,1
	egyéb ok miatt híúsult meg	8,3	8,5	8,4
	Összesen	55,4	50,8	53,2
2. típus	A válaszadást megtagadták			
	időhiány miatt	7,9	9,4	8,6
	érdektelenség miatt	19,8	19,9	19,9
	bizalmatlanság miatt	6,8	8,4	7,6
	3 év múlva nem vállalja	1,0	1,6	1,3
	egyéb ok miatt nem válaszol	9,0	9,9	9,5
	Összesen	44,5	49,2	46,9
Mindösszesen:	100,0	100,0	100,0	

További összehansolításokat elvégezve megállapíthatjuk, hogy a nők gyakrabban hivatkoznak időhiányra, *bizalmatlanabbak*, kevésbé kötelezik el magukat a *három év múlva* megismételendő felvételle; emellett válaszmegtagadásuk indoklása sokszínűbb, esetükben a tipizálás több nehézséggel jár (erre utal az „egyéb ok miatt nem válaszol” kategória magasabb aránya). Az *érdektelenség* mint indok viszont független a nemi hovatartozástól.

A következő vizsgált differenciáló tényezőnk a *korcsoport* (7. táblázat).

Az adatok egyértelműen jelzik az elérhetőség és a korcsoport összefüggését. Eszerint minél fiatalabb személyekről van szó, annál inkább tartani lehet attól, hogy az illető *már nem lakik az adott címen*. Hasonlót mondhatunk a „*háromszor nem találta otthon*” kategóriánál: a fiatalabb korosztályok több időt töltenek otthonukon kívül, mint a 60 év felettiek, és *időhiányra* is gyakrabban hivatkoznak. A leggyakoribb pszichikus okot, az *érdektelenséget* a válaszmegtagadók életkora nem befolyásolja. Ugyanakkor a *bizalmatlanság* az idősebbek körében gyakoribb indok. Érdekes, hogy az ún. „*egyéb okok*” aránya ugyancsak az életkor növekedésével emelkedik, talán a *válaszképtelenség* is sűrűbb jelentkezése miatt.

7. táblázat
A kérdőívfelvétel meghiúsulásának okai korcsoportok szerint (%)

Típusok	18-29 éves	30-39 éves	40-49 éves	50-59 éves	60-69 éves	70-75 éves	Együtt
<i>1. típus. A felkeresés meghiúsult, mert</i>							
nem lakik az adott címen, és az új címet nem lehet kideríteni	28,3	27,6	19,8	16,4	12,1	9,7	22,1
az új cím más körzetben/településen (messze) van	2,5	1,6	0,9	0,9	0,5	1,5	1,5
háromszor nem találta otthon	22,1	23,9	21,4	20,7	15,6	16,3	21,1
egyéb ok miatt hiúsult meg	9,9	6,7	6,8	5,9	10,8	14	8,4
<i>Összesen</i>	<i>62,8</i>	<i>59,8</i>	<i>48,9</i>	<i>43,9</i>	<i>39</i>	<i>41,5</i>	<i>53,1</i>
<i>2. típus. A választást megtagadták</i>							
időhiány miatt	9,9	9,1	9,4	8,8	4,9	3,1	8,6
érdektelenség miatt	15,3	17,1	22,8	24,2	27,1	19,6	19,9
bizalmatlanság miatt	4,3	5,7	8,6	10,2	12,7	13	7,6
3 év múlva nem vállalja	1	1,3	1,2	1,5	1,7	1,8	1,3
egyéb ok miatt nem válaszol	6,7	7	9	11,4	14,5	21,1	9,5
<i>Összesen</i>	<i>37,2</i>	<i>40,2</i>	<i>51,0</i>	<i>56,1</i>	<i>60,9</i>	<i>58,6</i>	<i>46,9</i>
<i>Mindösszesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>
<i>N</i>	<i>2462</i>	<i>1413</i>	<i>1475</i>	<i>1225</i>	<i>770</i>	<i>393</i>	<i>7738</i>

Az okok településtípusok szerinti struktúrájáról összefoglalóan az mondható, hogy a részletekben kimutatható, önmagukban csekély eltérések végül is elég jelentős különbségekben összegződnek. Említést érdemel, hogy az időhiány, az érdektelenség, a bizalmatlanság miatti válassz megtagadások aránya Budapesten meghaladja az egész mintában mért átlagot (8. táblázat).

A megyei adatok hasonló célú elemzésre (pl. tendenciák kimutatására) az alacsony elemszám miatt nem alkalmasak, hasznosíthatók viszont a konkrét összeírói munka vizsgálatára és irányítására.

8. táblázat
A kérdőívfelvétel meghíúsulásának okai településtípusok szerint (%)

Típusok	Buda- pest	Megyei jogú városok	Egyéb városok	Község, tanya	Együtt
<i>1. típus</i>	<i>A felkeresés meghíúsult, mert</i>				
nem lakik az adott címen, és az új címet nem lehet kideríteni	22,0	25,0	21,1	18,9	22,1
az új cím más körzetben / településen (messze) van	0,5	1,4	1,5	4,4	1,6
3-szor nem találta otthon	18,3	24,1	23,2	19,2	21,1
egyéb ok miatt híúsult meg	7,6	7,3	9,1	0,8	8,4
<i>Összesen</i>	<i>48,4</i>	<i>57,8</i>	<i>54,9</i>	<i>53,3</i>	<i>53,2</i>
<i>2. típus</i>	<i>A válaszadást megtagadták,</i>				
időhiány miatt	10,3	6,9	9,4	6,5	8,6
érdektelenség miatt	21,5	18,8	18,9	19,6	19,9
bizalmatlanság miatt	10,0	5,2	6,3	8,3	7,6
3 év múlva nem vállalja	0,9	1,4	0,9	2,3	1,3
egyéb ok miatt nem válaszol	8,9	9,8	9,6	9,9	9,5
<i>Összesen</i>	<i>51,6</i>	<i>42,1</i>	<i>45,1</i>	<i>46,6</i>	<i>46,9</i>
<i>Mindösszesen</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>
<i>N</i>	<i>2640</i>	<i>2017</i>	<i>1850</i>	<i>1237</i>	<i>7744</i>

ÖSSZEFOGLALÁS ÉS KÖVETKEZTETÉSEK

Célunk annak elemzése volt, hogy miként alakult az *Életünk fordulópontjai* c. kutatást szolgáló kérdőívfelvételek meghíúsulásának aránya és összetétele megyék, településtípusok, nemek és korcsoportok szerint, továbbá melyek voltak ennek tipikus okai; a sikertelen felkeresések és a válassz megtagadások arányai függtek-e a kieső személyek lakóhelyétől, nemétől és életkorától.

A vizsgálat elvégzésére az adott lehetőséget, hogy – mivel az összeírás egyéni (nem pedig háztartási) mintán alapult – előre ismert volt az adott településen felkeresendő személy neme és életkora, a felvétel sikeretelenségének konkrét okát pedig az összeíróknak egy előre megadott tipológia alapján regisztrálniuk kellett (címkártya).

A kérdőíves megkérdezést nehezítette, de egyben érdekessé is tette a *speciális téma* (az egyének családi életútjának végigkövetése), továbbá az a tény, hogy ez egy *panel-jellegű kutatássorozat első hulláma* volt, vagyis eredménytelen kísérletnek minősült az is, ha valaki nem járult hozzá, hogy 3 év múlva újra felkeressék.

A kérdőívfelvételek megghiúsulásának alakulásáról, összetételéről, és okairól megállapítható, hogy

Budapesten és a nagyobb városokban a megghiúsult kísérletek aránya az országos átlagnál jóval magasabb, míg a *kisebb településeken* alacsonyabb;

a *férfiakra*, illetve a *nőkre* vonatkozó átfogó adatok többé-kevésbé hasonlóak, jóllehet az megfigyelhető, hogy az előbbieket esetében inkább objektív, az utóbbiak esetében inkább pszichikus okok vezetnek eredménytelenségre;

az *életkor* komoly differenciáló tényező: minél idősebb a potenciális interjúalany, annál nagyobb a siker esélye, és fordítva.

Ami az okokat illeti, az ún. *objektív okok* (az eredménytelen címfelkeresések) némileg túlsúlyban vannak (53%) a *pszichikus okokkal* (válaszmehtagadásokkal) szemben (47%). A településtípus, a nem, illetve a korcsoport közül ez utóbbi tényező hatása bizonyul a legerőteljesebbnek: a fiatal korcsoportok jóval *mobilibbak* (címváltozások), illetve gyakrabban tartózkodnak *otthonuktól távol* (3 felkeresés után sem találhatók). Az összeírók eredményes munkáját tükrözi, hogy a szoros értelmében vett *válaszmehtagadások* aránya nem túlságosan nagy (az eredeti minta 15%-a), ezen belül vezet az „*érdeklődés hiánya*”.

Az elemzések alapján levonható az a következtetés, hogy a megghiúsult kérdőívfelvételek aránya és összetétele becsülhető, és ezzel a lehetőséggel már a *mintavételi terv elkészítésénél* is élni kell. Ez a szóban forgó kutatás során meg is történt, amennyiben az eredeti mintában a fiatal korcsoportokat, illetve a nagyvárosokban élőket „felülreprezentálták”.

A motívumok feltárása az *összeírók hatékony felkészítése* szempontjából elengedhetetlen. Képzésükben különösen nagy súlyt kell fordítani a meggyőzés módszereinek, mindenekelőtt a *bizalmatlanság elosztatásának*, illetve az összeírás témája iránti *érdeklődés felkeltésének* begyakorol-

tatására. A megyei adatok az összeírói munka *egyéni elbírálását* is lehetővé teszik.

Mindezek a problémák némileg másképpen merülnek fel, ha *háztartások* (nem pedig egyének) összeírásáról van szó, de az itt szerzett tapasztalatok átvihetők az önkéntes lakossági összeírások előkészítésére, szervezésére, lebonyolítására és eredményei értékelésére.

AZ ADATBÁZIS SÚLYOZÁSA

Szelényi Barbara

Az *Életünk fordulópontjai* című panelfelvétel adatállományának feldolgozásához, eredményeinek publikációjához nélkülözhetetlen, hogy olyan adatok álljanak rendelkezésre, melyek a válaszmegtagadások okozta torzulásokat kiküszöbölve Magyarországra vonatkozóan reális képet nyújtanak. Ilyen korrekciós eljárás a súlyozás, amelynek révén a minta összetétele közelíthető az alapsokaságéhoz.

Szerencsés körülmény, hogy 2001. februárjában, azaz a panelfelvételt megelőzően 8 hónappal népszámlálás folyt Magyarországon, így rendelkezésünkre álltak az ország egészére érvényes, különböző ismérvek szerinti megoszlások. A nem és a kor mellett ismert volt számunkra az iskolai végzettség, a családi állapot szerinti, illetve a területi megoszlás, ami lehetővé tette, hogy többféle súlyozási eljárást is végrehajtsunk, és ezeket összehasonlítva kiválasszuk a legmegfelelőbbet. Természetesen tökéletes eredmény nem létezik, csak közelíteni lehet azt különböző módszerekkel.

A lehetséges súlyozási módszerek közül itt a mátrixsúlyozási eljárást választottuk. A módszer lényege, hogy a mintánkat bizonyos, előre meghatározott ismérvek alapján csoportosítjuk. (Tulajdonképpen egy többdimenziós eloszlásról van szó.) A mátrix egyes elemei egy táblázat celláiként képzelhetők el. Egy-egy cella azt mutatja meg, hogy az adott tulajdonsággal a minta hány egyede bír. Ugyanezen ismérveket definiálhatjuk a sokaságon is, és azt leképezve a minta elemszámára megkapjuk, hogy valójában hány egyednek kellett volna bekerülnie az adott cellába. A két mátrix ugyanazon cellájában leolvasható értékek hányadosa lesz a kiválasztott tulajdonsággal bíró egyedek súlya. A

szokásos jelöléseket alkalmazva: legyen n a tényleges mintaelemszám, N pedig a sokaság elemszáma. Legyen $J := \{\text{sokaságból ismert eloszlású változók}\}$, $I_j := \{\text{sokaságból ismert eloszlású változók értékei}\}$ halmaza, ahol $j \in J$. Legyen p a J halmaz elemszáma, azaz a változók száma, és $i \in I_j^p$. Definiáljuk a következő vektorokat:

$$\underline{a} \equiv a(n) := (a_{i_1}, a_{i_2}, \dots, a_{i_k}, \dots, a_{i_n}), \quad (1)$$

ahol

$$\sum_{k=1}^n a_{i_k} = n, \underline{b} \equiv b(n) := (b_{i_1}, b_{i_2}, \dots, b_{i_k}, \dots, b_{i_n}), \text{ ahol } \sum_{k=1}^n b_{i_k} = N. \quad (2)$$

A súlyvektor kiszámolása előtt meg kell határozni azt a minimális értéket, amelyet az \underline{a} vektor koordinátái felvehetnek. Erre azért van szükség, mert kis érték mellett a kerekítés erősen torzítaná a súlyokat. Ezt elkerülendő a kis elemszámú koordinátákat bizonyos elv alapján össze kell vonni egy másik koordinátával, (egyesítjük egy adott változó megfelelő értékeit). Például ha $a_{i_m} < \min$, akkor $a_{i_m} = a_{i_m} + a_{i_l}$. Természetesen ugyanezt meg kell tenni a sokasághoz tartozó \underline{b} vektor megfelelő koordinátáinál is, azaz $b_{i_m} = b_{i_m} + b_{i_l}$. Az így létrejött mintához tartozó vektort jelöljük \underline{a}' -vel, a sokasághoz tartozót pedig \underline{b}' -vel. Képezzük a \underline{c} vektort a következőképpen:

$$\underline{c} \equiv c(n) := (c_{i_1}, c_{i_2}, \dots, c_{i_k}, \dots, c_{i_n}), \text{ ahol } c_{i_k} \approx b'_{i_k} \cdot \frac{n}{N} \text{ és } \sum_{k=1}^n c_{i_k} = n. \quad (3)$$

(c_{i_k} az értékkészletnek megfelelően kerekített érték).

Végül szükségünk van a súlyvektorra (\underline{s}), amely pontosan megadja, hogy az egyes egyedeknek milyen arányban kell reprezentálniuk az ismert eloszlású változókból közös csoportokat. Ezt a vektort a következőképpen állítjuk elő:

$$\underline{s} = \frac{\underline{c}'}{\underline{a}'}. \quad (4)$$

A PANELFELVÉTEL ADATÁLLOMÁNYÁNAK KORRIGÁLÁSA

A VÁLTOZÓK ÁTKÓDOLÁSA

A változók átkódolására egyrészt azért volt szükség, mert az egymásra vonatkoztatandó két felvétel¹ eszmei időpontja között majdnem egy év telt el, másrészt azért, mert a változóértékeknek azonosnak kell lenniük mind a két állományban.² A súlyozás esetében nélkülözhetetlen, hogy rögzített legyen az alapsokasági keret. (Például a népszámlálás idején a középiskolában végzős diákok legmagasabb, befejezett iskolai végzettsége az általános iskola vagy esetleg szakmunkásvizsga volt, de ugyanezen emberek a panelfelvétel idejére már érettségit szereztek.) A változók közül az iskolai végzettségénél és a családi állapotnál kellett átkódolásokat végezni azon esetekben, ahol a változás 2001-ben történt.

A LEGMAGASABB ISKOLAI VÉGZETTSÉG

A legmagasabb iskolai végzettséget tekintve 467 olyan személyt találtunk, akik ezt 2001-ben szerezték meg. Az ő esetükben az eljárás a következő volt: ha a legmagasabb iskolai végzettség szakmunkásképző (szakiskola, tanonciskola) vagy szakközépiskolai érettségi, középfokú technikum vagy gimnáziumi érettségi, akkor a módosított legmagasabb iskolai végzettség a 8 általános; hasonlóképpen, ha a legmagasabb iskolai végzettség középiskola utáni felsőfokú szakképzés vagy főiskolai diploma, felsőfokú technikum vagy egyetemi diploma, akkor a módosított legmagasabb iskolai végzettség az érettségi. Igaz, az érettségizetteknek több, korábbi iskolai végzettsége is lehetett, de ez nem okozott torzítást, mivel csak három összevont végzettségi kategóriával dolgoztunk.

¹ A „2001. évi népszámlálás” és az *Életünk fordulópontjai* c. panelfelvétel.

² Pl. a kor megoszlásból létrehoztunk korcsoportokat, így új változót képeztünk, annak értékei meg kell, hogy egyezzenek.

A CSALÁDI ÁLLAPOT

A családi állapot szerinti besorolás korrigálását úgy kezdtük, hogy a hajadon, illetve a nőtlen személyeket (4118) kiszűrtük az állományból. Ezek után létrehoztuk azok állományát, akik családi állapota 2001. februárjától kezdve változott. 272 ilyen személyt találtunk. Az átkódolást az ő esetükben végeztük el, a következőképpen:

- ha az illető személy házasságban volt, és egyszer kötött házasságot, és fennáll az első házassága, akkor az ő módosított családi állapota (a népszámláláshoz igazítva) hajadon, illetve nőtlen; ha egyszer kötött házasságot, és 2001. február 1-je óta elvált vagy megözvegyült, akkor az ő módosított családi állapota házasságban volt;
- ha az illető személy házasságban volt (függetlenül attól, hogy házastársával együtt él-e vagy sem), és kétszer kötött házasságot, és az első házassága válással ért véget, akkor ő a népszámlálás idején elvált volt; ha az első házassága özvegyüléssel ért véget, akkor a népszámlálás idején özvegy volt;
- ha az illető személy háromszor kötött házasságot (az alábbiakban mindössze egyetlen ilyen személy volt), akkor a második házasság megszűnésének az okát kellett vizsgálni. Ebben az esetben megözvegyülésről volt szó.

Így mind a 272 érintett személy családi állapotát sikerült átkódolni a népszámlálás eszmei időpontjára.

A KÖTÖTT HÁZASSÁGOK SZÁMA

A kötött házasságok száma szintén változik annak a 147 személynek az esetében, akinek az esküvője 2001. februárját követő időszakban volt. Az eljárás itt abból állt, hogy kötött házasságok számából levontunk egyet, így jött létre az új változó.

SZÜLETETT GYERMEKEK SZÁMA

A született gyermekek számának meghatározása összetett feladatnak bizonyult. A háztartástábla tartalmazza a megkérdezettel együtt élő családtagokat, ezen belül a 3-as kódszámmal ellátott rokon a saját

gyermek. A háztartástábla 12 háztartástag adatait tartalmazza, valamint egy további kérdés (ill. változó) az illetővel nem egy háztartásban élő gyermekek számára vonatkozik. Az így nyert számot korrigálni kellett a 2001. februárját követő időszakban születettekkel (gondolva az ikerszülés lehetőségére is, mint ahogy volt is rá példa). Miután kiűjtöttük az érintett 327 személyt, a különböző változókat összesítve megkaptuk a végső gyerekszámot.

EGYÉB ÁTKÓDOLÁSI VÁLTOZTATÁSOK

A fenti átkódolások a népszámlálási állományhoz történő igazítást célozták. Utolsó lépésként létre kellett hozni egy olyan állományt, ahol az egyes változók a súlyozáshoz szükséges értékeket veszik fel (például a születési év alapján három, illetve öt korcsoportot hoztunk létre).

A NÉPSZÁMLÁLÁSI ADATOKHOZ IGAZÍTÓ SÚLYOZÁS

A panelfelvétel adatállományát súlyozással a 2001. évi népszámlálás adataihoz igazítottuk. Szokás szerint ez két változó, a személyek neme és kora szerint történik, mert ezeket az adatokat vezetik tovább a tízévenként megismétlődő népszámlálásokból. Számunkra azonban rendelkezésre állt a népszámlálásban és a panelfelvételben egyaránt szereplő valamennyi változó – így a nem és a kor mellett a régió, a településtípus, a településnagyság-kategória, az iskolázottság, a családi állapot, a gyermekszám, a kötött házasságok száma – eloszlása. Ezen változókból generáltunk négy többdimenziós eloszlást, valamint egy ún. Ellenőrző eloszlást. A többdimenziós eloszlások csak egy-egy változóban különböznek, a nem, a kor és az iskolai végzettség valamennyiben szerepel. A háromdimenziós ellenőrző eloszlás esetében is szempont volt, hogy a változók közösek legyenek. A panelfelvétel céljából adódó másik igény, hogy a gyerekszám és a kötött házasságok eloszlása közelítse a népszámlálás szerintit.

Az eloszlásokra³ a következő cella darabszámok adódnak: „A” táblázat: 600, „B” táblázat: 810, „C” táblázat: 756, „D” táblázat: 480 cella.⁴

A SÚLYMÁTRIX KIALAKÍTÁSA

Miután a végső változóértékekkel kialakítottuk az állományunkat, sor kerülhetett az eloszlások előállítására. Ezek vizsgálatokor figyelemmel kellett lennünk a cellaszámokra. Az összes eloszlásnál előfordulhat – mint ahogy valóban elő is fordult –, hogy bizonyos cellák üresen maradnak, elemszámuk nulla.⁵ Gondot okozhat az is, ha túl kevés személy kerül bele egy adott cellába, amely aztán torzíthatja a súlyozást. (Ha mondjuk egy cellára nézve az elvárt esetszám 1,6, és 2 ilyen tényleges válaszadónk volt, akkor hiába tökéletes a minta – hiszen ennél jobban nem lehetett megközelíteni az 1,6-ot –, mégis 1,25-ös a súly.) A megoldás a kis elemszámú cellák összevonása. Ennél fogva az a megoldás adódott, hogy a 10 alatti cellákat össze kellett vonni. A kérdés persze az, hogy ennek során milyen elvet kövessünk, hiszen a probléma elsősorban nem matematikai jellegű.⁶ A cellák összevonását megelőzően meg kellett vizsgálnunk, hogy az ismérvek közül melyik az, amelyik legkevésbé függ a becslni kívánt változótól, azaz a gyermekszámtól. A változók közötti kapcsolat kimutatására több módszer is kínálkozik, mi a PRE-eljárást alkalmaztuk.

³ Az eloszlásokat lásd a mellékletben.

⁴ A számolásnál figyelembe kellett venni, hogy Budapest önálló régióként és önálló településtípusként is szerepel. Pest megyében nincsen megyei jogú város. A „300 000 felett”-i települések kategóriájába csak Budapest tartozik.

⁵ Ez el is képzelhető, hiszen kicsi a valószínűsége, hogy mondjuk minden régióból belekerül a mintába egy huszoneves, özvegy, felsőfokú végzettségű, községbeli személy.

⁶ A kérdés tehát az, hogy vajon a három elvált, budapesti, 1926–1941 között született, érettségizett férfit vajon az ugyanilyen tulajdonságú hölgyekkel vagy az ugyanilyen tulajdonságú, de budapesti helyett városi férfiakkal vonjuk össze, melyik jár nagyobb torzítással.

A CELLÁK ÖSSZEVONÁSA

A PRE módszer alapgondolata az, hogy X és az Y ismérv között annál szorosabb a kapcsolat, minél nagyobb segítséget ad az egységek X szerinti hovatartozásának ismerete az adott egységek Y ismérv szerinti hovatartozásának kitalálásához. A mi esetünkben az ismérvek rendre minőségi változók, eltekintve a gyermekszámtól, amely mennyiségi változó, így a számítást vegyes kapcsolatra végezzük el. Ekkor a PRE-mutató megegyezik a variancia-hányadossal (H^2). A párhuzamosan vizsgált két ismérv közül jelöljük Y -nal a mennyiségi változót, azaz a gyermekszámot. Ekkor a minta szerinti gyermekszám szórásnégyzete (azaz ún. korrigált szórásnégyzet):

$$\sigma^2 = \frac{\sum_{k=1}^n (Y_k - \bar{Y})^2}{n-1}. \quad (5)$$

Az Y változó belső szórásnégyzete a minőségi változó értékeire számolva:

$$\sigma_B^2 = \frac{\sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^{n_j} (Y_{ij} - \bar{Y}_j)^2}{n-1}, \quad (6)$$

ahol m az X változó különböző értékeinek száma, n_j pedig a változóérték elemszáma. Így a vegyes kapcsolat szorosságának PRE-mutatója:

$$\text{PRE} = H^2 = \frac{\sigma_K^2}{\sigma^2} = 1 - \frac{\sigma_B^2}{\sigma^2}. \quad (7)$$

A $\sigma^2 = \sigma_B^2 + \sigma_K^2$ összefüggés miatt

$$0 \leq H^2 \leq 1. \quad (8)$$

A $H^2 = 0$ eset akkor fordulhat elő, ha $\sigma_B^2 = \sigma^2$. Ez akkor - de nem csak akkor⁷ - fordul elő, ha az Y szerinti feltételes és feltétel nélküli gyakorisági eloszlások mind egyformák, azaz Y és X függetlenek egymástól.

⁷ Két gyakorisági eloszlás nemcsak átlagában, hanem egyéb jellemzői tekintetében is különbözhet egymástól.

A $H^2 = 1$ eset ezzel szemben akkor áll elő, ha $\sigma_B^2 = 0$, ez a két ismérv függvényszerű kapcsolatát jelzi. Eredményeink a következőképpen alakultak:

A változó neve	PRE-mutató
neme	0,008
régió	0,011
településtípus	0,014
településnagyság-kategória	0,015
iskolai végzettség	0,023
háztartásnagyság	0,035
kohorsz3	0,283
kohorsz5	0,290
családi állapot	0,383

Az eredmény úgy interpretálható, hogy a gyermekszám az illető nemétől függ legkevésbé, tehát elsődlegesen az azonos tulajdonságú⁸ férfiakat és nőket vonhattuk össze. Ha a cella elemszáma így sem érte el a minimális 10 elemet, akkor a régiók között kellett összevonásokat alkalmazni. Erre mind a négy súlytábla esetén szükség volt. A cella-összevonást manuálisan végeztük adatállományunkból, így jött létre az ún. súlymátrix.

A SÚLYOK KIALAKÍTÁSA

A népszámlálási adatok úgynevezett teljes körű adatok. Ezért képeztük a következő arányt:⁹

$$P = \frac{n}{N}, \quad (9)$$

ahol N a 2001. évi népszámlálás szerint az 1926. jan. 1. és 1983. dec. 31. között születettekre értelmezett népszámlálási lakónépesség, n pedig a panelfelvétel mintaelemszáma. A népszámlálási eloszlásból származó

⁸ Például az A tábla esetében azokat a nőket és férfiakat vontuk össze, akiknél megegyezett a régió, a település típusa, az iskolázottság és a korcsoporti hovatartozás.

⁹ A mintavételnél általában az n/N arányt nevezzük kiválasztási aránynak, azonban jelen esetben az n a tényleges adatállomány mintaelemszáma.

cellaelemszámokat (N_c) ezzel a P arányszámmal kellett szoroznunk. Az így kapott cellaelemszámokat ideális cellaelemszámoknak¹⁰ ($N_{pc} = P \cdot N_c$) neveztük el. Ezek után végrehajtottuk a szükséges összevonásokat, pontosan úgy, ahogyan azt a mintánál tettük. Miután ez megtörtént, az összevont ideális cellaelemszámot (N'_{pc}) elosztottuk az összevont mintabeli cellaelemszámmal (n'_c), s így megkaptuk az adott cella súlyát (s'_c). (Ami ebben az esetben még összevont cella is lehetett.) Azaz:

$$s'_c = \frac{N'_{pc}}{n'_c}. \quad (10)$$

Ezt követően a kialakított súlyokat vissza kellett vezetni az összevont előtti állapotra, azaz biztosítani kellett, hogy az eloszlásban szereplő valamennyi cella valóban kapjon súlyértéket. Ez az összevont cellák esetében azonos volt. Végül a minta minden egyes eleméhez hozzárendeltük a maga súlyát, s így az új változóban megjelent ez a súlyvektor. Az eljárást négyszer kellett végrehajtani, hiszen a feladatban négy különböző eloszlás szerepelt.

A SÚLYOK VIZSGÁLATA

A súlyozás módszerének kialakításakor elgondolkoztunk azon, hogy a négy különböző súlyvektor kombinálásával létre lehetne-e hozni egy ötödiket, hatodikat stb. Az eljárás bizonyos peremeloszlásokat valószínűleg rontana, végeredményben azonban mégis a legjobban közelítené az ellenőrző eloszlást. Mielőtt a kombinált súlyvektorokat létrehoztuk, megvizsgáltuk a négy súlyvektort, közelebbről a súlyok terjedelmét, azaz maximumát és minimumát, valamint ezek különbségét. A súlyozás akkor tekinthető elfogadhatónak, ha a súlyok 90 százaléka körülbelül 0,7 és 1,3 közé esik. A mi esetünkben a következő értékeket kaptuk:

¹⁰ Eredményként egyáltalán nem vagy csak nagyon kevés esetben kapunk egész számokat. Mégis ezeket az eredményeket tekintjük „ideális” cellaelemszámnak, habár pl. a 0,62 ember nem értelmezhető.

Súlyvektor	Minimum	Maximum	Terjedelem
A	0,633	1,388	0,755
B	0,536	1,517	0,981
C	0,545	1,455	0,910
D	0,655	1,360	0,705

Megnéztük azt is, hogy a súlyok hány százaléka esett 0,7 és 1,3 közé:

A	B	C	D
82%	75%	76%	87%

A fentiek alapján megállapíthattuk, hogy a *D* súlyvektor adja a legjobb súlyokat, célszerűnek látszott tehát olyan kombinációkat generálni, amelyekben ez szerepel. Ezért létrehoztuk az *AD*, a *BD*, a *CD*, valamint az *ABCD* súlyvektorokat, (e legutóbbival szemléltetve) a következőképpen:

$$ABCD(i) = \frac{A(i) + B(i) + C(i) + D(i)}{4}. \quad (11)$$

Eszerint az új súlyvektor az öt alkotó súlyvektorok számtani átlaga. Így képezve a súlyok összege változatlanul n lesz, azaz 16 363, és a súlyok átlaga is 1. Ezekre a képzett súlyokra is elvégeztük az elsődleges ellenőrzést:

Súlyvektor	Minimum	Maximum	Terjedelem
AD	0,685	1,319	0,634
BD	0,667	1,363	0,698
CD	0,655	1,359	0,704
ABCD	0,663	1,341	0,678

A	B	C	D
85%	85%	85%	86%

Látható, hogy a súlyok terjedelme csökkent, kevésbé szóródnak, mint amikor önállóan szerepeltek. Eddig a mozzanatig ezek a számítások természetesen pusztán matematikai jellegűek. A szükséges következő lépés az ellenőrző változók szerinti eloszlás vizsgálata.

ELOSZLÁSOK SZERINTI VIZSGÁLAT

A teszteléshez a fenti súlyvektorok mindegyikével besúlyoztuk az állományunkat, és így állítottuk elő a háromdimenziós eloszlást (korcsoport * kötött házasságok száma * gyermekek száma). Ez az eloszlás 36 cellából állt. Az ellenőrzés céljára rendelkezésünkre álltak a népszámlálási adatok, így vizsgálhattuk az eltérések négyzetösszegét. Eredményként a következőt kaptuk:

Súly nélk.	A	B	C	D	AD	BD	CD	ABCD
138 962	57 433	56 195	64 778	38 560	42 808	37 744	44 264	45 317
9.	7.	6.	8.	2.	3.	1.	4.	5.

Megállapíthatjuk, hogy a súlyozás feltétlenül előnnyel jár, hiszen a súlyozatlan eloszlás eltérésnégyzet-összege a legnagyobb. Számításainkból azonban az is kiderül, hogy a BD kombinált súlyvektorral elvégzett korrekcióval közelíthető meg a legjobban a népszámlálás szerinti eloszlás.

Mielőtt választottunk volna a lehetséges változatok közül, megvizsgáltuk, hogy mennyire sérültek a peremeloszlások. Ha egy súlyozási eljárásnál a többdimenziós eloszlásban változóként szerepel, például a nem, akkor a besúlyozott állomány nem szerinti megoszlásának meg kell egyeznie a népszámlálás során mért férfi/nő-megoszlással. Ez a mi súlyozásunk esetében azért nem teljesül teljes pontossággal, mert a cellák összevonása által sérültek ezek a megoszlások.

A kombinált súlyok közül legkevésbé az AD súlyvektorral súlyozott állomány peremeloszlásai sérültek.

A	B	C	D	AD	BD	CD	ABCD
327 928	668 005	785 319	224 029	212 243	284 986	310 360	327 786
6.	7.	8.	2.	1.	3.	4.	5.

DÖNTÉS

Az ellenőrzések után el kellett döntenünk, hogy mely súlyvektort alkalmazzuk. Mind a súlyok ellenőrzése, mind az illeszkedésvizsgálat arra az eredményre vezetett, hogy a D, illetve az ezzel képzett kombinációk,

konkrétan a D, az AD és a BD súlyvektorok a legmegfelelőbbek. Tudni kell azonban, hogy a súlyok ilyen mértékű kombinálásának nincs kialakult gyakorlata, így mindenképp indokolt az óvatosság. A panelfelvétel céljait is figyelembe kellett venni, ez a szempont a peremeloszlások esetében játszott kulcsszerepet. A BD súlyvektorral súlyozott állomány peremeloszlásai összességében nem a legrosszabbak, azonban minden változó megoszlása sérült. Míg az AD súlyvektor a regionalitás szempontjából volt pontosabb, addig a D súlyvektor a családi állapotot illetően. Az AD és a D súlyvektor összevetésében az előbbi alkalmasabb a regionalitás szempontjából, ám sokkal alkalmatlanabb a családi állapot leképzésére. A problémát úgy lehetne érthetőbbé tenni, hogy mely esetben vétünk-e kisebb hibát, ha azt mondjuk, hogy a mi súlyozott adataink szerint az egyik régióban 70 000 emberrel többen élnek, vagy ha azt állítjuk, hogy 70 000-rel több házas ember van Magyarországon. A panelfelvétel demográfiai céllal készült, így fontos szerepet játszik a családi állapot megoszlásának pontossága. Alapvetően ezért döntöttünk a D súlyvektor mellett. További érv, hogy ez az eredeti állomány régió szerinti megoszlását lényegesen javította, a családi állapot megoszlása pedig eszerint teljesen megegyezik a népszámlálási megoszlással.

MELLÉKLET

1. A súlyozáshoz szükséges eloszlások

	Változó	Változó értékek	db
	nem	férfi / nő	2
	régió	Nyugat-Dunántúl / Közép-Dunántúl / Dél-Dunántúl / Dél-Alföld / Észak-Alföld / Észak-Magyarország / Pest megye / Budapest	8
	településtípus	község / város / megyei jogú v. (/ Bp.)	3
	iskolázottság	érettséginel alacsonyabb / érettségi / felsőfok	3
	kor	1972-1983-ban születettek / 1962-1971-ben születettek / 1952-1961-ben születettek / 1942-1951-ben születettek / 1926-1941-ben születettek	5
	nem	férfi / nő	2

Változó	Változó értékek	db
régió	Nyugat-Dunántúl / Közép-Dunántúl / Dél-Dunántúl / Dél-Alföld / Észak-Alföld / Észak-Magyarország / Pest megye / Budapest	8
háztartásnagyság	1 vagy 2 fős / 3 fős / 4 vagy annál több fős	3
településtípus	község / város / megyei jogú v. (/ Bp.)	3+1
iskolázottság	érettséginel alacsonyabb / érettségi / felsőfok	3
kor	1972-1983-ban születettek / 1952-1971-ben születettek / 1926-1951-ben születettek	3
nem	férfi / nő	2
régió	Nyugat-Dunántúl / Közép-Dunántúl / Dél-Dunántúl / Dél-Alföld / Észak-Alföld / Észak-Magyarország / Pest megye / Budapest	8
településnagyság-kategória	0-1999 / 2000-9999 / 10 000-19 999 / 20 000-49 999 / 50 000-99 999 / 100 000-299 999 / 300 000 felett	7
iskolázottság	érettséginel alacsonyabb / érettségi / felsőfok	3
kor	1972-1983-ban születettek / 1952-1971-ben születettek / 1926-1951-ben születettek	3
nem	férfi / nő	2
családi állapot	nőtlen-hajadon / házas / elvált / özvegy	4
településtípus	község / város / megyei jogú v. / Bp.	4
iskolázottság	érettséginel alacsonyabb / érettségi / felsőfok	3
kor	1972-1983-ban születettek / 1962-1971-ben születettek / 1952-1961-ben születettek / 1942-1951-ben születettek / 1926-1941-ben születettek	5

kohorsz3	köt. házas.	gyer. szám	Súly nélk.	A	B	C	D	AD	BD	CD	ABCD	1
1926-1951	0	0	4 649	5 120	5 011	4 683	3	1 340	1 312	1 228	2 820	2
1926-1951	0	1	20	31	25	23	25	0	0	0	7	3
1926-1951	0	2	4	7	3	5	1	1	0	0	2	4
1926-1951	0	3 v. több	30	34	30	31	22	27	26	26	29	5
1926-1951	1	0	16 087	15 306	12 039	14 521	12 731	13 989	12 383	13 611	13 617	6
1926-1951	1	1	9 098	4 271	8 268	4 669	3 120	3 673	5 387	3 856	4 917	7
1926-1951	1	2	1 140	18	14	10	1 802	366	376	521	89	8
1926-1951	1	3 v. több	13 262	11 774	9 157	10 963	12 409	12 089	10 721	11 675	11 041	9
1926-1951	2 v. több	0	933	779	889	800	570	671	721	680	755	10
1926-1951	2 v. több	1	117	0	10	2	6	2	0	4	0	11
1926-1951	2 v. több	2	59	7	16	0	98	39	9	23	4	12
1926-1951	2 v. több	3 v. több	588	583	299	743	694	637	476	718	564	13
1952-1971	0	0	24 224	7 416	2 575	9 308	82	2 264	894	2 784	3 672	14
1952-1971	0	1	326	50	49	61	87	1	1	1	10	15
1952-1971	0	2	25	12	0	2	80	39	23	27	13	16
1952-1971	0	3 v. több	236	190	190	134	62	117	117	94	138	17
1952-1971	1	0	197	1 352	4 924	1 410	961	1 148	2 559	1 175	1 925	18
1952-1971	1	1	11 589	1 555	1 309	1 720	3 390	2 384	121	2 485	662	19
1952-1971	1	2	2 565	6 396	57	7 985	111	2 047	2	2 494	1 856	20
1952-1971	1	3 v. több	837	465	326	1 016	285	370	0	594	171	21
1952-1971	2 v. több	0	47	27	2	27	22	25	9	24	17	22
1952-1971	2 v. több	1	175	0	11	12	34	8	2	22	2	23
1952-1971	2 v. több	2	6	242	146	180	115	173	130	146	168	24
1952-1971	2 v. több	3 v. több	216	34	54	59	25	30	38	40	42	25

kohorsz3	köt. házas.	gyer. szám	Súly nélk.	A	B	C	D	AD	BD	CD	ABCD	1
1972-1983	0	0	47 009	11	7 773	2 049	887	175	852	60	715	26
1972-1983	0	1	477	763	1 267	1 071	466	605	818	738	864	27
1972-1983	0	2	25	23	9	25	12	17	10	18	17	28
1972-1983	0	3 v. több	12	16	12	7	10	13	11	9	11	29
1972-1983	1	0	2 936	875	1 163	2 904	193	472	576	1 148	1 080	30
1972-1983	1	1	1 506	21	5	206	156	16	26	1	5	31
1972-1983	1	2	328	1	443	94	37	12	56	3	36	32
1972-1983	1	3 v. több	224	40	108	45	53	47	78	49	59	33
1972-1983	2 v. több	0	0	0	1	3	0	0	0	1	1	34
1972-1983	2 v. több	1	11	5	5	4	3	4	4	4	4	35
1972-1983	2 v. több	2	3	6	3	6	6	6	5	6	5	36
1972-1983	2 v. több	3 v. több	0	0	1	0	0	0	0	0	0	

Változó-értékek	A	B	C	D	ABCD	AD	BD	CD
férfi	3 126	14 161	9 377	5 988	7 618	4 441	9 641	7 588
nő	3 126	14 161	9 377	5 988	7 618	4 441	9 641	7 588
Budapest	0	706	0	90	81	23	325	23
Dél-Alföld	31	129	11	9 951	804	2 775	3 087	2 327
Dél-D.túl	502	74	63	467	15	0	228	218
Közép-D.túl	63	279	379	305	130	23	291	341
Közép-Mo.	12	94	9	24 905	1 892	6 506	7 017	6 459
Nyugat-Dtúl	74	191	6	11 739	1 111	3 421	3 730	3 074
Észak-Alföld	4	93	5	25 182	1 777	6 146	7 083	6 473
Észak-Mo.	36	441	25	458	61	59	449	67
Budapest	0	706	0	90	81	23	325	23
község	2	11 194	1 084	10	350	1	2 972	220
m. j. város	18	22 089	184	0	1 725	4	5 497	44
város	31	4 814	2 161	35	1 014	33	1 418	687
1	0	2 052	0	0	127	0	507	0
2	0	272	0	11	11	3	44	3
3	0	3 818	0	12	212	3	849	3
1	0	3 301	5 788	0	1 114	0	824	1 446
2	0	148	5 788	0	489	0	38	1 455
3	0	7 752	3 245	0	1 318	0	1 948	818
4	0	5 120	3 245	12	1 089	3	1 408	914
5	0	3 818	0	12	212	3	849	3
érettségi	0	145 395	201 873	22	43 605	5	37 244	51 521
érettségínél alacs.	89	712	5	0	94	23	181	2
felsőfok	89	166 459	203 961	24	47 738	51	42 622	52 104

1-2 fős	132	0	2 273	3 923	610	654	981	3 042
3 fős	24 764	0	29 507	29 650	15 708	27 152	7 413	29 578
4 v. több	37 226	0	24 016	15 757	14 009	25 355	3 939	19 670
hajadon/nőtlen	53 736	82 666	81 363	0	40 458	13 434	20 667	20 341
házas	97 982	94 584	137 689	0	61 458	24 495	23 646	34 422
elvált	14 381	4 099	15 556	0	5 955	3 595	1 025	3 889
özv.	1 499	1 935	1 513	0	924	375	484	378
1	9 010	21 499	5	15 228	8 222	11 916	18 229	3 670
2	21 742	5 623	5	15 538	7 432	18 510	9 964	3 746
3	1 397	767	0	6 192	1 279	3 368	2 829	1 521
4	11 739	17 948	2	10 950	7 587	11 341	14 234	2 815
5	887	842	0	127	9	421	79	32
6	2 325	14 965	5	700	2 479	1 394	5 535	204
7	0	706	0	90	81	23	325	23

IRODALOMJEGYZÉK

- Hunyadi László–Mundruczó György–Vita László (1996): Statisztika. Budapest: Aula Kiadó.
- Hunyadi László (2001): A mintavétel alapjai. Budapest: SZÁMALK Kiadó.
- Gabler S.–Hoffmayer-Zlotnik J.–Krebs D. (1994):. Westdeutscher Verlag.
- Rösch G.: Kriterien der Gewichtung einer nationalen Bevölkerungsstichprobe; in: Gewichtung in der Umfragepraxis
- Lundström L.–Särndal C. E. (2002): Estimation in the presence of nonresponse and frame imperfections. Statistics Sweden.
- Särndal C. E.–Swensson B.–Wretman J. (1992): Model Assisted Survey Sampling. New York: Springer-Verlag.

II. DOKUMENTÁCIÓ

A KUTATÁS ADATBÁZISÁRÓL ÉS A KÉRDŐÍVRŐL

(Kapitány Balázs)

A következőkben röviden ismertetjük az *Életünk fordulópontjai* vizsgálat első hullámának adatbázisát (dempanI.sav). Mondandónkat két részre bontjuk: bemutatjuk egyrészt a rendszer építőelemeit, azaz az adatbázis felépítését, a képzett változókat, másrészt – komponensek szerinti tagolásban – a kérdőív tartalmát. Reményeink szerint ez a leírás némi segítséget nyújt a későbbi felhasználóknak.

AZ ADATBÁZIS FELÉPÍTÉSE

Az adatbázis használata már csak mérete és összetett volta (csaknem 700 változó és 16 363 eset) miatt is nehézségekkel járhat. Alkalmazásához tudni kell, hogy optimalizálása az SPSS 10.0-s változatra történt. Ennél lényegesen korábbi programváltozatok használata esetén (főleg 7.5 vagy azt megelőző verziók) problémák léphetnek fel, főleg a címkék, a változónevek és a súlyozás kapcsán.

Az adatbázis összesen hat, egymástól eltérő képzésű és jelölésű változófajtaból tevődik össze. A változónevek első karaktere mindig a változó fajtájára utal, a második pedig, amely mindig 1, azt jelzi, hogy az adatok az első hullámból származnak. A változó típusok az adatbázison belül meghatározott sorrendben követik egymást:

1. AZONOSÍTÓ VÁLTOZÓK

A típust alkotó öt változó azonosítókat és a kérdés időpontját tartalmazza.

Felépítésük: „a1_____”, ahol az „a1”-t követő legfeljebb hat karakter a változó tartalmára utal, amelyet részletesen a változó címkéje ír le.

2. SÚLYVÁLTOZÓ

Ebbe a csoportba egyetlenegy változó tartozik, az „s1suly”, amely az adatbázis súlyát tartalmazza. A súlyozott adatbázis többdimenziós eloszlásai megfelelően közelítik az alapsokaság életkor, településtípus, iskolai végzettség, családi állapot és nem szerinti eloszlásait. A súly kialakításának a részleteit a dokumentációs kötet megfelelő fejezete részletesen leírja.

Az adatbázist úgy alakítottuk ki, hogy az adatok behívása után a súlyozás automatikusan bekapcsol, de az óvatosság indokolt. Ellenőrzésre használhatjuk például „a kérdezett neme” (k1neme) eloszlást: ez a súlyozott változat szerint 7747 férfi, és 8616 nő., míg a súlyozatlan szerint 7432 férfi és 8931 nő.

3. TÖRZSVÁLTOZÓK

Ezt az együttest a kérdőív eredeti változói képezik.

Felépítésük: „k1_____”, ahol a 3–8. karakter a változó tartalmára utal, illetve az egy kérdésen belül előforduló több adat elkülönítését szolgálja. A változónevek címkéje vagy a kérdés számát és eredeti szövegét tartalmazza idézőjeles formában – esetleges egyértelmű rövidítésekkel (pl.: 41. „Él az édesanyja?”); vagy a kérdésszám után nem idézőjeles formában utal a kérdés tartalmára (pl.: étellel való elégedettség). A lehetséges legtöbb esetben az eredeti kérdést szerepeltetjük, hogy ezzel is elejét vegyük az adatbázis rövidítései és az eredeti kérdőív szövege közötti különbségekből eredő esetleges félreértéseknek. Hasonlóan a pontosságra törekedtünk a válaszok felcímkézése során is. Az egyetlen sokszor használt rövidítés az NT, vagyis a „nem tud válaszolni”.

Fontos, hogy nominális vagy ordinális mérési szintű változók esetén, amelyekre nézve az átlagszámítás nem értelmes statisztikai művelet, a „nem kíván válaszolni”, illetve „NT” címkék mögött is értékek (8, 88, 8888; 9, 99, 9999) állnak. Ez megkönnyíti a kérdésre válaszolni nem tudók vagy nem kívánók csoportjának elemzését.

Magasabb mérési szintű változók esetén (például évszámok, jövedelem, lakás-alapterület), amelyekre nézve az átlagszámítás értelmes művelet, a válaszolni nem kívánók vagy nem tudók (a két változat külön-külön jelölve) az úgynevezett „user missing” kategóriába kerültek, így akadályozván meg ezen változók átlagértékeinek torzulását. Skála jellegű változók alkalmazása esetén ugyanígy a „user missing” kategóriába kerültek a rendhagyó válaszok, így például a „hány gyermeket kívánnak még” kérdésre adott nem számszerűsíthető feleletek („amennyi sikerül” stb.).

A minta egyetlen alanya számára sem releváns (ún. „hasznos érték nélküli”) változókat kitoröltük az adatbázisból, ezzel is csökkentve annak méretét. Így például nem volt olyan válaszadó, aki az ötödik házassága előtt együtt élt volna jövendőbelijével (5. kérdés 5. sor 4. 5. oszlop); vagy senkinek sem volt nyolcnál több nevelt nem saját gyereke (14. kérdés).

4. KIEGÉSZÍTŐ VÁLTOZÓK

Itt arról a kilenc változóról van szó, amely a kérdező szubjektív benyomásait foglalja magában, és amelyet az eredeti kérdőívtől független, külön lap tartalmaz.

Felépítésük: „h1_____”, ahol a 3-8. karakter vagy a változó tartalmára, illetve jellegére utal, vagy az egy kérdésen belül előforduló több adat elkülönítését szolgálja.

5. TERÜLETI VÁLTOZÓK

Ez a hat változó néhány területi alapadatot tartalmaz.

Felépítésük: „t1_____”, ahol a „t1” utáni karakterek a változó tartalmára utalnak, amelyet pontosan a változó címkéje ír le. Az eredeti adatbázisban a következő változók szerepelnek:

t1telkod: a kérdés helyszínének-KSH településkódja,
t1telnev: a település neve, ahol a kérdés történt,
t1megye: a megye neve, ahol a kérdés történt,
t1regio: a régió neve, ahol a kérdés történt,
t1teljog: a település jogállása (község, város, megyei jogú város, főváros),
t1laksz: a település lakosainak száma, a 2001. évi népszámlálás adatai szerint.

A KSH-településkódot figyelemfelkeltő szándékkal illesztettük az adatbázisba. Arról van szó, hogy a mintatelepülések nagy száma lehetővé teszi makro szintű (elsősorban településszintű) adatoknak az adatbázishoz történő kapcsolását, és így többszintű elemzések elkészítését.

6. KÉPZETT VÁLTOZÓK

Az ekvivalens jövedelemtől a válaszadó gyermekeinek számáig ide tartozik az összes olyan alapváltozó, amely nem törzsváltozó, de az elemzések elkészítéséhez elengedhetetlen. Felépítésük: „x1_____”, ahol az „x1”-t követő karakterek a változó tartalmára utalnak, amelyet részletesebben a változó címkéje ír le. Az eredeti adatbázisban a következő változók már szerepelnek, és – szándékaink szerint a képzett változók számát folyamatosan bővítjük.

x1korcs: korcsoportok (18–29, 30–39, 40–49, 50–59, 60–69, 70–75),
x1befisk: összevont iskolai végzettség (kevesebb mint nyolc osztály, 8 osztály, szakmunkásképző, érettségi, főiskola/egyetem),
x1szjov: összevont személyes nettó jövedelem,
x1hjov: összevont háztartásjövedelem,
x1ekvjov: ekvivalens jövedelem (0,73-as szorzóval számolva),
x1szjkv: az összevont személyes nettó jövedelem kvintilisei,
x1hjkv: az összevont háztartási jövedelmek kvintilisei,
x1ekvjkv: az ekvivalens jövedelem kvintilisei,
x1gazakt: összevont gazdasági aktivitás (alkalmazott; önálló; öregségi/özvegyi nyugdíjas; rokkantnyugdíjas; gyes/gyed/gyet; munkanélküli; tanuló; sorkatona; htb; egyéb inaktív),
x1gysz: a válaszadónak hány gyermeke született.

A KÉRDŐÍV TARTALMA.

A következő felsorolás az adatbázis felépítésének tartalmi logikáját kívánja bemutatni, mivel az adatbázis tényleges struktúrája – kérdéses-technikai okokból – természetesen nem ezt a felépítést követi.

- A) A KÉRDEZETT ALAPADATAI
nem, kor, családi állapot,
jelenlegi partnerkapcsolata,
a háztartás tagjainak adatai (kor, nem, kérdezetthez való viszonya,
gazdasági aktivitás),
iskolai végzettsége, jár-e jelenleg iskolába,
gazdasági aktivitási státusa,
foglalkozási státusa, munkahelyének jellemzői,
a munkahelyen eltöltött idő,
lakáshelyzet, a lakás minősége,
vallásosság (3 kérdés),
azonosságtudat,
szubjektív társadalmi státus (jelen, jövő, igazságos).
- B) A KÉRDEZETT HÁZASTÁRSÁNAK, PARTNERÉNEK ADATAI
kor, nem, családi állapot,
iskolai végzettség,
gazdasági aktivitás,
foglalkozási státus,
munkahelyen eltöltött idő.
- C) ÉLETTÖRTÉNETEK
a párkapcsolat-története, jellege (élettárs, házastárs), kezdete (össze-
költözés, házasságkötés) esetleges vége (válás, különköltözés, halál),
gyermekvállalás-történet,
első elköltözés, önálló lakás,
a tanulmányok befejezése,
az első munkavállalás időpontja.

- D) A KÉRDEZETT JÓLÉTÉNEK JELLEMZŐI
anyagi életkörülmények (10 item),
az életmód összetevői (13 item),
egyéni jövedelem,
háztartási jövedelem,
a háztartás jövedelmének forrásai (20 item),
egészségi állapot,
elégedettség (6 item),
anómiaskála (5 item),
magányosság (5 item),
bizalom.
- E) ÉRTÉKEK ÉS ATTITÚDOK
gyermeknevelési elvek (5 item választása),
aggodalom, bizonytalanság (10 item),
Inglehardt-index (rövid),
a házasság vagy partnerkapcsolat előnyei (6 item),
preferenciák a családi életben (általános),
preferált családforma,
ideális családforma gyermekvállaláshoz,
ideális házasodási kor,
ideális gyermekszám,
az állam felelőssége (6 item),
az idősek társadalmi szerepe (13 item).
- F) A HÁZASSÁG/PARTNERKAPCSOLAT MINŐSÉGE
mi fontos a sikeres házassághoz/párkapcsolathoz,
mi jellemzi partnerkapcsolatát (10 item),
elégedettség,
a viták, konfliktusok területei (10 item),
a viták megoldásának jellege,
válási hajlandóság.
- G) A KÉRDEZETT SZOCIALIZÁCIÓS KÖRNYEZETE
házasság, különélés, válás, újránházasodás a szülői családban,
a szülők (esetleges) halálának időpontja.

- H) GYERMEKVÁLLALÁS (45 év alatti nők, 50 év alatti férfiak)
gyermekvállalási tervek,
a gyermekvállalást akadályozó tényezők (15 item),
a családpolitika lehetséges szerepe.
- I) IDŐSEK (45 év felett)
aggodalmak (9 item),
felkészülés a nyugdíjas korra, tervek (6 item),
a nyugdíjba vonulás körülményei,
a transzformáció szerepe a nyugdíjba vonulásban,
a nyugdíjasok életmódja, feladatai (8 item).
- J) TRANSZFEREK A HÁZTARTÁSOK KÖZÖTT
a nyújtott segítség típusai (12 funkció),
a nyújtott segítség relációi (4 típus),
a kapott segítség típusai (12 funkció),
a kapott segítség relációi (4 típus),
szülői segítség az első önálló lakás megszerzésekor (4 típus).
- K) TERVEK
házasodási tervek,
gyermekvállalás,
munkahely-változtatás,
lakásváltoztatás,
nyugdíjazás után.

I. Kezdjük az Ön családi körülményeivel!

A kérdezett neme: 1 – férfi
2 – nő

1. Mikor született Ön?

év
 hónap

2. Mi az Ön családi állapota?

- 1 – nőtlen, hajadon
2 – házas, és együtt élnek
3 – házas, külön élnek
4 – özvegy
5 – elvált

→ Mióta élnek külön? év
 hó

4 – RE!

3. Van-e Önnek élettársa vagy partnere?

- 1 – igen, élettársa van
2 – partnere van, de nem élnek együtt
3 – nincs se élettársa, se partnere

Mióta élnek együtt?

év
 hó

Mi az Ön élettársának családi állapota?

- 1 – nőtlen, hajadon
2 – házas (nem él a házastársával)
3 – özvegy
4 – elvált
9 – NT

Tervezik-e hogy összeházasodnak?

- 1 – igen
2 – talán, nem döntöttek
3 – nem
9 – NT

Tervezi-e hogy összeköltöznek vagy összeházasodnak?

- 1 – igen, tervezi, hogy összeköltöznek, de házasságot nem terveznek
2 – igen, először összeköltöznek, s majd aztán valamikor össze is házasodnak
3 – igen, összeházasodnak, de előzetes együttélés nélkül
4 – nem terveznek sem összeköltözést, sem házasságot
5 – talán, nem döntöttek
9 – NT

HA A KÉRDEZETT NŐTLEN/HAJADON, FOLYTASD → A 6. KÉRDÉSEL!

4-5. KÉRDÉST: HÁZAS, ÖZVEGY ÉS ELVÁLT CSALÁDI ÁLLAPOTÚAKTÓL
(2. kérdés: 2,3,4,5 kód)

4. Élete folyamán hány házasságot kötött?

házasságot

5. Néhány dolgot kérdeznék a házasságáról (házasságairól).

HA TÖBB MINT 5 HÁZASSÁGA VOLT, AKKOR AZ ELSŐ NÉGYET KÓDOLJUK, AZ ÖTÖDIK PEDIG AZ UTOLSÓ HÁZASSÁGA!

A TÁBLÁZATBAN KÓDOLJUK!

A házasság sorszáma	Mikor kötötték a házasságot? (DÁTUM)		A házasság megkötése előtt élt-e együtt házastársával, ha igen milyen hosszan? (IDŐTARTAM)			Fennáll-e a házasság? 1 – fennáll 2 – megözvegyült 3 – elvált	Az özvegyülés, a válás időpontja: (DÁTUM)	
	év	hó	1 – igen 0 – nem	évek			év	hó
				év	hó			
1.	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
2.	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
3.	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
4.	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
5.	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

MINDENKITŐL!

6. Élt-e Ön valakivel együtt legalább három hónapig élettársi kapcsolatban úgy, hogy abból nem lett házasság? (A mostani élettársi kapcsolatát ne vegyük számításba!)

1 – igen → Hány ilyen kapcsolata volt: kapcsolat

2 – nem → 7 – RE!

HÁRMAT REGISZTRÁLUNK: IDŐRENDEN AZ ELSŐT ÉS KÉT TOVÁBBIT, A KÉRDEZETT SZÁMÁRA JELENTŐSET!

A TÁBLÁZATBAN KÓDOLJUK!

	Az együttélés			
	kezdete		megszűnése	
	év	hó	év	hó
Első élettársi kapcsolat	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Egyéb élettársi kapcsolat	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Egyéb élettársi kapcsolat	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

8 – NEM KÍVÁN VÁLASZOLNI

7. Most csak arról a háztartásról kérdezném, ahol Ön mostanában folyamatosan életvitelszerűen él, ahol a legtöbb időt tölti. Ez egy....

1 – magánháztartás, vagy 11 – RE!

2 – intézményi háztartás (kollégium, nővér, ill. munkásszállás, katonaság, idősek otthona stb.)?

8. Hányan laknak egy szobában?

fő

A kérdőív

HA KETTEN LAKNAK EGY SZOBÁBAN!

9. Az a személy akivel egy szobában lakik, Önnek...

- 1 – házastársa, vagy
2 – élettársa, partnere?

3 – se nem házastársa, se nem élettársa, partnere

10. Van-e olyan magánháztartás, ahol emellett rendszeresen lakni szokott?

1 – van

2 – nincs

13 – RA!

Akkor most erről a háztartásról kérdezzük:

11. Önnel együtt hányan élnek ebben a háztartásban? (kollégista, sorkatona, ingázó is)

 fő

Kérem, közöljön róluk néhány adatot:

A TÁBLÁZATBAN KÓDOLJUK!

	Ki ő? Milyen rokon- ságban áll Önnel? KÓD:	Neme: 1 – férfi, fiú 2 – nő, leány	Születési dátuma		Milyen ke- reső tevé- kenységet végez? KÓD:
			év	hó	
1. a kérdezett					
2. háztartástag	<input type="text"/>	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
3. háztartástag	<input type="text"/>	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
4. háztartástag	<input type="text"/>	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
5. háztartástag	<input type="text"/>	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
6. háztartástag	<input type="text"/>	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
7. háztartástag	<input type="text"/>	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
8. háztartástag	<input type="text"/>	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
9. háztartástag	<input type="text"/>	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
10. háztartástag	<input type="text"/>	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
11. háztartástag	<input type="text"/>	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
12. háztartástag	<input type="text"/>	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐

A ROKONSÁGI VISZONY KÓDJAI:

01 – házastársa	09 – gyermekének házas-, élettársa (menye, veje)
02 – élettársa	10 – unokája
03 – saját gyermeke	11 – édestestvére
04 – házastárs/élettárs korábbi kapcsolatából származó gyermek	12 – testvére (fél, mostoha is)
05 – örökbe fogadott gyermek	13 – nevelőszülő
06 – más rokon gyermeke	14 – nagyszülő
07 – szülője	15 – egyéb rokona
08 – anyósa – apósa (élettársnál is)	16 – nem rokona

AZ AKTIVITÁS KÓDJAI:

1 – alkalmazott
2 – önálló, vállalkozó
3 – szövetkezeti tag
4 – munkanélküli
5 – gyed, gyes, gyet
6 – nyugdíjas
7 – HTB
8 – tanuló, óvodás, vagy még nem iskolás korú
9 – egyéb

12. Van-e ennek a háztartásnak olyan tagja, beleértve Önt is, aki jellemzően legalább heti három napot nem tölt a háztartásban? Ha igen, mit csinál, hol lakik, amikor távol van?

- 1 – van ilyen
2 – nincs

13 – RA!

HA VAN ILYEN: JELÖLD A HÁZTARTÁSTAG SORSZÁMÁT A 11. KÉRDÉS TÁBLÁZATÁBÓL, MAJD A TÁVOLLÉT OKÁT!

Háztartástag sorszáma

A távollét oka:

Háztartástag sorszáma

A távollét oka:

Háztartástag sorszáma

A távollét oka:

A TÁVOLLÉT OKA

01 – kollégiumban lakik	08 – szülői háztartásban
02 – albérlésben lakik	09 – büntetés-végrehajtó intézményben van
03 – másutt is van lakása	10 – nevelő otthonban van
04 – munkás-, nővérszállón lakik	11 – kórházban, ápolási otthonban van
05 – más rokonnál lakik	12 – idősek otthonában van
06 – sorkatoná	13 – külföldön van
07 – másik szülőnél van (külön élő szülők esetében)	14 – egyéb helyen van

13. Született-e Önnek olyan gyermeke, akivel jelenleg nem él közös háztartásban?

- 1 – igen
2 – nem

Hány ilyen gyermeke született?

gyermek

14 – RE!

Kérem, közöljön róluk is egy-két adatot!

A TÁBLÁZATBAN KÓDOLJUK!

	Születési		Neme: 1 – férfi 2 – nő	Mióta nem élnek közös háztartásban?		Hol él ma a gyermek? 1 – itt a településen 2 – másutt az országban 3 – külföldön 4 – meghalt	HA MEGHALT: Mikor?	
	év	hó		év	hó		év	hó
1. gyermek	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
2. gyermek	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
3. gyermek	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
4. gyermek	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
5. gyermek	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
6. gyermek	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
7. gyermek	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
8. gyermek	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
9. gyermek	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
10. gyermek	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
11. gyermek	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

A kérdőív

14. Élete folyamán nevelt-e Ön más, nem saját gyermeket, akivel jelenleg már nem él közös háztartásban (pl. házastársa/élettársa gyermeke vagy nevelt gyermek)?

HIVATÁSOS NEVELŐSZÜLŐKÉNT NEVELT GYERMEKET!

15 – RE!

1 – igen → Hány ilyen gyermeket nevelt? gyermeket

2 – nem → 15 – RE!

Kérem, közöljön róluk is egy-két adatot!

A TÁBLÁZATBAN KÖDÖLJUK!

	Születési		Neme: 1 – férfi 2 – nő	Mikor nevelte?				Hol él ma a gyermek?
	év	hó		kezdete		vége		
				év	hó	év	hó	
1. gyermek	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
2. gyermek	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
3. gyermek	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
4. gyermek	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
5. gyermek	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
6. gyermek	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
7. gyermek	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
8. gyermek	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
9. gyermek	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
10. gyermek	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
11. gyermek	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
12. gyermek	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐

„HOL ÉL MA A GYERMEK” KÓDJAI:

- 1 – itt a településen
- 2 – másutt az országban
- 3 – külföldön
- 4 – meghalt
- 9 – nem tud róla

II. Most az iskolai végzettségről, foglalkozásról, munkavállalásról érdeklődnék.

15. Mi az Ön legmagasabb, befejezett iskolai végzettsége?

HA TÖBB VÉGZETTSÉGE VAN, A MAGASABB KÓDSZÁMOT JELÖLJÜK!

1 – nem járt iskolába	6 – gimnáziumi érettségi
2 – kevesebb, mint 8 általános	7 – középiskola utáni felsőfokú szakképzés (nem főiskola!)
3 – 8 általános (4 elemi + 4 polgári)	8 – főiskolai diploma, felsőfokú technikum
4 – szakmunkásképző (szakiskola, tanonciskola,)	9 – egyetemi diploma
5 – szakközépiskolai érettségi, középfokú technikum	

16. Legmagasabb iskolai végzettségét melyik évben szerezte?

□ □ □ □ évben

□ □ □ □

9999 – NT

17. Jár-e Ön jelenleg iskolába? (Folytat-e tanulmányokat az iskolarendszerű oktatás keretében?)

- igen → 1 – nappali,
2 – esti, vagy
3 – levelező szakra jár?

4 – nem jár →

19 – RE!

18. Milyen típusú iskolába jár, mit tanul?

1 – általános iskola	5 – középiskola utáni felsőfokú szakképzés (nem főiskola!)
2 – szakmunkásképző	6 – főiskola,
3 – szakközépiskola	7 – egyetem
4 – gimnázium	8 – egyetemi továbbképzés, doktori, mesterképzés (PhD, DLA)

19. Jelenleg dolgozik-e, végez valamilyen kereső tevékenységet?

1 – igen →

2 – nem →

Hogyan, milyen formában?

TÖBB VÁLASZ ESETÉN A LEGFONTOSABB!

- 01 – alkalmazott állandó munkaviszonyban
02 – alkalmazott szerződéses munkaviszonyban
03 – önálló, vállalkozó, önfoglalkoztató tulajdonos
04 – társasvállalkozás tagja
05 – nyugdíjas, és kereső munkát is végez (részmunkaidős, alkalmi m. stb. is)
06 – nappali tagozaton tanul, és mellette rendszeres munkát végez
07 – nappali tagozaton tanul, és mellette alkalmi munkát végez
08 – gyes, gyet igénybevétele melletti munkát vállal
09 – alkalmi munkából él (fizikai)
10 – megbízásból él (szellemi)
11 – segítő családtag

Miért nem?

- 01 – saját jogon öregségi nyugdíjas
02 – rokkant nyugdíjas (leszállalékolt)
03 – özvegyi nyugdíjas
04 – gyed-en van
05 – gyes-en van
06 – gyet-en van
07 – sorkatona
08 – háztartásbeli
09 – tanuló
10 – első ízben állást kereső
11 – munkanélküli
12 – egyéb

□ □

HA VAN MUNKAHELYE Ön szerint korábbi munkahelyén számitanak-e Önre a gyes, gyed lejárta után?

- 1 – igen
2 – nem, megszűnt a munkahelye
3 – nem, nem számitanak rá
4 – egyéb

HA NEM DOLGOZIK:

A kérdőív

20-21. KÉRDÉSEK: HA DOLGOZIK! DOLGOZÓ NYUGDÍJASTÓL IS!

20. Tervezi-e, hogy az elkövetkező 3 évben munkát, munkahelyet változtat?
Ha több munkahelye is van, kérem, a legfontosabbra gondoljon!

1 – igen → Miért?

2 – nem → Miért nem?
9 – NT

TÖBB VÁLASZ IS LEHET!

01 – több pénzt szeretne keresni	01 – jelenlegi munkahelyén jók a karrierlehetőségei
02 – lakásához közelebbi munkahelyet szeretne	02 – nincs esélye máshol munkát találni
03 – olyan munkahelyre lenne szüksége, amely jobban összeegyeztethető családi elfoglaltságaival	03 – szereti a munkáját
04 – nem szereti munkáját	04 – munkahelye közel van
05 – rövidebb munkaidőt szeretne	05 – munkabeosztása jól összeegyeztethető családi feladataival
06 – több szabadidőt szeretne	06 – szereti munkatársait, kollégáit
07 – nehezen jön ki munkatársaival, kollégáival	07 – sok a szabadideje
08 – mellékállást is szeretne	08 – munkáját maga osztja be, független
09 – jobb munkakörülményeket szeretne	09 – egyéb
10 – szakmai fejlődés, karrier érdekében	99 – NT
11 – egyéb	
99 – NT	

21. Végez-e Ön más kereső tevékenységet is?

1 – igen
2 – nem

VÁLASZ UTÁN A 23 – RA!

22. KÉRDÉS: HA NEM DOLGOZIK!

22. Tervezi-e, hogy a jövőben munkát vállal?

1 – igen, jelenleg is keres munkát, és ha megfelelőt talál, akkor munkába is állna a jövő héten,
2 – szándékában áll munkát vállalni, de csak a távolabbi jövőben, vagy
3 – nem tervezi, hogy a jövőben munkát vállal?

9 – NT

MINDENKITŐL

23. Mi (volt) az Ön (legutolsó) pontos foglalkozása? Ha több is van (volt), kérem, gondoljon a legfontosabbra!

HA NYUGDÍJ, GYES, GYET MELLETT DOLGOZIK: A NYUGDÍJAZÁS, MUNKANÉLKÜLISÉG, GYES, GYET ELŐTTI UTOLSÓ FOGLALKOZÁS!

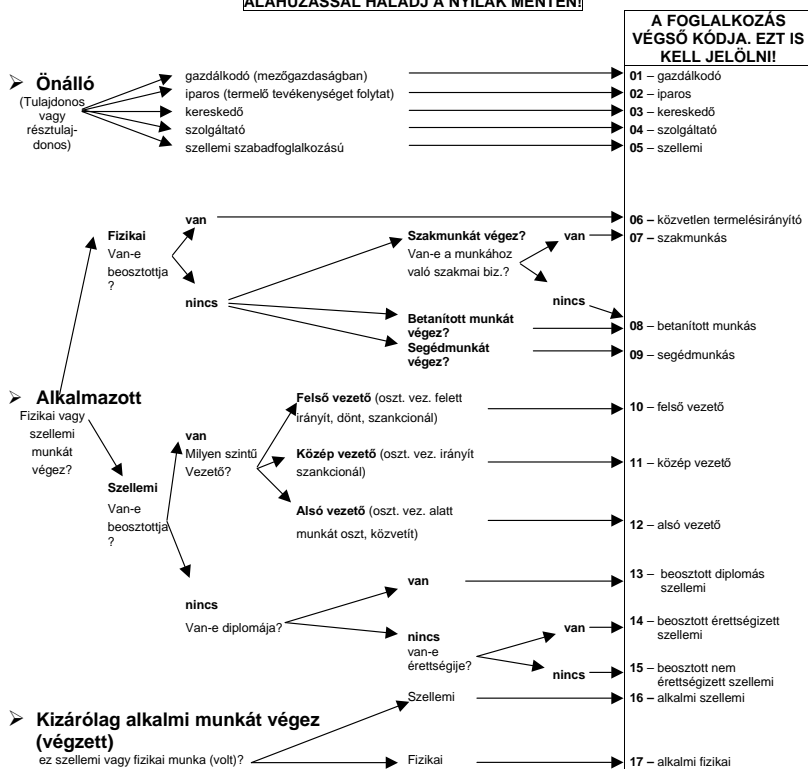
FEOR

0000 – SOHA NEM DOLGOZOTT

30 – RA!

23/a. Ön ezt a munkát önállóan vagy alkalmazottként végzi (végezte)?

ALÁHUZÁSSAL HALADJ A NYILAK MENTÉN!

99 – NT

A kérdőív

ÖNÁLLÓTÓL, VEZETŐTŐL (előző oldal 01-06, 10-12 kódok):

24. Hány alkalmazottja, beosztottja van (volt)?

fő

8888 – nincs alkalmazottja / beosztottja
9999 – NT

A 25-27. KÉRDÉSEKET CSAK KERESŐ TEVÉKENYSÉGET VÉGZŐKTŐL (19. K./1)!

25. Az Ön munkahelye, vállalata:

- 1 – teljes mértékben állami vagy önkormányzati tulajdonban van
- 2 – csak részben van állami vagy önkormányzati tulajdonban
- 3 – nincs benne állami vagy önkormányzati tulajdon

9 – NT

26. Hány órát dolgozott az elmúlt héten?

Kérem, csak a jövedelmet biztosító tevékenységekre gondoljon!

órát

99 – NT

27. Kérem, az **1. VÁLASZLAP** segítségével mondja meg, hogy mennyire elégedett a munkájával. A 0 azt jelenti, hogy egyáltalán nincs megelégedve, a 10-es pedig azt, hogy teljesen elégedett.

Skálaérték:

99 – NT

MINDENKITŐL, AKI VALAMIKOR IS DOLGOZOTT!

28. Hány éves volt, amikor elkezdett rendszeres pénzkereső munkát végezni?

éves

99 – NT

29. Előfordult-e már Önnel, hogy munkanélküli volt?

HA VISSZAKÉRDEZ: LEGALÁBB 3 HÓNAPIG

- 1 – egyszer volt már munkanélküli
- 2 – többször volt már munkanélküli
- 3 – nem volt munkanélküli

Összesen mennyi ideig? hónap

30-34. CSAK HA VAN HÁZAS- VAGY ÉLETTÁRSA! (2. kérd. 2-es, ill. 3. kérd. 1-es kód)

30. Házastársának/élettársának mi a legmagasabb iskolai végzettsége?

HA TÖBB VÉGZETTSÉGE VAN, A MAGASABB KÓDSZÁMOT JELÖLJÜK!

1 – nem járt iskolába	6 – gimnáziumi érettségi
2 – kevesebb, mint 8 általános	7 – középiskola utáni felsőfokú szakképzés (nem főiskola)
3 – 8 általános (4 elemi + 4 polgári)	8 – főiskolai diploma, felsőfokú technikum
4 – szakképző (szakiskola, tanonciskola,)	9 – egyetemi diploma
5 – szakközépiskolai érettségi, középfokú technikum	

31. Házastársa/élettársa jelenleg dolgozik-e, végez-e valamilyen kereső tevékenységet?

1 – igen

2 – nem

Hogyan, milyen formában?

Miért nem?

TÖBB VÁLASZ ESETÉN A LEGFONTOSABB!

- 01 – alkalmazott állandó munkaviszonyban
- 02 – alkalmazott szerződéses munkaviszonyban
- 03 – önálló, vállalkozó, önfoglalkoztató tulajdonos
- 04 – társasvállalkozás tagja
- 05 – nyugdíjas, és kereső munkát is végez (részmunkaidős, alkalmi m. stb. is)
- 06 – nappali tagozaton tanul, és mellette rendszeres munkát végez
- 07 – nappali tagozaton tanul, és mellette alkalmi munkát végez
- 08 – gyet, gyet igénybevétele melletti munkát vállal
- 09 – alkalmi munkából él (fizikai)
- 10 – megbízásból él (szellemi)
- 11 – segítő családtag

- 01 – saját jogon öregségi nyugdíjas
- 02 – rokkant nyugdíjas (leszázalékolt)
- 03 – özvegyi nyugdíjas
- 04 – gyed-en van
- 05 – gyet-en van
- 06 – gyet-en van
- 07 – sorkatona
- 08 – háztartásbeli
- 09 – tanuló
- 10 – első ízben állást kereső
- 11 – munkanélküli
- 12 – egyéb

VÁLASZ UTÁN A 33-RA!

32. KÉRDÉS, CSAK HA A HÁZÁSTÁRS/ÉLETTÁRS DOLGOZIK(31. 1-es kód):

32. Végez-e házastársa/élettársa más kereső tevékenységet is?

- 1 – igen
- 2 – nem

33. Mi (volt) a házastársa/élettársa (legutolsó) pontos foglalkozása?

HA NYUGDÍJ, GYES, GYET MELLETT DOLGOZIK: A NYUGDÍJAZÁS, MUNKANÉLKÜLISÉG, GYES, GYET ELŐTTI UTOLSÓ FOGLALKOZÁS!

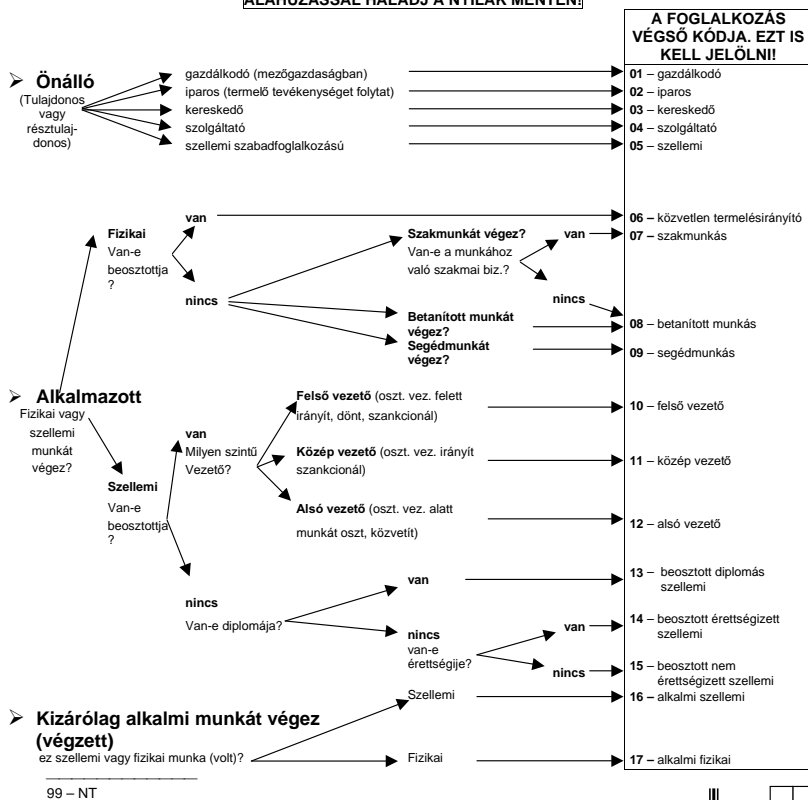
FEOR

0000 – SOHA NEM DOLGOZOTT

35 – RE!

33/a. A házastársa/élettársa ezt a munkát önállóan vagy alkalmazottként végzi (végezte)?

ALÁHUZÁSSAL HALADJ A NYILAK MENTÉN!

99 – NT

HA HÁZASTÁRSA/ÉLETTÁRSA JELENLEG DOLGOZIK:

34. Házastársa/élettársa hány órát dolgozott az elmúlt héten?
(Csak a jövedelmet biztosító tevékenységére gondoljon!)

órá

99 – NT

III. Néhány egyéni véleményre vonatkozó kérdés következik.

35. Sajátmagát a következő kijelentések közül melyikkel tudná legjobban jellemezni?

- 1 – Vallásos vagyok, az egyház tanítását követem,
 2 – vallásos vagyok a magam módján,
 3 – nem tudom megmondani, hogy vallásos vagyok-e,
 4 – nem vagyok vallásos.

8 – NEM KÍVÁN VÁLASZOLNI
 9 – NT

36. A hitbeli kérdésekkel kapcsolatban mi jellemző Önre?

- 1 – Istenhívő,
 2 – hisz valamilyen felső hatalomban,
 3 – nem foglalkozik ilyen kérdésekkel, vagy
 4 – ateista?

8 – NEM KÍVÁN VÁLASZOLNI
 9 – NT

37. Ön mennyire tartja fontosnak a következő dolgokat? Osztályozzon: az 5-ös azt jelenti, hogy nagyon fontosnak tartja, az 1-es pedig azt, hogy egyáltalán nem tartja fontosnak. Természetesen a közbülső fokozatokat is használhatja!

Tehát Ön mennyire tartja fontosnak azt, hogy....	egyáltalán nem					9	NT
	1	2	3	4	5		
1. az újszülöttet az egyház megkeresztelje (vagy a megfelelő egyházi szertartás szerint bejegyezze)?	1	2	3	4	5	9	
2. aki házasságot köt, egyházi esküvőt is tartson?	1	2	3	4	5	9	
3. a temetésen egyházi szertartás legyen?	1	2	3	4	5	9	

38. Kérem, a 2. VÁLASZLAP segítségével mondja meg, hogy Ön mely nemzetiséghez tartozónak érzi magát?

01 – Bolgár	10 – Román
02 – Cigány	11 – Ruszin
03 – Cigány származású magyar	12 – Szerb
04 – Görög	13 – Szlovák
05 – Horvát	14 – Szlovák származású magyar
06 – Lengyel	15 – Szlovén
07 – Német	16 – Ukrán
08 – Német származású magyar	17 – Magyar
09 – Örmény	18 – Egyéb

88 – NEM KÍVÁN VÁLASZOLNI
 99 – NT

A kérdőív

39. Kérem, a **3. VÁLASZLAP** segítségével mondja meg, hogy ezek az állítások Önre nézve mennyire igazak!

	Teljesen	Inkább	Inkább nem	Egyálta- lán nem	NT
I G A Z					
1. Bizom a jövőben.	4	3	2	1	9
2. Mindennapi dolgaimat nem tudom befolyásolni.	4	3	2	1	9
3. Manapság annyira komplikált az élet, hogy leggyakrabban nem is tudom, mitévő legyek.	4	3	2	1	9
4. Aki vinni akarja valamire az életben, rákényszerül arra, hogy egyes szabályokat áthágjon.	4	3	2	1	9
5. A munkában általában nem lelem örömet.	4	3	2	1	9
6. Senki sem törődik azzal, hogy mi történik a másik emberrel.	4	3	2	1	9

40. Átadom Önnek a **4. VÁLASZLAPOT**. Ezen különböző országos célok szerepelnek. Kérem, válasszon, Önnek személyesen ezek közül melyik a legfontosabb? És melyik a második legfontosabb?

	Első legfontosabbként v á l a s z t o t t a	Második
1. Fenntartani a rendet az országban.	1	2
2. Az embereknek több beleszólást adni az ország ügyeibe.	1	2
3. Küzdeni az árak növekedése ellen.	1	2
4. Biztosítani a szólásszabadságot.	1	2

9 – NT

IV. Az Ön gyermekkori családjáról kérdeznék néhány dolgot.

41. Él az édesanyja?

- 1 – Igen
 2 – Nem
 3 – Nem ismeri az édesanyját
 9 – NT

Mikor halt meg?

évben
 9999 – NT

42. Él az édesapja?

- 1 – Igen
 2 – Nem
 3 – Nem ismeri az édesapját
 9 – NT

Mikor halt meg?

évben
 9999 – NT

43. Az Ön szülei, amikor Ön megszületett,

- 1 – házasságban éltek,
 2 – élettársként éltek együtt, vagy
 3 – nem éltek együtt?

46 –RA!

- 4 – egyik szülőjét sem ismerte

49 –RE!

- 9 – NT

48 –RA!

44.

HA MINDKÉT SZÜLŐJE ÉLETBEN VAN:

Ma is együtt élnek a szülei?

- 1 – igen

48 –RA!

- 2 – nem, elváltak vagy megszakították kapcsolatukat

HA EGYIK, VAGY MINDKÉT SZÜLŐ MEGHALT:

Mindvégig együtt éltek a szülei?

- 1 – igen

48 –RA!

- 2 – nem, elváltak vagy megszakították kapcsolatukat

45. Ön hány éves volt, amikor szülei szétváltak?

éves

99 – NT

46. Az édesanyja kötött-e utána (újabb) házasságot vagy élettársi kapcsolatot?

- 1 – (újabb) házasságot kötött
 2 – élettársi kapcsolatot létesített
 3 – egyiket sem, egyedül maradt
 9 – NT

47. És az édesapja kötött-e utána (újabb) házasságot vagy élettársi kapcsolatot?

- 1 – (újabb) házasságot kötött
 2 – élettársi kapcsolatot létesített
 3 – egyiket sem, egyedül maradt
 9 – NT

48. Édesanyjának Önnel együtt hány gyermeke született?

gyermek

99 – NT

49. Végül is Ön hány testvérrel, fél-, illetve mostohatestvérrel nevelkedett együtt önmagát is beleszámítva?

gyermek

99 – NT

V. A házassággal, együttéléssel kapcsolatos kérdések következnek.

50. Kérem, az **5. VÁLASZLAPON** lévő dolgokról mondja meg, Ön ezeket mennyire tartja fontosnak ahhoz, hogy egy házasság jó legyen. Az 5-ös azt jelenti, hogy nagyon fontosnak tartja, az 1-es pedig azt, hogy egyáltalán nem tartja fontosnak. Természetesen használhatja a közbülső fokozatokat is!

Tehát: mennyire fontos a jó házassághoz...	egyáltalán nem fontos					nagyon	NT
	1	2	3	4	5		
1. a hűség?	1	2	3	4	5	9	
2. a megfelelő anyagi körülmények?	1	2	3	4	5	9	
3. a kölcsönös megbecsülés, tisztelet?	1	2	3	4	5	9	
4. a jól vezetett háztartás?	1	2	3	4	5	9	
5. az örömteli szexuális élet?	1	2	3	4	5	9	
6. a közös izlés és érdeklődés?	1	2	3	4	5	9	
7. az egymás iránti szeretet, szerelem?	1	2	3	4	5	9	
8. az egymásért való áldozatvállalás?	1	2	3	4	5	9	
9. az, hogy semmiféle titok ne legyen a házastársak között?	1	2	3	4	5	9	
10. az, hogy mindkét fél a saját, egyéni céljait is megvalósíthassa?	1	2	3	4	5	9	
11. az, hogy közös gyerekek legyenek?	1	2	3	4	5	9	

HA EMLÉKSZEL: NE KÉRDEZD, CSAK JELÖLD!

51. Elnézést, megmondanám még egyszer: Ön házas/élettárs/ él, vagy sem?

1 – Házastársal/élettársal él

2 – Sem házas/élettársal, sem élettársal

57 – RE!

CSAK HÁZASSÁGBAN VAGY ÉLETTÁRSI KAPCSOLATBAN ÉLŐKTŐL!

52. Kérem, megint osztályozzon 1-től 5-ig.

Mennyire jellemző az Önök jelenlegi kapcsolatában...	egyáltalán nem jellemző					nagyon	NT
	1	2	3	4	5		
1. a hűség?	1	2	3	4	5	9	
2. megfelelő anyagi körülmények?	1	2	3	4	5	9	
3. a kölcsönös megbecsülés, tisztelet?	1	2	3	4	5	9	
4. a jól vezetett háztartás?	1	2	3	4	5	9	
5. az örömteli szexuális élet?	1	2	3	4	5	9	
6. a közös izlés és érdeklődés?	1	2	3	4	5	9	
7. az egymás iránti szeretet, szerelem?	1	2	3	4	5	9	
8. az egymásért való áldozatvállalás?	1	2	3	4	5	9	
9. az, hogy semmiféle titok nincs Önök között?	1	2	3	4	5	9	
10. az, hogy saját, egyéni életcéljaikat is meg tudják valósítani?	1	2	3	4	5	9	

53. Kérem, az **1. VÁLASZLAP** segítségével mondja meg, mennyire elégedett a házasságával/élettársi kapcsolatával? 0-tól 10-ig értékeljen, ahol a 0 azt jelenti, hogy egyáltalán nem elégedett, a 10 pedig azt, hogy teljes mértékben elégedett!

Skálaérték:

99 – NT

54. Kérem, a **6. VÁLASZLAP** segítségével mondja meg, hogy Önök a következők miatt milyen gyakran vitatkoznak?

Milyen gyakran vitatkoznak a ...	Soha- sem	Ritkán	Elég gyakran vitatkoznak	Nagyon gyakran vitatkoznak	Nem érinti	NT
1. házimunka megosztása miatt?	1	2	3	4		9
2. anyagi ügyek miatt?	1	2	3	4		9
3. szabadidő eltöltésén?	1	2	3	4		9
4. HA VAN: barátokkal való kapcsolat miatt?	1	2	3	4	7	9
5. HA VAN: szülőkkel való kapcsolat miatt?	1	2	3	4	7	9
6. HA VAN: a gyermeknevelés dolgában?	1	2	3	4	7	9
7. gyermekvállalás miatt?	1	2	3	4		9
8. közös célok, tervek miatt?	1	2	3	4		9
9. alkoholfogyasztás miatt?	1	2	3	4		9
10. féltékenység miatt?	1	2	3	4		9

55. A **7. VÁLASZLAP** segítségével kérem, mondja meg, hogy amikor nézeteltérés van Önök között, mi a legjellemzőbb?

- 1 – Megtartja magának a véleményét, hogy elkerüljék a nagyobb vitát,
 - 2 – nyugodtan megbeszéljük a nézeteltérést,
 - 3 – valamelyikük sértődötten hallgat,
 - 4 – veszekednek, kiabálnak egymással, vagy
 - 5 – tettlegességig fajul a dolog?
- 6 – egyéb, éspedig:.....
- 7 – soha nincs nézeteltérés
- 9 – NT

56. Az elmúlt egy év során felmerült-e Önben a válás, a kapcsolat megszakításának gondolata?

- 1 – nem merült fel,
 - 2 – igen, gondolt rá,
 - 3 – igen, mindketten gondoltak rá,
 - 4 – igen, komolyan foglalkoznak a válás, a kapcsolat megszakításának a lehetőségével,
 - 5 – a válás már folyamatban van
- 9 – NT

MINDENKITŐL!

57. Ön mit tanácsolna a fiatal nőknek és férfiaknak? Milyen életformát válasszanak?

- 1 – Egyedül, önállóan éljenek,
- 2 – élettársi kapcsolatban éljenek,
- 3 – először éljenek együtt, majd kössenek házasságot, vagy pedig
- 4 – kössenek házasságot előzetes együttélés nélkül?

9 – NT

A kérdőív

58. Ön szerint mennyire fontos a házasság megkötése, ha egy élettársi kapcsolatban a nő terhes lesz, és szeretnék megtartani a gyermeket?

4 – Nagyon fontos, _____
 3 – elég fontos, _____
 2 – nem különösebben, vagy _____
 1 – egyáltalán nem fontos házasságot kötni?

 9 – NT

Es mikor kellene megkötöni a házasságot?
 1 – Feltétlenül a gyermek megszületése előtt, vagy
 2 – elegendő a gyermek megszületése után?

59. Véleménye szerint manapság hány éves korban legjobb házasságot kötni...
 egy nőnek? _____ éves korban
 00 – soha

és egy férfinak? _____ éves korban
 00 – soha

HA NEM TUD ÉLETKORT MONDANI, KÉRDEZZ RÁ!

Mégis mit gondol:
 77 – Inkább 25 éves kora előtt, vagy
 88 – inkább 25 év felett?

 99 – NT

Mégis mit gondol:
 77 – Inkább 25 éves kora előtt, vagy
 88 – inkább 25 év felett?

 99 – NT

60. És manapság hány éves korban a legjobb, hogy megszülessen az első gyermeke...
 egy nőnek? _____ éves korban
 00 – soha

és egy férfinak? _____ éves korban
 00 – soha

HA NEM TUD ÉLETKORT MONDANI, KÉRDEZZ RÁ!

Mégis mit gondol:
 77 – Inkább 25 éves kora előtt, vagy
 88 – inkább 25 év felett?

 99 – NT

Mégis mit gondol:
 77 – Inkább 25 éves kora előtt, vagy
 88 – inkább 25 év felett?

 99 – NT

61. Ön szerint...

a házasság vagy az élettársi kapcsolat biztosítja jobban...	Inkább a(z)		Mindegy, nem a jogi formától függ	Nem tudja
	házasság	élettársi kapcsolat		
1. az anyagi biztonságot?	1	2	3	9
2. a gyermekvállalást, a gyermekek jövőjének megalapozását?	1	2	3	9
3. a kapcsolat tartósságát?	1	2	3	9
4. a partnerek, társak közötti ellentétek, konfliktusok rendezését?	1	2	3	9
5. azt, hogy a partnerek, a társak egyéni céljait is meg tudják valósítani?	1	2	3	9
6. a szülői ház, a rokonság rokonszenvét, támogatását?	1	2	3	9

A 62. CSAK 45 ÉV FELETTIEKTŐL! (LÁSD 1. KÉRDÉS: AKIK 1956 ELŐTT SZÜLETTEK)

62. Ha újra kezdené az életét, akkor összesen hány gyermeket szeretne?
 _____ gyermeket
 NEM SZÁMOT MOND, DE KIDERÜL, HOGY:
 55 – ugyanannyit, mint amennyi van
 66 – kevesebbet, mint amennyi van
 77 – többet, mint amennyi van
 88 – egyéb válasz
 99 – NT

VI. Pár kérdés arról: hogy hogyan él, hogy érzi magát?

MINDENKITŐL!

63. Kérem, a **8. VÁLASZLAP** segítségével mondja meg, melyek azok a dolgok, amelyeket Ön megtesz, megvalósít, és melyek azok, amelyeket nem. És ha nem teszi, akkor szeretné, de nem telik rá, vagy nincs szüksége rá?

Ön megteszi, megvalósítja-e azt, hogy.....	Megteszi	HA NEM TESZI:		
		Szeretné, de nem telik rá	Nem teszi, mert nincs rá szüksége	egyéb okból
1. évente egyszer egy hétre elmegy üdülni?	1	2	3	4
2. előfizet, vagy rendszeresen megvesz egy újságot?	1	2	3	4
3. rendszeresen vásárol új ruhákat?	1	2	3	4
4. lecseréli előregedett bútorait?	1	2	3	4
5. naponta egy tál meleg ételt elfogyaszt?	1	2	3	4
6. havonta egyszer meghívja barátait vacsorára?	1	2	3	4
7. havonta egyszer étteremben ebédel a családjával?	1	2	3	4
8. havonta legalább 5 ezer forintot félre tesz?	1	2	3	4
9. hetente legalább egyszer aktív testmozgást végez, sportol?	1	2	3	4
10. elég időt szakítani saját magára, hobbjára?	1	2	3	4
11. havonta egyszer-kétszer elmegy színházba, hangversenyre vagy múzeumba?	1	2	3	4
12. hetente legalább egyszer olvas könyveket, szépirodalmat?	1	2	3	4
13. szinte minden nap végez valamilyen örömet okozó munkát?	1	2	3	4

A kérdőív

64. Kérem, az **I. VÁLASZLAP** segítségével mondja meg, hogy mennyire elégedett az életszínvonalával. A 0 azt jelenti, hogy egyáltalán nincs megelégedve, a 10-es pedig azt, hogy teljesen elégedett.

Skálaérték:

99 – NT

65. Mennyire aggódik Ön a következő dolgok miatt?

Nagyon, kicsit vagy egyáltalán nem aggódik...	Nagyon	Kicsit	Egyáltalán nem	Nem érinti	NT
1. egészségi állapota miatt?	3	2	1		9
2. HA VAN: munkahelyének elvesztése miatt?	3	2	1	7	9
3. HA VAN: gyermekei jövője miatt?	3	2	1	7	9
4. HA VAN: családja anyagi helyzete miatt?	3	2	1	7	9
5. HA VAN: a párkapcsolata miatt?	3	2	1	7	9
6. az ország gazdasági helyzete miatt?	3	2	1		9
7. az itt élő külföldiek növekvő száma miatt?	3	2	1		9
8. a közbiztonság romlása miatt?	3	2	1		9
9. háború, atomkatasztrófa miatt?	3	2	1		9
10. a környezeti állapot romlása miatt?	3	2	1		9

VII. A családtámogatásokról, családtervezésről, gyermeknevelésről szóló kérdések következnek.

66. Ön szerint általában hány gyermek ideális egy mai magyar családban?

gyermek

00 – egy sem

88 – nem számot mond (pl. „amennyi sikerül”, „amennyit az Isten ad”, stb.)

99 – NT

67. A családi étellel, gyerekneveléssel kapcsolatban olvasnék fel néhány véleményt. Arra kérem, mindegyikről mondja meg, hogy Ön egyetért vele, vagy pedig nem ért egyet.

	Egyetért	Nem ért egyet	Bizonytalan	NT
1. Az a helyes, ha a férj számára a munka a fontosabb, a feleség számára pedig az otthon és a gyermekek, még akkor is, ha mindketten dolgoznak.	3	1	2	9
2. Egy gyermek mindenben engedelmeskedjen a szüleinek és tisztelje őket, még akkor is, ha a szülők nem szolgálnak rá.	3	1	2	9
3. Jó szakma, jó állás mellett igazuk van a nőknek, ha fontosabb a munkájuk, mint az, hogy több gyerekük legyen.	3	1	2	9
4. Vannak ugyan szülői kötelességek, de az életcélokról nem kell lemondani a gyermekek miatt.	3	1	2	9

68. Ön szerint, az állam mennyire legyen felelős azért, hogy...

	Teljes mértékben az állam legyen a felelős	Részből	Egyáltalán ne	NT
1. ne csökkenjen tovább a születések száma?	3	2	1	9
2. mindenkinek annyi gyermeke szülessen, amennyit szeretne?	3	2	1	9
3. egy fiatal pár önálló lakást teremthessen magának?	3	2	1	9
4. jobban össze lehessen egyeztetni a munkavállalást a gyermekneveléssel?	3	2	1	9
5. a fiatalok föl legyenek készülve a családi életre?	3	2	1	9
6. a szülők kellő anyagi háttérrel rendelkezzenek a gyermekek eltartásához?	3	2	1	9

69-78. A 45 ÉVES ÉS FIATALABB NŐKTŐL, ILL. AZ 50 ÉVES ÉS FIATALABB FÉRFIAKTÓL. LÁSD 1. KÉRDÉS (1956-ban v. ezután született nők, ill. 1951-ben v. utána született férfiak!) IDŐSEBBEK → 80-RA!

69. Szeretné, ha (a meglévőkön kívül) szülné még gyermeke?

1 – igen

2 – igen, jelenleg (is) terhes

3 – nem szeretne

4 – nem lehet több gyermeke

9 – NT

73 – RA!

78 – RA!

75. Hány éves korában szeretné, hogy a (következő) gyermeke megszülessen?

éves korában
 88 – nem számot mond
 99 – NT → **78 – RA!**

KÉRDEZŐ! A 76. KÉRDÉST CSAK AKKOR KÉRDEZD, HA EDDIGIEK ALAPJÁN NEM DERÜLT KI!

76. Miért erre az életkorra gondolt?

ÍRD BE, UTÁNA JELÖLDI EGY VÁLASZ ADHATÓ!

01 – iskola befejezése, szakma megszerzése	07 – több gyermeket szeretne, ezért jobb
mielőbb elkezdni
02 – anyagi háttér (pl. lakás) megteremtése	08 – akkor válik igazán felnőtté az
ember, ha már gyermeke van
03 – biztos állás megszerzése	09 – egyéb ok
04 – legyen idő a független életre, szórakozásra	99 – NT
05 – érzelmileg megalapozottabb legyen a
kapcsolata partnerével	
06 – az anya és a gyermek számára ez a
legmegfelelőbb	

77. Ez a gyermek az első gyereke lesz?

- 1 – igen, az első
 2 – nem, már van gyermeke

A 78- 79. KÉRDÉSEK AZ ÉRINTETT KORCSOPORTBAN (max. 45 éves nők, max. 50 éves férfiak) MINDENKITŐL!

78. A gyermeket nevelő szülők többféle családi juttatást kaphatnak. Ön a következők közül melyiket tartja a legfontosabbnak?

- 1 – a gyest
 2 – a gyedet
 3 – a családi pótlékot (iskolázási támogatást)
 4 – a gyermekesek adókedvezményét
 5 – a lakáskölcsönt
 6 – azt, hogy a nagyszülő is igénybe veheti a gyest
 7 – egyéb vélemény:.....
 9 – NT

EGY VÁLASZ ADHATÓ!

79. Ezeknek a családi kedvezményeknek mekkora szerepük van abban, hogy...

	Nagy szerepük van	Talán, részben van szerepük	Egyáltalán nincs szerepük	NT
1. Önök megvalósítsák tervüket, és annyi gyermekük legyen, amennyit szeretnének?	3	2	1	9
2. hogy hamarabb szülessen meg a (következő) gyermekük?	3	2	1	9
3. hogy akár több gyermekük is legyen, mint amennyire eredetileg gondoltak?	3	2	1	9

MINDENKITŐL!

80. A **9. VÁLASZLAPON** olyan dolgok szerepelnek, amelyekre az ember a gyermekeit nevelheti. Kérem, válassza ki közülük azt az **ÖTÖT**, amelyeket különösen fontosnak tart!

01 – engedelmesség	08 – következetesség
02 – függetlenség	09 – nemzeti érzés
03 – humanizmus	10 – önzetlenség
04 – jó modor	11 – szorgalom, kitartás
05 – kemény munka	12 – takarékoság
06 – képzelőerő	13 – türelem, megértés mások iránt
07 – kötelességtudat	14 – vallási meggyőződés
99 – NT	

☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐

81. Véleménye szerint hány éves kortól számít az ember öregnek?

éves kortól

99 – NT

☐	☐
--------------------------	--------------------------

82. Átadom Önnek a **10. VÁLASZLAPOT**. Kérem, válassza ki erről azt a **HÁROM** tulajdonságot, amelyik Ön szerint legjobban jellemzi az öregkort.

Öreg az, aki:

- 1 – elmúlt 65 éves,
- 2 – megromlott az egészségi állapota,
- 3 – nem tudja ellátni magát, másokra van utalva,
- 4 – szellemileg leépült,
- 5 – öregségi nyugdíjas,
- 6 – nehezen tud alkalmazkodni a változásokhoz,
- 7 – nem tud problémákat megoldani,
- 8 – unokája van.

9 – NT

☐
☐
☐

A kérdőív

83. Kérem, mondja meg, egyetért vagy nem ért egyet a következő kijelentésekkel.

	Egyet- ért	Nem ért egyet	Bizony- talan	NT
1. Az öregek munkája – nagyobb tapasztalatuk miatt – többet ér a fiatalok munkájánál.	3	1	2	9
2. Az öregek gyanakvóak, mindenki ellenében ellenséget látnak.	3	1	2	9
3. Az öregeknek nagyobb problémát okoz a feleslegesség érzése, mint az anyagi helyzetük.	3	1	2	9
4. Nagyon jól teszik a családi életnek, ha a nagyszülők is osztoznak a mindennapi örömeikben-gondjukban.	3	1	2	9
5. Az öregek nem kapnak annyi tiszteletet az emberektől, mint amennyit megérdemelnének.	3	1	2	9
6. A felnőtt gyermekeknek mindenképpen kötelességük, hogy támogassák idős szüleiket.	3	1	2	9
7. Az öregek ha tudnak, se szívesen vállalnak részt a fiatalok gondjaiból.	3	1	2	9
8. Az idős embereknek is joguk van arra, hogy szerelmeseik legyenek.	3	1	2	9
9. Az öregek nem szorulnak akkora anyagi támogatásra, mint ahogyan mondják magukról.	3	1	2	9
10. A munkahelyeken egyáltalán nem becsülik azokat, akik kezdenek kiüregedni a munkából.	3	1	2	9
11. Az öregek szeretnek beleszólni a fiatalok családi életébe.	3	1	2	9
12. Az öregeknek semmi sincs inyükre, mindenért zsörtölődnek.	3	1	2	9
13. Az öregek szívesen áldozzák fel mindenüket gyermekeikért.	3	1	2	9

84. Függetlenül az Ön életkorától, Ön készül-e, illetve készült-e arra, hogy nyugdíját valamilyen módon kiegészítse?
Mit tett eddig, illetve mit tervez a következő lehetőségek közül?

A nyugdíj kapcsán tervezi-e...	Már megkezdte, már megvalósította	Tervezi	Nem foglalkozik /foglalkozott vele	NT
1. a takarékoskodást, pénzügyítést	1	2	3	9
2. a nyugdíj melletti munkavállalást	1	2	3	9
3. a lakáskörülményeinek megváltoztatását (pl. kisebb, olcsóbb lakás, összeköltözés gyerekeivel, albérlet tartása stb.)	1	2	3	9
4. az életjáradéki szerződés, nyugdíjbiztosítás kötését	1	2	3	9
5. a csatlakozást egy önkéntes nyugdíjpénztárhoz, egészségpénztárhoz	1	2	3	9
6. egyéb dologot	1	2	3	9

VIII. Következő témánk a középkorúaknak szól arról, hogyan tervezik a nyugdíjba lépést.

HA EMLÉKSZEL: NE KÉRDEZD, CSAK JELÖLD!

85. Einézést, elfelejtettem, hány éves is Ön?

éves

86. Részesül Ön valamilyen nyugdíj ellátásban?

FIGYELEM! HA CSAK IDEIGLENES ÖZVEGYI VAGY ÁRVASÁGI NYUGDÍJBAN RÉSZESÜL, NEM SZÁMÍT NYUGDÍJASNAK!

1 – 46 éves vagy idősebb, és még nem részesül 98-RA!

2 – 46 éves vagy idősebb, és részesül

3 – 45 éves vagy fiatalabb és még nem részesül 112-RE!

4 – 45 éves vagy fiatalabb és részesül 98-RA!

87. Ön előreláthatóan hány éves korban megy nyugdíjba?

éves korban

NEM KONKRÉT ÉLETKORT MOND, HANEM:

01 – amikor betölti a hivatalos nyugdíjkorhatárt

02 – minél később, amíg nem küldik

03 – nem dolgozik (nem lesz saját jogon nyugdíjas) 112-RE!

99 – NT

88. És ha Önön múlna, hány éves korban menne nyugdíjba?

éves korban

NEM KONKRÉT ÉLETKORT MOND, HANEM:

01 – minél előbb, illetve az előbb mondottnál hamarabb 90-RE!

02 – minél később, illetve az előbb mondottnál később,

03 – akkor, mint az előbb említett válasz

04 – amíg egészségileg bírja 91-RE!

05 – egyéb

99 – NT

HA HAMARÁBB SZERETNE MENNI:

89. Miért szeretne hamarabb nyugdíjba menni?

ÍRD LE, UTÁNA JELÖLD A VONAL ALATT!

TÖBB VÁLASZ LEHET!

01 – elfáradt

02 – egészsége megromlott

03 – a családjával szeretne foglalkozni

04 – nyugdíj mellett pénzt szeretne keresni

05 – nem szereti a munkahelyét, munkáját

06 – másfajta munkát szeretne végezni (pl. vállalkozás, mezőgazdasági munka)

07 – így megszabadulna a munkanélküliség fenyegetésétől

08 – több szabad időt szeretne, elege van a kööttségekből

09 – nem szorul rá, hogy dolgozzon

10 – egyéb

99 – NT

VÁLASZ UTÁN A 91-RE!

HA KÉSŐBB SZERETNE NYUGDÍJBA MENNI:

90. Miért halasztaná későbbre a nyugdíjba menést?

ÍRD LE, UTÁNA JELÖLD A VONAL ALATT!

TÖBB VÁLASZ LEHET!

- 1 – anyagi ok miatt (szükség van a keresetére)
- 2 – szereti munkáját, munkahelyét, szakmáját, minél hosszabb ideig szeretne dolgozni
- 3 – amikor nyugdíjba küldik, még nem lesz olyan öreg, hogy ne tudna dolgozni
- 4 – nyugdíjasként unatkozna: az otthoni élet, a család, a háztartás nem elégitené ki
- 5 – nyugdíjasként magányosnak, fölöslegesnek érezné magát, céltalan lenne az élete
- 6 – addig becsülik meg az embert, amíg dolgozik, állásban van
- 7 – egyéb
- 9 – NT

MINDEN 46 ÉVES ÉS IDŐSEBB NEM NYUGDÍJASTÓL!:

91. Ön honnan fogja kapni a nyugdíját:

TÖBB VÁLASZ LEHET!

- 1 – régi rendszerű nyugdíjbiztosításból (TB),
- 2 – magánnyugdíj-pénztárból (is),
- 3 – önkéntes nyugdíjbiztosításból,
- 4 – valamilyen járadékból (pl. életbiztosítás), vagy
- 5 – egyéb helyről (pl.: önkormányzat)?

9 – NT

92. Arról, hogy hogyan fogja tölteni a nyugdíjas évek első 5-10 évét, Önnek

- 1 – konkrét tervei vannak, vagy
- 2 – csak nagyon általános, bizonytalan elképzelései, vagy pedig
- 3 – (egyelőre) nem foglalkoztatja ez a kérdés?

9 – NT

93. Tervezi-e azt, hogy nyugdíj mellett...

	Igen, tervezi	Talán	Nem tervezi	NT
1. teljes vagy részmunkaidőben munkát vállal alkalmazottként?	1	2	3	9
2. valamilyen vállalkozásba kezd?	1	2	3	9
3. kötetlen munkaidőben munkát vállal (pl. hazavihető, alkalmi, idenymunkát, megbízást)?	1	2	3	9
4. mezőgazdasági jellegű jövedelemkiegészítő munkát végez?	1	2	3	9
5. jelentős részt vállal a gyermekek, unokák gondozásában, felügyeletében?	1	2	3	9

94. Vannak-e olyan dolgok, amelyekkel Ön nyugdíjas korában szeretne foglalkozni, mivel fiatal korában nem volt rá elég ideje, lehetősége?

- 1 – igen vannak ilyen dolgok
- 2 – nincsenek ilyenek
- 3 – csak általános elképzelései vannak, a körülmények alakulásától is függ, még nem gondolta át
- 9 – NT

96 – RA!

A kérdőív

95. Elmondaná, hogy mik lennének azok?

1 – van szöveges válasz
9 – NT

96. A jövőre, idősebb korára gondolva érez-e aggodalmat a következő dolgok miatt?

Mennyire aggódnak....?	Nem aggódnak	Kicsit aggódnak	Nagyon aggódnak	Nem érinti	NT
1. az elfoglaltság hiánya, a fölöslegesség érzése miatt?	1	2	3		9
2. amiatt, hogy megözvegyül, egyedül marad?	1	2	3		9
3. az anyagiak miatt?	1	2	3		9
4. amiatt, hogy szellemi képességei megromlanak?	1	2	3		9
5. a saját egészségi állapota miatt?	1	2	3		9
6. HA VAN: a család, családtagok egészségi állapota miatt?	1	2	3	7	9
7. HA VAN: gyermeke(i) élete, életkörülményei, biztonsága miatt?	1	2	3	7	9
8. HA VAN: amiatt, hogy gyermekeivel, unokáival való kapcsolata gyengül?	1	2	3	7	9
9. HA VAN: amiatt, hogy házasságában, partnerkapcsolatában problémák lesznek?	1	2	3	7	9

97. Mindent egybevetve Ön

1 – inkább egy kellemes, kiegyensúlyozott, szép öregkorra számít, vagy
2 – inkább egy problémákkal, nehézségekkel teli időszakra?
3 – egyéb: is-is, a körülmények alakulásától függ
9 – NT

VÁLASZ UTÁN HAGYD KI A KÖVETKEZŐ BLOKKOT, TOVÁBB → A 112-RE!

IX. Következő témánk a nyugdíjasoknak szól, arról, hogy hogyan töltik a nyugdíjas éveket.

98 – 111. KÉRDÉSEK CSAK NYUGDÍJASOKTÓL!

FIGYELEM! HA CSAK IDEIGLENES ÖZVEGYI VAGY ÁRVASÁGI NYUGDÍJBAN RÉSZESÜL, NEM SZÁMÍT NYUGDÍJASNAK!

98. Hány éves volt Ön, amikor nyugdíjba ment?

éves

98 – amikor betöltötte az akkor érvényes nyugdíjkorhatárt
99 – NT

99. Ez az időpont...

- 1 – megfelelt az Ön elképzelésének, vagy
2 – szeretett volna előbb nyugdíjba menni, vagy pedig
3 – szeretett volna még tovább aktív maradni?

9 – NT

100. Mielőtt nyugdíjas lett, Ön

- 1 – dolgozott
2 – munkanélküli volt, vagy
3 – nem dolgozott?

9 – NT

101. Hány év munkaviszony után ment Ön nyugdíjba?

év

9 – NT

102. Az, hogy Ön akkor ment nyugdíjba

- 1 – alapvetően az Ön döntése volt,
2 – alapvetően a munkahelye döntött így, vagy
3 – közös döntésük volt ez, megegyeztek?

9 – NT

103. A döntésben

- 1 – szerepet játszott az, hogy így elkerülheti az elbocsátást, a munkanélküliséget, vagy
2 – nem játszott szerepet?

9 – NT

104. Amikor Ön nyugdíjba ment, akkor Ön milyen típusú ellátásban részesült:

- 1 – saját jogú öregségi nyugdíjban,
2 – saját jogú korkedvezményes, korengedményes nyugdíjban,
3 – rokkantsági nyugdíjban,
4 – kizárólag özvegyi nyugdíjban, mert az a saját nyugdíjnál kedvezőbb volt, vagy
5 – kizárólag özvegyi nyugdíjban, mert saját jogon nem részesülhetett?

7 – EGYIK SEM: az előzőektől eltérő nyugdíjban, nyugdíjszerű ellátásban részesült
9 – NT

105. És most milyen típusú ellátásban részesül:

- 1 – saját jogú öregségi nyugdíjban,
 2 – saját jogú korkedvezményes, korengedményes nyugdíjban,
 3 – rokkantsági nyugdíjban,
 5 – kizárólag özvegyi nyugdíjban, mert az a saját nyugdíjánál kedvezőbb, vagy
 6 – kizárólag özvegyi nyugdíjban, mert saját jogon nem részesülhet?
 7 – EGYIK SEM: az előzőektől eltérő nyugdíjban, nyugdíjszerű ellátásban részesül
 9 – NT

106. CSAK ROKKANT NYUGDÍJASOKTÓL!

106. Hogyan következett be a rokkantsága?

- 1 – veleszületett egészségügyi probléma miatt
 2 – fokozatosan kialakuló egészségkárosodás miatt
 3 – betegség miatt
 4 – baleset következtében
 9 – NT

MINDEN NYUGDÍJASTÓL!

107. Ön honnan kapja a nyugdíját?

- TÖBB VÁLASZ IS LEHET!**
 1 – régi rendszerű nyugdíjbiztosításból (TB)
 2 – magánnyugdíj-pénztárból (is)
 3 – önkéntes nyugdíjbiztosításból
 4 – valamilyen járadékból (pl. életbiztosítás)
 5 – egyéb helyről (pl. önkormányzat)
 9 – NT

108. Jelenleg végez Ön valamilyen jövedelemszerző munkát?

- 1 – igen, folyamatosan dolgozik, alkalmazásban vagy szerződéssel
 2 – igen, alkalmanként, nem rendszeresen dolgozik
 3 – nem végez jövedelemszerző munkát
 9 – NT

109. Felsorolok néhány tevékenységfajtát. Arra kérném, mindegyikről mondja meg, hogy ez Önnek mindennapi „feladata-e” tehát rendszeresen, szinte nap mint nap végzi, vagy sem?

Tehát: mindennapi feladata-e...	Feladata	Nem feladata	Nem érinti
1. a háztartás ellátása (főzés, mosás, házi munka, bevásárlás)	1	2	7
2. mezőgazdasági, kerti munka, állattenyésztés	1	2	7
3. egyéb háziállat tartása, gondozása (pl. kutya, macska, halak, stb.)	1	2	7
4. ház körüli munka, javítás, karbantartás	1	2	7
5. gyerekek, unokák gondozása, felügyelete	1	2	7
6. gyerekek, unokák háztartásába, gazdaságába besegítés	1	2	7
7. betegápolás, valakinek az ellátása	1	2	7
8. közéleti tevékenység, önkéntes munka (civil szervezetben, egyházban, pártban, önkormányzatnál)	1	2	7

9 – NT

110. A jövőre, idősebb korára gondolva érez-e aggodalmat a következő dolgok miatt?

Tehát mennyire aggódik...	Nem aggódik	Kicsit aggódik	Nagyon aggódik	Nem érinti	NT
1. az elfoglaltság hiánya, a fölöslegesség érzése miatt?	1	2	3		9
2. az anyagiak miatt?	1	2	3		9
3. amiatt, hogy szellemi képességei megromlanak?	1	2	3		9
4. a saját egészségi állapota miatt?	1	2	3		9
5. amiatt, hogy megözvegyül, egyedül marad?	1	2	3	7	9
6. HA VAN: a család, családtagok egészségi állapota miatt?	1	2	3	7	9
7. HA VAN: gyermeke(i) élete, életkörülményei, biztonsága miatt?	1	2	3	7	9
8. HA VAN: amiatt, hogy gyermekeivel, unokáival való kapcsolata gyengül?	1	2	3	7	9
9. HA VAN: amiatt, hogy házasságában, partnerkapcsolatában problémák lesznek?	1	2	3	7	9

111. Mindent egybevetve Ön hogyan jellemezné jelenlegi helyzetét, életét? Ez életének

- 1 – inkább egy kellemes, kiegyensúlyozott, szép időszak, vagy
 2 – inkább egy problémákkal, nehézségekkel teli időszak?

3 – egyéb, is-is
 9 – NT

A kérdőív

X. A családi, baráti segítségnyújtás témája következik.

MINDENKITŐL!

A következő kérdések **AZ ÖNNEL NEM EGY HÁZTARTÁSBAN ÉLŐ SZEMÉLYEKRE** vonatkoznak.

112. Kapott-e Ön az elmúlt évben rendszeresen támogatást, segítséget **ÖNNEL NEM EGY HÁZTARTÁSBAN ÉLŐ SZEMÉLYTŐL** (szüleitől, gyermekeitől, más rokontól, nem rokontól)?

Kapott-e Ön az elmúlt évben...	igen	nem	HA IGEN, kitől:			
			szülőktől	gyermektől	más rokontól	más személytől
1. rendszeres pénzbeli támogatást?	1	2	1	2	3	4
2. kisebb összegű alkalmi pénzbeli segítséget?	1	2	1	2	3	4
3. nagyobb összegű egyszeri támogatást?	1	2	1	2	3	4

113.

Kap-e Ön mostanában rendszeresen segítséget...	igen	nem	HA IGEN, kitől:			
			szülőktől	gyermektől	más rokontól	más személytől
1. háztartási munkák (pl. takarítás, vasalás) végzésében?	1	2	1	2	3	4
2. gyermekek ellátásában?	1	2	1	2	3	4
3. beteggondozásban?	1	2	1	2	3	4
4. bevásárlásban?	1	2	1	2	3	4
5. építkezésben?	1	2	1	2	3	4
6. javító, szerelő munkákban?	1	2	1	2	3	4
7. hivatalos ügyek intézésében?	1	2	1	2	3	4

114.

Kap-e Ön rendszeresen...	igen	nem	HA IGEN, kitől:			
			szülőktől	gyermektől	más rokontól	más személytől
1. élelmiszert?	1	2	1	2	3	4
2. tisztítószert, ruhaneműt, egyébbet?	1	2	1	2	3	4

115. Nyújtott-e Ön az elmúlt évben rendszeresen támogatást, segítséget ÖNNEL NEM EGY HÁZTARTÁSBAN ÉLŐ SZEMÉLYNEK (szüleinek, gyermekeinek, más rokonnak, nem rokonnak)?

Nyújtott-e Ön az elmúlt évben...	igen	nem	HA IGEN, kinek:			
			szülő-nek	gyer-mek-nek	más rokon-nak	más sze-mélynek
1. rendszeres pénzbeli támogatást?	1	2	1	2	3	4
2. kisebb összegű alkalmi pénzbeli segítséget?	1	2	1	2	3	4
3. nagyobb összegű egyszeri támogatást?	1	2	1	2	3	4

116.

Adott-e Ön mostanában rendszeresen segítséget...	igen	nem	HA IGEN, kinek:			
			szülő-nek	gyer-mek-nek	más rokon-nak	más sze-mélynek
1. háztartási munkák (pl. takarítás, vasalás) végzésében?	1	2	1	2	3	4
2. gyermekek ellátásában?	1	2	1	2	3	4
3. beteggondozásban?	1	2	1	2	3	4
4. bevásárlásban?	1	2	1	2	3	4
5. építkezésben?	1	2	1	2	3	4
6. javító, szerelő munkákban?	1	2	1	2	3	4
7. hivatalos ügyek intézésében?	1	2	1	2	3	4

117.

Adott-e Ön rendszeresen...	igen	nem	HA IGEN, kinek:			
			szülő-nek	gyer-mek-nek	más rokon-nak	más sze-mélynek
1. élelmiszert (pl. zöldséget, húst)?	1	2	1	2	3	4
2. tisztítószert, ruhaneműt, egyébét?	1	2	1	2	3	4

A kérdőív

XI. Most néhány kérdés jön az anyagi helyzetéről és a lakáskörülményekről.

MINDENKITŐL!

118. Átlagosan mennyi az Ön havi, nettó jövedelme?

ezer Ft/hó

120 – RA!

8888 – NEM KÍVÁN VÁLASZOLNI
9999 – NT

HA NEM TUDJA / NEM KÍVÁN VÁLASZOLNI:

119. A kérdőív adatait név nélkül, statisztikai módszerekkel dolgozzuk fel. Azt megmondaná-e, hogy a [11. VÁLASZLAPON] lévő kategóriák közül melyikbe tartozik?

01. 30 ezer Ft, vagy kevesebb	06. 111 – 130 ezer Ft	12. 351 – 400 ezer Ft
02. 31 – 50 ezer Ft	07. 131 – 150 ezer Ft	13. 401 – 450 ezer Ft
03. 51 – 70 ezer Ft	08. 151 – 200 ezer Ft	14. 451 – 500 ezer Ft
04. 71 – 90 ezer Ft	09. 201 – 250 ezer Ft	15. 501 ezer Ft és felette
05. 91 – 110 ezer Ft	10. 251 – 300 ezer Ft	
	11. 301 – 350 ezer Ft	

88 – MEGTAGADJA A VÁLASZT
99 – NEM TUDJA

120. Átadom Önnek a [12. VÁLASZLAPOT]. Kérem, nézze végig a listát, és mondja meg, hogy ezek közül Önök, a háztartás tagjai melyikből részesülnek!

	Említi	Nem említi	NT
01 – főállásból származó jövedelem	1	2	9
02 – egyéb munkajövedelem (mellékállás, alkalmi munka stb.)	1	2	9
03 – vagyonból, egyéb forrásból származó jövedelem	1	2	9
04 – ösztöndíj	1	2	9
05 – gyermekgondozási segély (gyes)	1	2	9
06 – gyermekgondozási díj (gyed)	1	2	9
07 – gyermeknevelési támogatás (gyet)	1	2	9
08 – családi pótlék	1	2	9
09 – saját jogú öregségi nyugdíj	1	2	9
10 – rokkantsági nyugdíj, baleseti járadék	1	2	9
10 – hozzátartozói (özvegyi) nyugdíj, járadék	1	2	9
12 – árvasági járadék	1	2	9
13 – munkanélküli járadék	1	2	9
14 – lakásfenntartási támogatás	1	2	9
15 – kiegészítő családi pótlék	1	2	9
16 – munkanélküliek jövedelempótló támogatása	1	2	9
17 – közgyógyellátás	1	2	9
18 – rendszeres szociális segély	1	2	9
19 – átmeneti segély	1	2	9
20 – mozgáskorlátozottak támogatásai	1	2	9
21 – időskorúak járadéka	1	2	9
22 – ápolási díj	1	2	9
23 – egyéb segély	1	2	9
24 – más magánháztartásból származó támogatás	1	2	9

HA EGYEDÜL ÉL → 122-RE!

121. Beleértve az Ön jövedelmét is, mennyi az Önök háztartásának átlagos havi (nettó) összjövedelme?

ezer Ft/hó →

8888 – NEM KIVÁN VÁLASZOLNI
9999 – NT

HA NEM TUDJA / NEM KIVÁN VÁLASZOLNI:

122. A kérdőív adatait név nélkül, statisztikai módszerekkel dolgozzuk fel. Azt megmondaná-e, hogy a [13. VÁLASZLAPON] lévő kategóriák közül melyikbe tartozik?

01. 30 ezer Ft, vagy kevesebb	07. 251 – 300 ezer Ft	12. 701 – 800 ezer Ft
02. 31 – 50 ezer Ft	08. 301 – 400 ezer Ft	13. 801 – 900 ezer Ft
03. 51 – 100 ezer Ft	09. 401 – 500 ezer Ft	14. 901 ezer Ft és felette
04. 101 – 150 ezer Ft	10. 501 – 600 ezer Ft	
05. 151 – 200 ezer Ft	11. 601 – 700 ezer Ft	88 – MEGTAGADJA A VÁLASZT
06. 201 – 250 ezer Ft		99 – NEM TUDJA

MINDENKITŐL:

123. Mit mondana, hogyan tud, hogyan tudnak kijönni ebből a jövedelemből?

1 – nélkülözések között élnek,
2 – hónapról-hónapra anyagi gondjaik vannak,
3 – beosztással épphogy kijönnek a pénzükből,
4 – elfogadhatóan élnek, vagy
5 – gondok nélkül élnek?

9 – NT

124. Milyen jogcímen lakik Ön ebben a lakásban?

HA MAGÁNTULAJDONOS(OK)	1 – tulajdonos 3 – tulajdonos élettársa	2 – tulajdonos házastársa 4 – tulajdonos egyéb családtagja
HA ÖNKORMÁNYZATI LAKÁSBÉRELŐ(K)	5 – főbérlet 7 – főbérlet élettársa	6 – főbérlet házastársa 8 – főbérlet egyéb családtagja
HA SZOLGÁLATI LAKÁS(UK) VAN	9 – szolgálati lakás saját jogon 11 – élettárs szolgálati lakása	10 – házastárs szolgálati lakása 12 – egyéb családtag szolgálati lakása
HA MAGÁNSZEMÉLYTŐL, CÉGTŐL BÉREL(NEK)	13 – bérlő (teljes lakást) 15 – albérlő(k) (szobát, lakrészt bérel(nek) más háztartásban)	14 – társbérlő (több háztartás bérel teljes lakást) 16 – ágybérlő
HA EGYÉB	17 – eltartási szerződés 19 – intézményi háztartás (pl.: kollégium)	18 – szívességi lakáshasználat 20 – egyéb

99 – NT

125. Hány m²-es a lakás hasznos alapterülete?

m² →

999 – NT

126. 12 m²-nél nagyobb lakószobák száma? **4-12 m²-es félszobák száma?**

db db

99 – NT 99 – NT

A kérdőív

127. Hogyan fűtenek?

- 1 – táv, (tömb-) fűtés, termálvíz
- 2 – egy épület több lakását fűtő kazánnal
- 3 – egy lakást fűtő központi fűtés (kazán-, cirkó-, etázfűtés)
- 4 – gázkonvektorral, villannyal (modern egyedi helyiségfűtés)
- 5 – szénrel, olajjal (hagyományos egyedi helyiségfűtés)
- 6 – nincs fűtési lehetőség

128. Kérem, az [1. VÁLASZLAP] segítségével mondja meg, hogy mennyire elégedett a lakásával, házával. A 0 azt jelenti, hogy egyáltalán nincs megelégedve, a 10-es pedig azt, hogy teljesen elégedett.

Skálaérték:

99 – NT

129. Kérem, a [14. VÁLASZLAP] segítségével mondja meg, melyek azok a dolgok, amelyek megvannak Önnek, és melyek azok, amelyek nincsenek. És ha nincsenek, akkor szeretné, de nem telik rá, vagy nincs rá szüksége?

	Megvan	HA NINCS:		
		Szeretné, de nem telik rá	Nincs rá szükség	Nincs egyéb okból
1. Egy lakás, amelyben mindenkinek van egy külön szobája	1	2	3	4
2. WC és fürdőszoba vagy zuhanyzó a lakásban	1	2	3	4
3. Kert, terasz vagy kellemes környezetre nyíló erkély	1	2	3	4
4. Telefon	1	2	3	4
5. Autó	1	2	3	4
6. Színes televízió	1	2	3	4
7. Automata mosógép	1	2	3	4
8. Mosogatógép	1	2	3	4
9. Videó-magnó	1	2	3	4
10. Számítógép	1	2	3	4

130. Tervezi-e, hogy a közeljövőben változtat lakáskörülményein?

- 1 – igen, egy-két éven belül
- 2 – igen, 3-5 éven belül
- 3 – egyelőre nem, de majd később szeretne
- 4 – nem akar elköltözni, változtatni
- 9 – NT

Hogyan képzele a változtatást?

- 1 – lakásváltoztatással
- 2 – jelenlegi lakáson belüli építkezéssel
- 9 – NT

131. Ön mikor költözött-e a szülői házból?

év

7777 – mai napig ott él

135 – RE!

Ezután visszaköltözött-e hosszabb időre, legalább fél évre a szülői házba?

- 1 – igen
- 2 – nem

8888 – nem magánháztartásban nőtt fel (állami gondozott, stb.)

9999 – NT

132. Mikor jutott először önálló lakáshoz (akár a saját, akár bérelt)?

évben

08 – nincs önálló lakása, lakásuk
09 – NT

135 – RE!

133. Hogyan jutott első önálló lakásához?

- 01 – vásárolta
- 02 – építette
- 03 – meglévő lakás bővítésével (hozzáépítés, tetőtérbeépítés)
- 04 – szolgálati lakáshoz jutott
- 05 – házastársának/élettársának volt lakása vagy „beházasodással”
- 06 – szülők átadták lakásukat
- 07 – nagyszülők lakásának (lakáshasználati jogának) öröklése révén
- 08 – egyéb örökléssel
- 09 – eltartási szerződéssel
- 10 – kiutalással
- 11 – szétköltözéssel, cserével
- 12 – bérelte, magánszemélytől, cégtől
- 13 – egyéb módon
- 99 – NT

134. Első önálló lakása megteremtésében segítettek-e a szülei? Ha igen: milyen mértékben?

	Nem segítettek	Kis mértékben segítettek	Nagy mértékben segítettek	Teljes mértékben segítettek	Nem volt rá szükség
1. Pénzzel	1	2	3	4	7
2. Bútorozással, felszereléssel	1	2	3	4	7
3. Munkavégzéssel	1	2	3	4	7
4. Kapcsolataikkal	1	2	3	4	7

MINDENKITŐL!

135. Ha Ön már olyan idős lesz, hogy nehezen tudja egyedül ellátni magát, akkor mit szeretne:

- 1 – elköltözni egy olyan otthonba, ahol szakosított ellátásban részesülhet, vagy
- 2 – olyan megoldást találni, hogy továbbra is a saját otthonában élhessen, vagy
- 3 – odaköltözni valamelyik családtagjához, összeköltözni valakivel?

4 – egyéb
9 – NT

136. Átadom Önnek a [15. VÁLASZLAPOT]. Kérem, gondoljon saját életkörülményeinek alakulására 1990-től kezdődően. Melyik ábrával tudná ezt 10 év leginkább jellemezni?

A kiválasztott ábra száma:

9 – NT

137. Most szeretném, ha még egyszer fontolóra venné általános életkörülményeit.

Az [1. VÁLASZLAPON] a 10-es a legjobb életkörülményt jelenti, amit csak el tud képzelni, a 0 pedig az elképzelhető legrosszabb életkörülményt.

	Skálaérték	NT
1. Melyik fokra helyezné jelenlegi életkörülményeit?		99
2. És véleménye szerint milyen életkörülményeket érdemelne önmaga számára?		99
3. És mire számít, milyenek lesznek az életkörülményei öt év múlva?		99

XII. Az utolsó kérdések az Ön egészségi állapotára és közérzetére vonatkoznak.

MINDENKITŐL!

138. Gátolja-e Önt mindennapi tevékenységeiben valamilyen egészségi probléma, betegség, rokkantság?

1 – igen _____ → Mennyire gátolja Önt ez a probléma?
 1 – súlyosan vagy
 2 – enyhébben?

 3 – változó, attól függ
 9 – NT

2 – nem _____

9 – NT

139. Szed-e Ön rendszeresen orvos által betegségre felírt gyógyszert?

1 – igen _____
 2 – nem _____

9 – NT

140. Kérem, az **1. VÁLASZLAP** segítségével mondja meg, hogy mennyire elégedett az egészségi állapotával. A 0 azt jelenti, hogy egyáltalán nincs megelégedve, a 10-es pedig azt, hogy teljesen elégedett.

Skálaérték:

99 – NT

141. Az ember közérzetét sok dolog befolyásolhatja. A **3. VÁLASZLAP** segítségével mondja meg, hogy mennyire igazak ezek Önre nézve.

Tehát mennyire igaz az, hogy...	Telje- sen	Rész- ben	Inkább nem	Egyál- talan nem	NT
	I G A Z				
1. Ön körül mindig van valaki, akivel beszélgethet mindennapi problémáiról?	4	3	2	1	9
2. szükség esetén mindig támaszkodhat valakire?	4	3	2	1	9
3. gyakran érzi úgy, hogy senkit sem érdekel, amit mond?	4	3	2	1	9
4. hiányzik az életéből a meghittség és a melegség?	4	3	2	1	9
5. gyakran érzi magányosnak magát?	4	3	2	1	9

142. Ön melyik állítással ért inkább egyet?

1 – A legtöbb emberben meg lehet bízni, vagy
 2 – az ember nem lehet elég óvatos a többi emberrel kapcsolatban?

3 – egyéb válasz _____

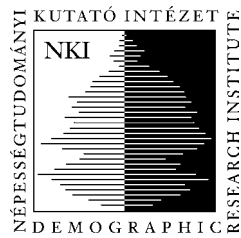
9 – NT

143. Végül arra kérem, hogy az **1. VÁLASZLAP** segítségével mondja meg, mennyire elégedett a következő dolgokkal. A 0 azt jelenti, hogy egyáltalán nincs megelégedve, a 10-es pedig azt, hogy teljesen elégedett.

Mennyire van megelégedve...	Skálaérték	Nem tudja
1. élete eddigi alakulásával?		99
2. jövőbeli kilátásaival?		99

KÖSZÖNJÜK EGYÜTTMŰKÖDÉSÉT ÉS ÉRTÉKES VÁLASZAIT!

VÁLASZLAPOK

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL

NÉPESÉGTUDOMÁNYI KUTATÓ INTÉZET
1149 Budapest, Angol u. 77.

Tel.: (36 1) 251 0288, (36 1) 384 3167

Fax: (36 1) 383 3111

VÁLASZLAP-FÜZET

az „Életünk fordulópontjai” kérdőívhez

1. VÁLASZLAP

A vertical scale consisting of a central vertical line. At the top (10) and bottom (0), there are thick horizontal bars. Between these bars, there are nine thin horizontal lines, each corresponding to an integer value from 1 to 9. The numbers 10, 9, 8, 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1, and 0 are printed to the right of the scale, aligned with their respective horizontal lines.

2.VÁLASZLAP

Bolgár	Román
Cigány	Ruszin
Cigány származású magyar	Szerb
Görög	Szlovák
Horvát	Szlovák származású magyar
Lengyel	Szlovén
Német	Ukrán
Német származású magyar	Magyar
Örmény	Egyéb

88 - NEM KÍVÁN VÁLASZOLNI

3. VÁLASZLAP

4 - Teljesen igaz

3 - Részben igaz

2 - Inkább nem igaz

1 - Egyáltalán nem igaz

4. VÁLASZLAP

Fenntartani a rendet az országban.

Az embereknek több beleszólást adni az ország ügyeibe.

Küzdeni az árak növekedése ellen.

Biztosítani a szólásszabadságot.

5. VÁLASZLAP

	egyáltalán nem nagyon				
	1	2	3	4	5
a hűség?	1	2	3	4	5
a megfelelő anyagi körülmények?	1	2	3	4	5
a kölcsönös megbecsülés, tisztelet?	1	2	3	4	5
a jól vezetett háztartás?	1	2	3	4	5
az örömteli szexuális élet?	1	2	3	4	5
a közös ízlés és érdeklődés?	1	2	3	4	5
az egymás iránti szeretet, szerelem?	1	2	3	4	5
az egymásért való áldozatvállalás?	1	2	3	4	5
az, hogy semmiféle titok ne legyen a házastársak között?	1	2	3	4	5
az, hogy mindkét fél a saját, egyéni céljait is megvalósíthassa?	1	2	3	4	5
az, hogy közös gyerekek legyenek?	1	2	3	4	5

6. VÁLASZLAP

1. Sohasem vitatkoznak
2. Ritkán vitatkoznak
3. Elég gyakran vitatkoznak
4. Nagyon gyakran vitatkoznak

7. VÁLASZLAP

- 1 - Megtartja magának a véleményét, hogy elkerüljék a nagyobb vitát,
- 2 - nyugodtan megbeszélik a nézeteltérést,
- 3 - valamelyikük sértődötten hallgat,
- 4 - veszekednek, kiabálnak egymással, vagy
- 5 - tettelegességig fajul a dolog?

8. VÁLASZLAP

- 1 - megteszi, megvalósítja
- 2 - nem teszi meg, mert nincs rá pénze
- 3 - nem teszi meg, mert nincs rá szüksége
- 4 - nem teszi meg más okból

9. VÁLASZLAP

1. engedelmesség	8. következetesség
2. függetlenség	9. nemzeti érzés
3. humanizmus	10. önzetlenség
4. jó modor	11. szorgalom, kitartás
5. kemény munka	12. takarékoság
6. képzelőerő	13. türelem, megértés mások iránt
7. kötelességtudat	14. vallási meggyőződés

10. VÁLASZLAP

Öreg az, aki:

- 1 - elmúlt 65 éves,
- 2 - megromlott az egészségi állapota,
- 3 - nem tudja ellátni magát, másokra van utalva,
- 4 - szellemileg leépült,
- 5 - öregségi nyugdíjas,
- 6 - nehezen tud alkalmazkodni a változásokhoz,
- 7 - nem tud problémákat megoldani,
- 8 - unokája van.

11. VÁLASZLAP

30 ezer Ft, vagy annál kevesebb

31- 50 ezer Ft

51- 70 ezer Ft

71- 90 ezer Ft

91-110 ezer Ft

111-130 ezer Ft

131-150 ezer Ft

151-200 ezer Ft

201-250 ezer Ft

251-300 ezer Ft

351-400 ezer Ft

401-450 ezer Ft

451-500 ezer Ft

501 ezer Ft és felette

12. VÁLASZLAP

főállásból származó jövedelem
egyéb munkajövedelem (mellékállás, alkalmi munka stb.)
vagyonból, egyéb forrásból származó jövedelem
ösztöndíj
gyermekgondozási segély (gyes)
gyermekgondozási díj (gyed)
gyermeknevelési támogatás (gyet)
saját jogú öregségi nyugdíj
rokkantsági nyugdíj, baleseti járadék
hozzátartozói (özvegyi) nyugdíj, járadék
árvasági járadék
munkanélküli járadék
lakásfenntartási támogatás
rendszeres nevelési segély / gyermeknevelési támogatás
munkanélküliek jövedelempótló támogatása
közgyógyellátás
rendszeres szociális segély
átmeneti segély
mozgáskorlátozottak támogatásai
egyéb segély
más magánháztartásból származó támogatás

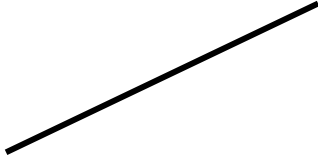
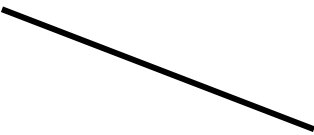
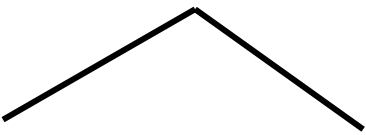
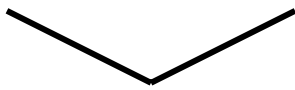
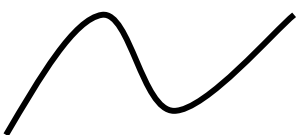

13. VÁLASZLAP

- 30 ezer Ft, vagy annál kevesebb
- 31 - 50 ezer Ft
- 51 - 100 ezer Ft
- 101 - 150 ezer Ft
- 151 - 200 ezer Ft
- 201 - 250 ezer Ft
- 250 - 300 ezer Ft
- 301 - 400 ezer Ft
- 401 - 500 ezer Ft
- 501 - 600 ezer Ft
- 601 - 700 ezer Ft
- 701 - 800 ezer Ft
- 801 - 900 ezer Ft
- 901 ezer Ft és felette

14. VÁLASZLAP

- 1 - megvan Önnek, illetve megteheti
- 2 - szeretné, de nem telik rá
- 3 - nincs rá szükség
- 4 - nincs egyéb okból

15. VÁLASZLAP

1 	2
3 	4
5 	6
7 	8

A NÉPESSÉGTUDOMÁNYI KUTATÓ INTÉZET KUTATÁSI JELENTÉSEI

1982

1. (Előszót írta: *Monigl István*)
Népesedés és népesedéspolitika tárcaszintű középtávú kiemelt kutatási főirány (1982-1985).
A KSH Népeségtudományi Kutatóintézet távlati tevékenységének irányelvei (1982-1990).
2. *S. Molnár Edit*: Érték-orientációk a népesedési magatartásban.
3. Összeállította: *Nemeskéri János, Juhász Attila*: Sorköteles fiatalok testi fejlettsége, biológiai, egészségi állapota (Előzetes tájékoztató).
4. *Szabó Kálmán*: A népességelőreszámítások néhány módszertani kérdése (Előterjesztés az MTA Demográfiai Bizottságának).
5. *Valkovics Emil*: A demográfiai átmenet elemzésének néhány gyakorlati nehézségéről.
6. *Bies Klára*: A területi népességprognózisok előkészítése.
7. Készítette az MTA Gazdaság és Jogtudományok Osztályának megbízásából az MTA Demográfiai Bizottsága: A demográfiai tudomány helyzete Magyarországon.

1983

8. *S. Molnár Edit-Pataki Judit*: Vélemények és előítéletek az öregségről.
9. *Mádai Lajos*: Az utolsó nagy kolerajárvány demográfiai képe Európában és az Egyesült Államokban (1872-1873).
10. *Vukovich Gabriella*: A népesedéspolitika tartalma, jellege, céljai, eszközei, hatékonysága. Nyugat-európai tapasztalatok.
11. *Hoóz István*: Társadalompolitika, gazdaságpolitika, szociálpolitika, valamint a népesedéspolitika kapcsolatai a szocialista országokban.
12. *Joubert Kálmán*: Születési súly és születési hossz standard az 1973-78 évben élveszületett újszülöttek adatai alapján (angol és orosz nyelven).
13. *Pongrácz Tiborné*: Fiatalkori terhességek társadalmi, demográfiai vizsgálata.

14. *Hoóz István*: A népesedéspolitikai eszközök, különös tekintettel a gazdasági jellegű eszközök alkalmazásának gyakorlatára és az ezekkel összefüggő nézetekre a szocialista országokban.

1984

15. Készítették: *Bies Klára, Hablicsek László*: Területi népességelőszámítás 1981–2001.
16. *Szabó Kálmán*: Családok és háztartások néhány jellemzőjének alakulása, 1981–2001. (Előzetes változat.)
17. Szerkesztette: *Hablicsek László, Monigl István*: Társadalmi–demográfiai prognózisok. A Népeségtudományi Kutatóintézet tudományos szemináriuma Budapest, 1983. május 17–18.
18. *Klinger András*: A családtervezési programokon kívüli népesedéspolitikai intézkedések hatása a termékenységre (angol nyelven).
19. *Moksony Ferenc*: Települési tényezők és az öngyilkosság. Az öngyilkosság egyes demográfiai összefüggései egy összetételhatást vizsgáló elemzés eredményei.
20. *Csernák Józsefné*: A 18 éven aluli nők házasságkötésének néhány demográfiai jellemzője Magyarországon.
21. Összeállította: *Cseh-Szombathy László, Klinger András, Monigl István, Vukovich György*: A népesedéssel összefüggő tudományos kutatások főbb eredményei, a jövőbeni kutatás fő irányai.
22. *Szukicsné Serfőző Klára*: Budapest és Pest megye népességfejlődése, az ezredfordulóig várható tendenciák.

1985

23. *Rátay Csaba–Tusnádny Gábor*: Veszélyeztetett gyermekek szocializációjának vizsgálata a családtípusok kialakításával.
24. *Terestényi Tamás*: Népesedéspolitikai tartalmak a sajtóban.
25. Szerkesztette: *Káposztás Ferenc*: A népesség területi elhelyezkedése és mozgása. Pécs, 1984. április 25–26.
26. *Hablicsek László–Monigl István–Vukovich Gabriella*: A magyarországi népességfejlődés keretei és jövőbeni lehetséges irányai 1880–2050.
27. *Munkácsy Ferenc–Szentgáli Tamás–Szívós Péter*: A népesség gazdasági aktivitásának demográfiai tényezői.

1986

28. *Szukicsné Serfőző Klára*: A termékenység és az iskolai végzettség néhány összefüggése Magyarországon az elmúlt negyedszázadban.
29. Szerkesztette: *S. Molnár Edit*: Népesedési folyamatokat befolyásoló kulturális-tudati tényezők.

A KSH Népeségtudományi Kutatóintézet tudományos szemináriuma Budapest, 1985. november 12–13.

30. *Munkácsy Ferenc*: Népesedés és foglalkoztatás.

1987

31. Szerkesztette: *Káposztás Ferenc–Monigl István*: A népesedéspolitika; tudományos kutatás és társadalmi cselekvés.

A KSH Népeségtudományi Kutatóintézet nemzetközi szemináriuma Budapest, 1986. október 14–15.

32. *Pongrácz Tiborné*: Serdülőkori terhességek társadalmi–demográfiai vonatkozása.

33. Szerkesztette: *Barabás Miklós*: Az erősen fogyó népességű települések demográfiai jellemzői.

1988

34. Szerkesztette: *Hablicsek László–Monigl István*: Az 1986–2021 közötti időszakra szóló népességprognózisok.

A KSH Népeségtudományi Kutatóintézet tudományos szemináriuma Budapest, 1987. január 28.

35. *Csernák Józsefné–Szabó Kálmán*: A családok és háztartások előreszámítása, 1986–2021.

1989

36. *Fóti János*: A magyar népesség gazdasági aktivitásának távlati alakulása.

1990

37. Szerkesztette: *Monigl István*: Népesedési viták Magyarországon, 1960–1986. A KSH Népeségtudományi Kutatóintézet tudományos vitaülése Budapest, 1988. június 2.

38. *S. Molnár Edit–Virágh Eszter*: Közvélemény-kutatás népesedési kérdésekről – 1989.

1991

39. *Pongrácz Tiborné–S. Molnár Edit*: Abortuszkérdés Magyarországon – 1991.

40. *Joubert Kálmán–Gárdos Éva*: Terhesek és csecsemők egészségügyi és demográfiai vizsgálata. (A kutatási program általános ismertetése.)

41. *Pongrácz Tiborné–S. Molnár Edit*: Sokgyermekes családok.

1992

42. *Hablicsek László*: A magyarországi hosszú távú népességfejlődés vizsgálata.
43. *Fóti János–Illés Sándor*: A munkanélküliség demográfiai vonatkozásai.
44. *Falussy Béla–Miltényi Károly–Móritz Pálné–Paksy András*: Az egészségi állapot összefüggései az életmóddal és az időfelhasználással.
45. *Pongrácz Tiborné–S. Molnár Edit*: Összefoglaló a terhességmegszakításról tartott 1992. júliusi közvélemény-kutatás főbb eredményeiről.
46. *Csernák Józsefné–Pongrácz Tiborné–S. Molnár Edit*: Élettársi kapcsolatok Magyarországon.

1993

47. *Pongrácz Tiborné–S. Molnár Edit*: Kisgyermekes szülők. (Egy nemzetközi összehasonlító vizsgálat főbb magyarországi eredményei.)
48. *Szukicsné Serfőző Klára*: Iskolázottságunk alakulása a népszámlálási adatok tükrében.
49. *Tóth Pál Péter*: Nemzetközi vándorlás – Magyarország.

1994

50. *Illés Sándor*: Miért költöztek az emberek Pásztóra 1989–91-ben?
51. *Szukicsné Serfőző Klára*: A szülők és gyermekeik iskolázottsága.
52. *Pongrácz Tiborné–S. Molnár Edit*: Kisgyermekes anyák és apák szülői, családi attitűdjei négy európai országban.
53. *Pongrácz Tiborné–S. Molnár Edit*: Serdülőkorban szült anyák társadalmi, demográfiai jellemzőinek longitudinális vizsgálata.

1995

54. *Hablicsek László*: Az első és második demográfiai átmenet Magyarországon és Közép-Kelet-Európában.
55. *Szukicsné Serfőző Klára*: Az egyszülős családok társadalmi–demográfiai jellemzői.

1996

56. *Szűcs Zoltán*: Az élettársi kapcsolatban élő családok társadalmi–demográfiai jellemzői.
57. *S. Molnár Edit–Pongrácz Tiborné*: Változások a gyermeknevelési támogatások rendszerében és azok megítélése a közgondolkodásban
58. *Illés Sándor–Hablicsek László*: A külső vándorlások népesség hatásai Magyarországon 1955–1995 között.
59. *Szukicsné Serfőző Klára*: Az egyszülős családok az állandó és a lakónépesség alapján.

1997

60. *Daróczi Etelka*: A halandóság területi eltérései Magyarországon 1959/60–1992.

1998

61. *S. Molnár Edit–Pongrácz Tiborné–Kamarás Ferenc–Hablicsek László*: Házasságon kívüli szülések.

2000

62. *Pongrácz Tiborné–S. Molnár Edit–Dobossy Imre*: Család és munka – értékek és aggodalmak a rendszerváltozás után.
63. *Illés Sándor*: Belföldi vándormozgalom a XX. század utolsó évtizedeiben.
64. *Daróczi Etelka–Spéder Zsolt (szerk.)*: A korfa tetején. Az idősök helyzete Magyarországon.
65. *Melegh Attila*: Kiskunhalas népesedéstörténete a 17. század végétől a 20. század elejéig.

2001

66. *Gödri Irén*: A házassági kapcsolatok minősége és stabilitása.
67. *Tárkányi Ákos*: A családdal kapcsolatos jogszabályok Magyarországon 1980–98-ig.
68. *Hablicsek László*: A népességreprodukció alakulása a 20–21. században.
69. *Spéder Zsolt–Monostori Judit*: Mozaikok a gyermekszegénységről.
70. *Joubert Kálmán–Gyenis Gyula*: A 18 éves sorköteles ifjak egészségi állapota, testfejlettsége I.

2002

71. *Illés Sándor–Lukács Éva*: Migráció és statisztika.
72. *Tóth Pál Péter–Valkovics Emil*: Népesedési helyzetünk.
73. *Pongrácz Tiborné–Spéder Zsolt (szerk.)*: Népeség-értékek–vélemények

Műhelytanulmányok

74. *Spéder Zsolt (szerk.)*: Demográfiai folyamatok és társadalmi környezet. Gyorsjelentés.